Biblioteca Municipiului C
SALA DE LECTURA

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ!

gazeta literară

ORGAN SAPTAMINAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTA ROMÂNIA

Anul XV Nr. 34 (825) Joi 22 august 1968

8 pagini: 1 leu

COMUNICAT

În ziua de 21 august a.c. a avut loc ședința comună a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a Consiliului de Stat și a Guvernului Republicii Socialiste România.

La ședință au luat parte, în afara membrilor Comitetului Central, ai Consiliului de Stat și Guvernului, primii-secretari ai comitetelor județene de partid, conducerile sindicatelor, U.T.C.-ului, organizațiilor de femei și altor organizații obștești și de masă, redactori șefi din presa centrală, cadre cu munci de răspundere în organele de partid și de stat.

Tovarășul Nicolae Ceaușescu a informat despre situația deosebit de gravă creată ca urmare a pătrunderii forțelor armate ale unor țări socialiste în Republica Socialistă Cehoslovacă, și a expus Comitetului Central concluziile la care Prezidiul Permanent, Comitetul Executiv al C.C. al Partidului Comunist Român au ajuns, în legătură cu aceasta.

Comitetul Central, Consiliul de Stat și Consiliul de Miniștri au exprimat în unanimitate profunda lor îngrijorare în legătură cu acest act, subliniind că el reprezintă o încălcare flagrantă a suveranității naționale a unui stat socialist frățesc, liber și independent, a principiilor pe care se bazează relațiile între țările socialiste, a normelor unanim recunoscute ale dreptului internațional. Nimic nu poate justifica săvîrșirea acestui act, ocuparea militară a Cehoslovaciei socialiste. Amestecul în treburile interne ale Partidului Comunist și poporului cehoslovac, intervenția armată în Cehoslovacia reprezintă o grea lovitură dată unității sistemului mondial socialist, mișcării comuniste și muncitorești internaționale, prestigiului socialismului în întreaga lume, cauzei păcii. Partidul și guvernul, întregul nostru popor își exprimă convingerea că singura cale pentru lichidarea consecințelor grave create de intervenția armată în Cehoslovacia este retragerea grabnică a trupelor celor cinci țări, asigurarea condițiilor ca poporul cehoslovac să-și poată rezolva singur treburile interne, fără nici un amestec din afară. Partidul și guvernul, întregul popor își exprimă și cu acest prilej întreaga solidaritate cu poporul frate cehoslovac și cu Partidul Comunist din Cehoslovacia, convingerea că clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea, partidul comunist, conducerea sa aleasă, organele constituționale de conducere ale statului vor rezolva cu succes toate problemele legate de mersul înainte al societății socialiste cehoslovace.

Comitetul Central al Partidului Comunist Român, Consiliul de Stat și Consiliul de Miniștri au aprobat în unanimitate activitatea Prezidiului Permanent și a Comitetului Executiv ale Comitetului Central îndreptată spre promovarea în relațiile interstatale a principiilor independenței, suveranității, neamestecului în treburile interne, egalității depline și respectului reciproc, de întărire pe această bază a unității țărilor socialiste, a partidelor comuniste și muncitorești, a tuturor forțelor antiimperialiste.

De asemenea au fost aprobate în unanimitate măsurile propuse de Prezidiul Permanent și Comitetul Executiv ale Comitetului Central al Partidului Comunist Român, pentru a asigura munca pașnică creatoare a poporului român, constructor al socialismului, independența și suveranitatea națională a patriei noastre.

S-a hotărît să se convoace mîine, 22 august, sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naționale.

21.VIII.1968.

Cuvîntul tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU în fața adunării populației din Capitală

Dragi tovarăși,
Cetățeni ai țării românești,

În aceste momente grele pentru poporul frate cehoslovac, pentru situația din Europa, doresc ca, în numele Comitetului Central al Consiliului de Stat și al Guvernului să mă adresez dumneavoastră, exprimînd încrederea noastră deplină în hotărîrea poporului român de a asigura construcția pașnică a socialismului în patria noastră. (Aplauze puternice, urale).

Pătrunderea trupelor celor cinci țări socialiste în Cehoslovacia constituie o mare greșeală și o primejdie gravă pentru pacea în Europa, pentru soarta socialismului în lume. Este de neconceput în lumea de astăzi, cînd popoarele se ridică la luptă pentru a-și apăra independența națională, pentru egalitatea în drepturi, ca un stat socialist, ca state socialiste să încalce libertatea și independența altui stat. Nu există nici o justificare, nu poate fi acceptat nici un motiv de a admite, pentru o clipă numai, ideea intervenției militare în treburile unui stat socialist frățesc. (Aplauze, urale puternice, prelungite).

Delegația noastră de partid și de stat, care a vizitat săptămîna trecută Cehoslovacia, s-a convins că poporul cehoslovac, Partidul Comunist din Cehoslovacia, clasa muncitoare cehoslovacă, bătrîni, femei, tineri, în unanimitate, sprijină conducerea de partid și de stat în efortul pentru a îndrepta stările de lucruri negative moștenite din trecut, pentru a asigura triumful socialismului în această țară. (Aplauze, urale prelungite).

Problema alegerii căilor de construcție socialistă este o problemă a fiecărui partid, a fiecărui stat, a fiecărui popor. Nimeni nu se poate erija în sfătuitor, în îndrumător cu privire la felul în care trebuie construit socialismul în altă țară. Noi considerăm că pentru a așeza relațiile dintre țările socialiste, dintre partidele comuniste pe baze cu adevărat marxist-leniniste trebuie, o dată pentru totdeauna, să se pună capăt amestecului în treburile altor state, altor partide. (Aplauze puternice, urale prelungite).

În cadrul măsurilor pe care Comitetul Central, Consiliul de Stat și Consiliul de Miniștri au hotărît să le ia, se are în vedere să se supună Marii Adunări Naționale o Declarație care să precizeze modul cum înțelegem să clădim relațiile noastre cu țările socialiste, cu toate țările lumii pe baza respectului independenței și suveranității naționale, egalității depline în drepturi, neamestecului în treburile interne, dorința noastră de a așeza aceste relații pe o colaborare cu adevărat marxist-leninistă care să contribuie la triumful ideilor lui Marx, Engels și Lenin, la triumful comunismului, de a milita pentru restabilirea autorității și încrederii în ideile marxism-leninismului. (Aplauze, urale puternice).

Am hotărît ca începînd de astăzi să trecem la constituirea gărzilor patriotice înarmate, alcătuite din muncitori, țărani și intelectuali, apărătoare ale independenței patriei noastre socialiste. (Aplauze insuflețite, urale). **Dorim ca poporul nostru să-și aibă unitățile sale înarmate pentru a-și apăra cuceririle revoluționare, pentru a-și asigura munca pașnică, independența și securitatea patriei socialiste.** (Aplauze, urale puternice prelungite).

Noi pornim în activitatea noastră de la răspunderea pe care o avem față de popor, față de toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate. Noi cu toții, românii, maghiarii, germanii, oameni de alte naționalități, avem același destin, aceleași năzuințe — făurirea comunismului în patria noastră — și sîntem hotărîți, într-o unitate deplină, să asigurăm înfăptuirea acestui ideal. (Aplauze, urale prelungite).

S-a spus că în Cehoslovacia există pericolul contrarevoluției; se vor găsi poate mîine unii care să spună că și aici, în această adunare, se manifestă tendințe contrarevoluționare. Răspundem tuturor: întregul popor român nu va permite nimănui să încalce teritoriul patriei noastre. (Aplauze furtunoase, urale îndelungi). **Uitați-vă, aici e întregul nostru Comitet Central, Consiliul de Stat, Guvernul. Cu toții sîntem hotărîți să servim cu credință poporul în construcția socialismului, în apărarea cuceririlor revoluționare, a independenței sale.** (Aplauze, urale). **Sîntem aici mulți comuniști și antifasciști care am înfruntat închisorile, am stat în fața morții, dar nu am trădat interesele clasei muncitoare, ale poporului nostru. Fiți siguri tovarăși, fiți siguri cetățeni ai României că niciodată nu vom trăda patria noastră, nu vom trăda interesele poporului nostru.** (Aplauze, aclamații, urale).

Avem încrederea că partidele comuniste și muncitorești vor ști să găsească căile pentru a face să se pună cît mai iute capăt acestui moment rușinos din istoria mișcării revoluționare. Avem convingerea că nu se va găsi nicăieri un comunist care să poată aprobe această acțiune militară împotriva Cehoslovaciei, că toți comuniștii își vor ridica glasul pentru promovarea libertății, pentru promovarea principiilor marxist-leniniste, pentru ca poporul cehoslovac, pentru ca orice popor să poată construi așa cum dorește societatea socialistă.

Noi sîntem hotărîți să acționăm cu toate forțele, cu toată răspunderea pentru a contribui la găsirea căilor în vederea reglementării cît mai rapide a situației create prin pătrunderea trupelor străine în Cehoslovacia, pentru ca poporul cehoslovac să-și poată desfășura activitatea în liniște. Sîntem ferm hotărîți să acționăm împreună cu celelalte țări socialiste, cu celelalte partide comuniste și muncitorești pentru a contribui la eliminarea divergențelor, la întărirea unității țărilor socialiste, a partidelor comuniste. Sîntem convinși că așa servim interesele poporului și interesele socialismului în întreaga lume. (Aplauze).

Îi rugăm pe cetățenii patriei noastre, ca, avînd deplină încredere în conducerea partidului și statului, în partidul nostru comunist, să dea dovadă de unitate deplină, să acționeze calm și cu fermitate. Fiecare, la locul lui de muncă, să-și încordeze eforturile pentru a asigura înfăptuirea programului de dezvoltare a societății noastre socialiste. Să fim gata, tovarăși, să ne apărăm în orice moment patria socialistă, România. (Aplauze, aclamații, urale prelungite).

Mulțumesc tuturor cetățenilor Capitalei pentru această manifestare cabă, tuturor locuitorilor patriei noastre pentru încrederea ce ne-o acordă, pentru atenția cu care urmăriți și sprijiniți politica partidului nostru. Vă dorim, tovarăși, multă sănătate, succes în activitatea pentru triumful socialismului în patria noastră. (Aplauze, urale). **Vă rugăm, tovarăși, să vă informați la activitatea dumneavoastră: aveți încredere că vă vom ține la curent cu desfășurarea evenimentelor.**

La revedere, tovarăși!

(Aplauze prelungite, urale, minute în șir).

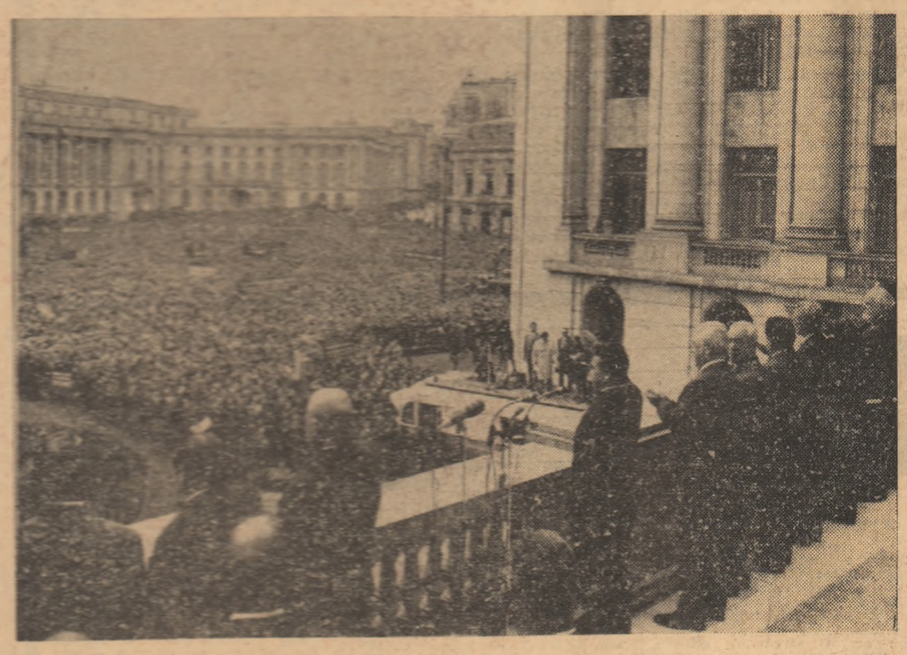

ÎNCREDERE DEPLINĂ ÎN TRIUMFUL ADEVĂRULUI

Adevărul va învinge!

De pe rugul pe care se topea în flăcări a răsunat în bezna Evului Mediu glasul lui Ian Huss — martirul ceh — ca o ultimă și mereu vie mărturisire a credinței în forțele rațiunii: *„Adevărul va învinge!"*

Astăzi cînd cu sufletele împovărate de o fără margini amărăciune, de îngrijorare și de revoltă — în fața actului de imixtiune în viața unui stat socialist — Cehoslovacia soră — întrebări de o cumplită gravitate ne asaltează conștiințele, astăzi cînd cu o dureroasă răsucire a rațiunii întrezărim gravele urmări, pe care asemenea procedee incalificabile nu vor întîrzia să le aibă — astăzi a răsunat din nou limpede, *adevărat*, puternic și simplu ca *adevărul*, glasul Partidului Comunist Român, prin

Titus POPOVICI

(Continuare în pagina 3)

21 august 1968

Ca scriitor maghiar din România, un cetățean al acestei țări din mulțimea zguduită și înflăcărată adunată azi, 21 august, sub un cer mohorît în fața sediului Comitetului Central pentru a aproba în unanimitate hotărîrea luată în afara hotarelor Cehoslovaciei de către guvernele străine. Și iată cum, azi,

Eugen BARBU

(Continuare în pagina 3)

Cuvînt în august

Prin eter aud pași străini călcînd pe podurile bătrîne ale orașului Praga. Popoarele Cehoslovaciei care n-au furat nimănui nimic, dorind numai să existe, trăiesc teribila umilire a unei imixtiuni. Asistăm cu uimire cum, sub pretexte străvezii, voințele a milioane de oameni sînt ignorate în numele forței și-al bunului plac, cum granițe garantate prin tratate și amiciții ce se voiau veșnice sînt nesocotite și cum se eludează legile de conviețuire între popoare.

Ca membru al Partidului Comunist Român, îmi exprim durerea și regretul pe care mi le provoacă aceste măsuri luate în afara hotarelor Cehoslovaciei de către guvernele străine. Și iată cum, azi,

Eugen BARBU

(Continuare în pagina 3)

Apel la meditație și rațiune

Noaptea de 20 spre 21 august 1968 va rămîne înscrisă în istoria lumii socialiste ca o noapte a conjugării neverosimilului cu absurdul. Conștiința noastră înregistrează cu consternare evenimentul, și totuși mai speră că e victima unui coșmar. Speranță însă deșartă, fiindcă toate datele despre acest eveniment sînt de o certitudine amară. Peste liniștea de odihnă, creatoare, a prietenilor noștri cehi și slovaci, la ora

Laurențiu FULGA

(Continuare în pagina 3)

Solidari în clipe decisive

Dorința de a fi cît mai aproape de cei care poartă răspunderea pentru destinele patriei noastre în aceste clipe decisive, mi-a îndreptat și mie pașii împreună cu acei ai altor zeci de mii de cetățeni bucureșteni spre Piața Republicii. Vroiam să fiu martorul ocular, ba mai mult, să-mi dau adeziunea la cele ce așteptam să aud în orele de prînz ale zilei de ieri. Așteptările mele s-au îndeplinit. Comitetul Central al Partidului Comunist Român, conducerea statului nostru, întreaga mulțime venită spontan în fața clădirii Comitetului Central și-au manifestat într-un singur glas îngrijorarea, auzind ce s-a întîmplat în Republica Socialistă Cehoslovacă. Există oare o imix-

Arnold HAUSER

(Continuare în pagina 3)

Libertatea — drept inalienabil

Inima mea plînge, dar spiritul meu vegheză.

Vestea intrării armatelor unor state străine pe teritoriul Republicii Socialiste Cehoslovace, a încălcării independenței și suveranității naționale, a imixtiunii în treburile interne ale acestui stat, atît de încercat de istorie, m-a umplut de indignare și de profundă amărăciune.

În mod spontan, alături de zecile de mii de cetățeni ai Capitalei, am participat la mitingul din fața sediului Comitetului Central.

Am ascultat discursul plin de fermitate, de înțelepciune și de noblețe al tovarășului Nicolae Ceaușescu și alături de întregul nostru popor îmi

Nichita STĂNESCU

(Continuare în pagina 3)

Apărînd viitorul

Ne-am deprins ca nopțile din preajma lui 23 August să fie animate, în marile cetăți, de febra pregătirilor de sărbătoare. Nici anul acesta n-a fost altfel. Orașul își așteptă acel spor de culori și de lumini în stare să facă din a douăzeci și treia zi a lui August o aniversare pe care — printr-o sobră convenție — o socotim a fi a fiecăruia dintre noi. La capătul nopții, radioul ne-a adus incredibila veste a pătrunderii în Cehoslovacia a armatelor din cinci țări străine. Postul de radio Praga, cel care a vestit clipă de clipă izbînzi-

Gheorghe TOMOZEI

(Continuare în pagina 3)

Zilnicul 23 August

Din moment ce poartă denumirea de naționale, toate sărbătorile noastre publice, unanime, oficiale, au, desigur, un comun fond patriotic, ca o largă boltă de acustică sufletească, în profunzimile căreia răsună și se amplifică vibrația proprie a fiecăreia. Căci fiecare vine cu o vibrație, cu o dominantă a sa.

1 Mai stîrnește coarda frăției proletare, exaltarea muncii atotputernice, atotcreatoare, una și aceeași, în esența ei omenească și în misiunea ei istorică, pe tot pămîntul.

24 Ianuarie sau 9 Mai declanșează ecoul trecutului, sînt zile mai ales de evocare, sînt sărbători în care vibrează sentimentul istoriei, al vremilor apuse și al evenimentelor de mult epuizate, care și-au dat toate roadele.

23 August, însă, este sărbătoarea prin excelență patriotică, a poporului în patria sa, a poporului viu în patria de azi, a milioane și milioane de oameni, care trăiau atunci, la 23 August 1944, care trăiesc și astăzi, la 23 August 1968, pentru care actul de acum douăzeci și patru de ani, și de atunci încoace, aniversările lui anuale, fac parte din continuitatea vieții lor zilnice, sînt date înscrise în calendarul existenței atît de scurte, de numai o viață de om. Pentru cei mai mulți oameni trăitori astăzi în țara noastră, tot ceea ce a fost „23 August" nu se înfiripă cu ajutorul ideilor generale, al sentimentelor transmise, al emoției istorice, ci este constituit în mod direct, din idei, sentimente, emoții ale fiecăruia: spiritul colectiv al acestei sărbători se realizează prin alăturarea, prin contopirea uriașă a tuturor acestor experiențe individuale. Istoricul eveniment de la 23 August — cu caracterul său de angajare a întregului popor, de schimbare fundamentală a destinelor patriei — nu are nevoie să fie evocat, reconstituit, reînviat, căci este o trăire vie, făcută din imagini, gesturi, senzații — milioane și milioane de amintiri personale.

Aceasta dă, de douăzeci și patru de ani, și va mai da mult timp, sentimentului de 23 August, o fierbințeală, o spontaneitate, o prospețime și o intensitate, care nu vor mai fi ale epocilor viitoare, care nu pot fi, și nu vor fi fost, decît ale epocii noastre. Dar nu e numai atît, și numai atît e încă puțin. 23 August nu însemnează numai un sfîrșit — în sensul acesta, el este o operă definitiv încheiată, un fenomen închis — ci și un început, de eră nouă, era socialismului, de patrie nouă, patrie liberă, populară, socialistă. Imaginea acestei patrii, privită în viitor, va avea o strălucire, o frumusețe, o grandoare, care depășesc puterea noastră de imaginație. Dar oricum va fi, și așa cum va fi, o vor decide tiparele și temeliile realizate în această epocă a lui 23 August, de oamenii care au înfăptuit pe 23 August. Temeliile, tiparele viitorului, realizate în acești ani, sînt înfăptuiri uriașe, dau conținutul și înfățișarea unei patrii noi. Oricum va crește și va străluci în viitor această patrie a noastră, atîta înnoire, cîtă i-au adus epoca și oamenii lui 23 August, nu-i vor mai putea aduce alte epoci, alți oameni, alte generații. Este, fără îndoială, un moment unic al istoriei române, acesta în care aceiași oameni, care au lichidat trecutul la 23 August 1944, pot avea conștiința că tot ceea ce s-a înfăptuit de atunci încoace este opera directă a faptei lor, a luptei, a muncii, a credinței lor, a acelorași mîini care au ridicat armele în neuitata noapte de acum douăzeci și patru de ani. Acești oameni au conștiința cea mai precisă că, în fiecare zi, ei realizează pe 23 August, ei confirmă pe 23 August, că îl trăiesc, cu toate imperativele lui, cu toate promisiunile lui, în fiecare zi. Legea vieții vrea ca o asemenea situație de morală, de psihologie, de conștiință, să nu se producă decît odată (ceea ce, vorbind istoric, înseamnă răstimpul de viață a vreo două generații), și aceasta este situația în care se găsește astăzi poporul nostru, cetățenii patriei noastre. Și aceasta dă un conținut atît de profund, o rezonanță atît de aparte sentimentului patriotic al zilei sărbătorești, ca și atmosferei permanente, atît de fierbinte patriotică, a vieții noastre în această epocă...

...E o mare șansă pentru scriitorii de astăzi de a fi contemporani cu acest eveniment și cu epoca lui, de a fi trăit pe 23 August, și de a-l trăi zilnic, în psihologia cu totul aparte a momentului nostru istoric. Literatura noastră a scris pagini admirabile despre epoca noastră, scriitorii noștri au dovedit că au înțeles și că au iubit pe oamenii lui 23 August, printre care se numără și ei. Dar atîta vreme cît acest sentiment trăiește în forma și în forța lui, unice, originare, misiunea scriitorilor nu poate fi încheiată așa cum misiunea oamenilor care trăiesc pe 23 August nu se încheie. În munca de fiecare zi, mai mult decît în marile izbînzi care nu-și arată rezultatul decît cu anii; în credința îndîrjită, mereu proaspătă și luminoasă, care dă existenței noastre de fiecare clipă, un patos numai al său; în conștiința unanimă a solidarității, a unității, a democrației, a socialismului, ca plebiscit patriotic, al fiecărui pas înainte; în mîndria gravă a unui moment unic în istorie, care înfuzează cotidianul, îi dă un ritm aparte și o coerență mereu vie, mereu nouă — în toate acestea se ascunde și se relevă, se oferă și se refuză, se proclamă și tace, marele domeniu al literaturii patriei de azi, al literaturii patriotice, în adevăratul ei înțeles. Aceasta este tocmai ceea ce numim literatura de actualitate, al cărei cuprins ne apare cu o deosebită claritate în ziua marii sărbători a lui 23 August. Pentru că marea sărbătoare anuală își dezvăluie profundul, unicul, grandiosul înțeles, în zilnicul 23 August.

Radu POPESCU

Pagina Istoriei

Cineva a întors pagina Istoriei
Grea ca o lespede
Cu inscripții adînci ca-n carne de om,
Cu vorbe ce nu erau ale noastre,
Cu gîndurile altora, străini,
Cu litere care trăiau
Ca o pădure de cutite...

S-a-ntors cu greu pagina Istoriei,
Că tropăiau deasupra cizme grele,
Și clăpăuge căști...

A-ntors-o un popor de mîni, —
Fără de număr mîni.
Mîni aspre și crăpate
Și arse de soare,
Că au rămas urmele lor
De glie, ulei și sudoare
Pe pagina-ntoarsă
Și le-am recunoscut.
Pe ea licări
O mare de lacrimi
Și sînge ca niște amurguri...
Cînd au bătut mînele-n ea,
Sunau în marmura ei neagră
Făcută pentru basoreliefuri,
Blesteme lungi și vuete de ură.
Căzu întoarsă pagina de piatră
Pe-un lung trecut,
Ca pe-un cavou.
Și s-a deschis pagina nouă,
Mai albă decît marmura Carrarei,
Sclipind de soare și lumină
Ca marea calmă în amiezi.
Și-aceleași mîni, —
Nenumărate mîni, —
Săpară pentru totdeauna
Cu vorbă neaoș românească,
De cronicari,
Și litere ce-am învățat
La noi în sat,
Ziua de calendar,
De început a unei noi Istorii:
De August 23.

Demostene BOTEZ

Continuitate

Să fii tu însuți — neam călit de veacuri,
un trunchi trecut mai rodnic prin mulțime,
răscumpărînd balanțele sublime,
potcoavă de noroc bătută-n praguri.

Să fii tu însuți — hotărînd destine,
să-nalți conturu-acestor dulci meleaguri
în aerul dislocuit de steaguri,
cînd gravitația se mută-n tine.

Să fii tu însuți — semn vuind pe-naltul
prezent ce-n larguri nu se mai înclină
în trecerea de la un țărm la altul

Și-n lunecarea sigură și lină
fidel fii sîngelui, străbunul, caldul,
pe spațiu-a două mii de ani lumină.

Oul lumii

Să fii tu însuți — dăltuindu-ți malul
oriunde vrei și dorul tău te poartă,
îngemănată frunte-n miez de hartă,
plutind pe dinăuntrul minții valul.

Să fii tu însuți — gînd rodind în soartă,
cariatidă arcuind portalul,
în orice lucru să-ntregești ovalul,
ce ești, ce-ai fost să nu se mai despartă.

Oriunde mergi, în zori, în înserare,
sub stemă, sub luceafăr, lîngă mare,
prin vînt, pe cîmp, lung fluturîndu-ți părul,

să iei din lutul nostr-un pumn de sare,
în albul lui să arzi-luminare,
drept, sacru, oul lumii: adevărul.

Grigore HAGIU

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

POEZIA
de
Dumitru MICU

LEONID DIMOV : „PE MALUL STYXULUI"

Cei care caută în poezie sensuri, să nu-și facă nici o iluzie. Cei care nu agreează poezia „tristă", să nu aibă nici o teamă: În noul volum al lui Leonid Dimov nu se creează o viziune tragică, din paginile lui nu emană vreo filozofie : nici pesimistă, nici altfel. De ce — atunci — *Pe malul Styxului ?* Pur și simplu, fiindcă poetul avea nevoie de un pretext, de un punct de plecare pentru desfășurările onirice din care se alcătuiesc cele patruzeci de duble secvențe ale poemului. Styxul nu e deci o metaforă, e o convenție literară doar. Din poem ne vorbește (și acest „ne" este o convenție ; în fapt, poetul e un soliloc) cineva ajuns la marginea rîului ce desparte lumea viilor de celălalt tărîm ; sosit acolo el nu pierde prilejul de a descrie peisajul specific, cunoscut de altfel nouă din Homer, din Virgiliu, din Dante, dar monologul său e în cea mai mare parte o evocare în frînturi a vieții duse pe pămînt, mai precis spus a priveliștilor terestre pe care le va fi perceput sau visat. O succesiune, deci, nesfîrșită, incoerentă de peisaje, de obiecte, de siluete, de scene, unele suprarealistic-grotești („Livadă port în palmă. Drept breloc / Femeie duc de nasturi atîrnată"), învăluite, toate acestea, într-o ceață care le depărtează de spectator, prefăcîndu-le în palide, abia perceptibile fantasme.

Dar chiar și această proiecție de umbre e mai mult un pretext. Finalitatea reală a poemului este obținerea de efecte acustice, creația de sonuri. Preocuparea amintește de exercițiile de odinioară ale unui Mircea Demetriad, unui Alexandru Obedenaru, unui Alexandru Petroff, și, aplicînd tehnica lui Ion Barbu, Leonid Dimov e un parnasian. Ce e poemul său decît o însumare de sonete camuflate ? Segmentat în patruzeci de piese care, la rîndul lor, se desfac în două, deci își dublează numărul, însă nu și numerotația, (căci bucățile poartă, în loc de titlu, o cifră romană, aceeași pentru două), amplul solilocviu e scris în catrene și terține : două catrene și două terține formînd o secvență dublă. Derogarea de la sonet consistă în adoptarea în catrene a rimelor alternante, iar nu a celor îmbrățișate, și în folosirea, alături de endecasilab, a versului de 9,11, 12, uneori 13, dar mai ales de 10 silabe. De nu sînt, în consecință, sonete propriu zise, cele 40 de piese sînt, în tot cazul, poezii în formă fixă, și e uimitoare capacitatea autorului de a face din materia limbii tot ce vrea. La nici un poet dintre cei încă neconsacrați nu e atît de evidentă voluptatea de a culege cuvîntul, de a-l încerca cu toate simțurile, și nici unul nu posedă în aceeași măsură iscusința de a-l așeza în frază, de a-l muzicaliza. Resursele verbale ale lui Leonid Dimov sînt inepuizabile. Nu există vreo sferă a existenței din care acest poet să nu fi colectat vocabule, nici domeniu al limbii pe care să nu-l fi explorat. Ultraneologisme se întîlnesc în versurile sale cu termeni din cei mai neașteptați, noțiuni abstracte la culme stau alături de cuvîntul ce mustește din toate sunetele, nume proprii, exotice, termeni rarisimi, uneori creați ad-hoc, se împreună cu vorbe cît se poate de uzuale : „Barcaz rotit la confluențe sure / Cu strîmb bordei pe punte locuiesc" ; „Acum mă-mproașcă broaștele *aure*" ; „Atunci (frunzișele cînd nasc un lexic) / Oprit-a brusc camionul greu din Mexic..." ; „Pe zăbunul meu stau pulberi grele / Puse violet de-un alizeu / / Rătăcesc pe străzile femele / ce de secoli le cioplesc mereu" ; „Să treci de autobuzul metameric / Oprit la porți să urce o boinavă / *Ginganie cu genitor iberic,* / Să treci de prora, punte de etravă"; „Și sus, deasupra junglelor balast / De chinorov în somnul chiliast / Zbura-vom firave și de sidef egrete" ; „Și dorm reședințe pe limb oval insecte / Și trec grădini de nuferi, tenace, în aval" ; "Urca-vom saci de umbră rîzînd pe *estacadă*" ; „Cînd va sfredeli gîndacul Yps / Lăzile cu povestiri de ghips...", „Au lunecat în zare *bastinage*" ; „Și semne prin imensul gaz dispers / Îmi fluturam pe străzile lucioase" ș.a.m.d. Poetul lucrează în materia sonoră ca un sculptor sau un gravor, dă versului rotunjimi, ascuțișuri, plinuri și goluri, reliefuri și bolți, dispunînd, pentru aceasta, de o diversitate de mijloace, de la rimele interioare și aliteratii („O nor sonor", „avut ivit", „ins cu insule", „pe cap / Cu potcap înalt și nu ne încap...") la inversiuni de tipul : „Cu șapte-nfipte-n spate lungi pumnale" și „Întinde palmele un turn s-așez / În ele, colorat, din sticlă clară".

Mi-a venit în minte, parcurgînd *Pe malul Stixului*, fantezia lui Des Esseintes de a pune să se acopere o broască țestoasă cu o crustă de aur pe care aplicase, cu un gust combinatoriu suprarafinat, pietre scumpe. Tot astfel combină Leonid Dimov cuvintele, și cu aceiași efect. Mozaicurile sale sonore nu tulbură, nu răscolesc : desfată pupila, timpanul, încîntă intelectual. Lirismul ? E loc în rafinata arhitectură verbală pentru lirism ? Broasca lui Des Esseintes, sufocată de aur și nestemate, a murit.

NICOLAE DRAGOȘ : „MOARTEA CĂLUȚULUI TROIAN"

Aproape toate pastelurile, poeziile contemplative în genere, din *Moartea cățușului troian* sînt vrednice de reținut, dovedind stăpînirea mijloacelor, însușirea „disciplinei lirei". O cărăbană, „arc desprins și zbor", un măr, „năzuința florii împlinită", picur dintr-o „ploaie roșie, rotundă", un „amurg de toamnă", în care „cad zeii lingă lună lin / Păsări de pradă neclintite", sînt prinse în contururi grațioase. O mențiune specială merită *Zbor de lăstuni*, agreabil desen în manieră impresionistă : „Rănind cu zboruri apele-n adîncuri / Se-nalță-n linii fulgerate / În dans de săbii întrerupte / De strigăte desferecate. // O armonie-nlănțuită / De aparente scări prin spații / Un zbor de ample simetrii / Aeriene lungi vibratii / / Un zbor adolescent de păsări / Răni scrise-n ape trecătoare / Tăișuri negre desenate / Pe-un fond aglomerat cu soare / / Și soarele lovit de dunga / Ce-adună apele în maluri / În jocul lor e o părere / Transfigurată-n alte valuri". Nu tot atît de izbutite sînt piesele în care se încearcă interpretarea de stări sufletești mai complicate, apelîndu-se în consecință și la o tehnică mai pretențioasă. Eroticele, poeziile meditative, inclusiv aceea care împrumută titlul volumului, sînt adesea prozaice, și în orice caz de o factură prea livrească, lipsite de inefabil, de vibrație, „făcute". „Aici, pe drumul acesta atît de precis / Și atît de nesfîrșit de la A la Z / Se află sunete, linii ce-așteaptă-un semn / de dragoste sau de recunoștință / Citeodată sunetul tace, se-ascunde / Într-o adîncă, și grea carapace".

ROMULUS GUGA : „BARCI PARASITE"

Meditative și elegiace, poemele lui Romulus Guga sînt vocea unei sensibilități care nu ține să se disimuleze, ci, divulgîndu-se în toată ingenuitatea, umple nu o dată paginile volumului de tremur și frăgezime. Poetul vine direct din elemente, fiind vibrația lor ajunsă la conștiință, și intimitatea cu viața pămîntului este condiția lui. Știind graiul brumei, al apelor, al mușchiului din plante, vibrînd împreună cu firea fără cuvînt, el e un frate al copacilor și al vînturilor, amantul florilor de primăvară, prietenul „dîmbului violet" de la marginea orașului, unde „stelele sînt atît de în pămînt, / de strîns fericit că le simți în plămîni și în unghii". Cetatea înstrăinează de ea însăși o astfel de natură („Crescut la oraș, citadin, / pielea mea a luat gust de rufe spălate, / de săpun, de lesie, de rufe întinse / între două etaje dărăpănate"), însă un smoc de iarbă țîșnit dintr-o crăpătură de zid îi e de ajuns spre a se simți restituită sieși : „La școală, în clasa dintîi, / am descoperit zidul. / În el trăiesc păsările, cîmpul și munții, / iarba sure, / pasc vacile și bat clopote, / În el curg rîuri și se fac ripi / galbene ca la începutul pămîntului...".

În alți termeni, poetul poetează asupra prin care existența telurică este integrată propriei biografii și un inteligent hindus, citind *Bărci părăsite*, ar concluda că Romulus Guga a trăit cine știe cînd, sub cine știe ce înfățișare, o altă existență în India. Pannaturismul său e absolut. Poetul se întreține cu arborii : „Umblă copacii fără rost prin grădină. / Eu după ei liniștindu-i. / Mîngîindu-le scoarța uscată, jucîndu-mă cu fructele, / Spunîndu-le că e firesc ca toamna să vină. // Îi văd cum mă strivesc și clatină cerul, / Tîrziu, resemnați cum se-ntorc la rădăcinile lor / Să aștepte vîntul, ploaia și gerul / Și anotimpul marelui dor. / / Mă duc dintre ei tulburat, / O ultimă frunză rup de pe un ram. / Cum aș închide pleoapele celui plecat". Vorbește ierbii : „Tu, iarbă care zvîrli rădăcină din unghiul tău cel mai înalt, / Cine umblă de veacuri prin icoane, / De mută mereu mai departe vopselele ?". Ploii : „Ploaie ușoară de mai ; / de cînd rîvnesc la torentul tău sălbatic // Trebuie oare să mă preschimb în arbore, / ca vîntul să cutremure în mine, / liniștea fără de capăt ?"

Unitatea materiei universale nu e pentru poetul *Bărcilor părăsite* un concept, ci viziune proprie, un fapt de trăire directă, *ta twam asi*. Poetul își simte sîngele traversînd un alt trup („Ooh, de atîtea ori mi-am auzit sîngele / Părăsindu-mă și străbătînd în cîntece trupul acesta"), se vede ieșind din părinți („Părinții ne iau cu mîinile din trupul lor / Și au trăirile creatorului cînd ne caută nume") sau vede Ardealul venind spre el „din mormînt în mormînt", aude „timpul cum se-ncrețește pe obraz" și „tărîna îmbătrînind pe cal". Frecvent comunică cu „o altă lume", aceea în care „la doi metri în pămînt, mama se rotește în jurul soarelui". știind că „acolo unde i-a fost ochiul, / se uscă ou de pasăre moartă" și „unde i-a fost mîna / (..) un pește alb, nimerit din întîmplare / îi împarte veșnicia". Imaginînd o nouă geneză, poetul își conferă atributele unui Adam ce refuză a părăsi starea androgină, și își rostește decizia în acorduri ce generează un poem de iubire vibrant : „Aș dori acum facerea lumii să rîneapă. / N-aș îngădui atunci minunea desprinderii din / Carnea mea să se-ntîmple. / Oricît m-ar durea că-mbătrînești înăuntrul meu, / Fără fața de vis, de aer, / Oricît aș dori să-ți zăresc fața ciudată / O clipă printre albi melancolici mesteceni, / Oricît m-aș îndoi de frumusețea ta, / Iar sufletul meu fără aripi s-ar osteni / Spre-mplinire s-ajungă, / Te-aș păstra în adîncul meu ca pe un filon de aur..."

Asemenea intuiții ar duce, poate, la marea poezie dacă n-ar fi defavorizate de o relativă anemie a expresiei, de insuficienta pregnanță a imaginilor, de lipsa unui puternic accent personal, în ultimă analiză. Puterea însufletitoare a verbului fiind scăzută, nu prea rezultă versuri memorabile, și tot volumul rămîne la o tonalitate de confidență, de jurnal intim monoton și cam limfatic. Însă sensibilitate există. și foarte fină, imaginația nu lipsește, și dacă la acestea s-ar adăuga un spor de energie, de îndrăzneală, de originalitate în expresie, am putea vorbi de un debut excelent.

CRITICA
de
Ov. S. CROHMĂLNICEANU

MIRCEA TOMUȘ : „15 POEȚI"

Ceea ce-l solicită cu predilecție pe Mircea Tomuș este să caute a caracteriza cît mai complet natura lirismului principalilor noștri poeți. Faptul că în asemenea cazuri beneficiază de un bogat comentariu anterior, abia îl stimulează ; expune prin urmare, informat și corect, remarcile altora, le trece printr-un atent filtru critic, respinge cu o argumentație serioasă și urbană observațiile care îi par inexacte sau superficiale, reține pe cele în stare, după el, să surprindă individualitatea autorului, le adîncește, le nuanțează, le aduce completări personale. Cînd socotește că problema caracterizării satisfăcătoare rămîne deschisă, la Alecsandri, la Eminescu, la Goga, la Minulescu, la Bacovia, la Blaga, la Fundoianu, sau la Vinea se bucură. Cînd i se pare că a fost epuizată în liniile ei mari, la Pillat, se arată dezolat. Din aceste reexaminări, confruntări, precizări și întregiri portretistice iese o carte bună, plină de contribuții remarcabile. Cu Al. Philippide încă, ea ar cuprinde practic o prețioasă stabilire de nuanțe noi și interesante în tabloul culmilor poeziei românești. Impun mai cu seamă, după părerea mea, sensurile date articulațiilor interne, între antumele și postumele eminesciene, sublinierile lirismului macedonskian care supune muzicii aparentele descripții, explicațiile structurii originale, a imagisticii lui Fundoianu, prin mișcările memoriei afective, disjungerile operate în universul barbian, unde nu trebuie să vedem numai intelectualitate pură, accentele puse pe notele pillatiene profunde și constante.

N-aș reproșa acestor fine creionări decît două lucruri. Întîi o dispoziție cam abuzivă de a eminescianiza pe toți poeții. Sigur că lirismul românesc îi va rămîne veșnic dator celui care i-a dat întîia expresie genială și plenară. Dar aceasta se înțelege de la sine și a căuta mereu să o relevi, chiar acolo unde nu aduce nici un spor în caracterizarea originalității altor poeți, este o strădanie inutilă. Ba mai mult, la Goga și la Bacovia în lirica erotică, eminescianismul nu constituie partea rezistentă a operei lor, dimpotrivă. Nici chiar la Blaga, că o asemenea filiație, existentă firește, ar explica, mare lucru, n-am fost convins, cu toate imputările care mi s-au adus de a nu fi urmărit-o, ca și Lovinescu sau Călinescu pe cît îmi permit să observ. Dar eminescianizarea cu orice preț a principalilor noștri poeți moderni riscă uneori să le deformeze pur și simplu profilul. Căci ce este altceva decît a glosa pe marginea „titanismului" bacovian cum ajunge furat de această tendință să o facă Mircea Tomuș ?

Nemărturisit, se ascunde aici (nimic grav !) o înclinație tradiționalistă, perceptibilă adesea, dar mai cu seamă atunci cînd criticul se ocupă de Adrian Maniu, Vinea sau Fundoianu. Experiențele modernist extremiste ale primului, cu toate că le devanseează pe cele echivalente la data respectivă de Tzara și se revendică deseori un principiu liric nou care cultivă „dezumanizarea", „ruptura", tehnica simultaneității, — prezentate ca simple reacții nerecomandabile împotriva poeziei academizante, exercițiu „sensibiliste", „parodii intelectuale", cum spunea Eugen Lovinescu. În cazul lui Ion Vinea, versurile sale cu un asemenea caracter nu se bucură de nici o atenție, ca și cînd n-ar exista și nu i-ar caracteriza prin nimic personalitatea. Fascinația și teroarea expresionistă pe care Fundoianu le trăiește în fața elementarității naturii și-l deosebesc structural de Pillat sînt socotite superficiale, notele fundamentale reținute rămînînd „discreția" și „calmul".

Ajung aici la a doua rezervă. Mircea Tomuș dilată excesiv noțiunea de clasicism. O face cu finețe, prin tușe delicate, dar treptat cuvîntul se golește de sensul său concret și devine aplicabil la orice. Clasicistă ajunge simpla limpezime a imaginilor sau aspirația la universalitate, chiar dacă e nemăsurată, cosmică. Așa ne trezim cu afirmația că lui Goga îi este caracteristică „substanța de pur clasicism a viziunii" și, observați alunecarea imperceptibilă, „optica orientată asupra aspectelor elementare de ultimă esență, perspectiva de totalitate". Universul poetului mesianic, vaticinant, care spunea că s-a născut „cu pumnii strînși" l-ar domina pînă la urmă „o idee de echilibru și armonie". Două temperamente vulcanice, Arghezi și Voiculescu, sînt incluse tot atît de artificial într-o asemenea accepție elastică a clasicismului. Să nu se mire atunci că ni se vorbește de „clasicismul lui Bacovia", cînd dovada e „prematura împlinitate a versului bacovian".

Ori-cum-ar-fi, se păstrează, fie și într-o ordine ipotetică, întîiul stilistic inițial și studiul folosește să are o valoare caracterizantă, ori îi se dă o interpretare atît de apoasă, încît poate fi întrebuințat pentru a demonstra orice și nu mai spune nimic. Din asemenea fixații decurg și unele — e drept, rare — alterări ale judecății de valoare. „Stanțele burgheze" bacoviene — recunoaște Mircea Tomuș — sînt „poate" „mai mult o eșuare". Dar fiindcă în ele „încercata corabie" a poetului „a poposit în țărmul clasic", „acest moment al dezvoltării sale își păstrează întreaga semnificație majoră".

Curios, în schimb, „Calendarul vieț" și „elegiile" nu sînt pentru exeget împliniri ale liricii pillatiene.

Înzestrat cu instrumentele verbale adecvate spre a întreprinde investigații intime în universul liric al unui poet fără să-l ucidă, cum se întîmplă nu la puțini alți comentatori, (excepție face doar primul studiu consacrat lui Adrian Maniu, scris mai de mult și debitor anumitor formulări nefericite), Mircea Tomuș ne dă, peste scăderile amintite, un volum de critică matur, pertinent și substanțial.

caleidoscop

„FAMILIA" — IULIE 1968

Revista întreține un climat cultural printr-o largă deschidere de orizont și prin captarea unor prețioase confluențe literare, artistice, științifice, e serioasă și substanțială, mobilă și alert orientată.

Fenomenul literar, încredințat unei competente echipe de critici, se bucură de o cercetare mai totdeauna nuanțată. Remarcăm în acest număr cronica literară a lui Nicolae Balotă la „Tristele" lui M. R. Paraschivescu. Criticul întreprinde o interesantă cercetare a laturilor diverse și uneori antinomice ale acestei ființe stranii și originale personalități poetice, pornind de la paradoxul inițial al enigmaticei sale prezențe : „Cunoscutul poet e încă un necunoscut. Generosul descoperitor al tinerelor talente așteaptă să fie descoperit. Deși nu se poate spune că el însuși, păstrîndu-se într-o oroloiașă retragere, nu ni s-ar fi relevat. Poeziile sale abundă în încercări de autodefinire..." Dar, cu cît poetul se caută și se dezvăluie mai mult, cu atît se ascunde cu o mai ciudată pudoare". Observația ni se pare nu numai fină dar și exactă.

Substanțialul articol al lui Sorin Alexandrescu, „Structuralism și libertate" trece evident dincolo de obiectul său inițial, de recenzare a cărții lui Virgil Nemoianu, „Structuralismul". Lacunele eseului recenzat sînt explicate și scuzate în cele din urmă prin „preferințele" și „trăsăturile personale" ale autorului, ceea ce, chiar și în cazul unei „structuri intelectuale... simultan abstract distinsă și subiectiv acidă" — cum e definit eseistul nostru — ni se pare un exces de politețe. Nu mai puțin interesantă rămîne însă contribuția autorului cu propriile sale reflecții în marginea subiectului.

Se remarcă, prin ferma atitudine critică (de aderență), articolul lui Aurel Dragoș Munteanu despre poezia lui Vintilă Ivănceanu. Numărul mai cuprinde, la partea literară, un remarcabil eseu (despre teatru) de Petre Țuțea, o pagină de Pandrea — inedit (cuvînt introductiv de M. N. Rusu), prima parte a unui studiu despre Agîrbiceanu de Cornel Regman, și un amplu eseu despre naturalism de Ovidiu Cotruș. Ca întotdeauna, plin de interes, Mihai Șora — și uneori amuzant prin formulele unui jargon critic ad-hoc la care recurge : Poetul e un „ademenit-ademenitor" spre deosebire de Savant, care ar fi un „ademenit-împingător".

Se parcurge cu interes și sectorul publicistic al revistei și, în primul rînd, articolul intitulat: „Lucrețiu Pătrășcanu — apărător al muncitorimii orădene" de Dr. P. Bunta și Gh. I. Bodea. Într-un interviu cu E. Roblès (de Paul B. Marian) aflăm amănunte biografice revelatoare despre Camus. Semnalăm de asemenea pagina intitulată Psihotronica (de Ioan Murărescu și Virgil Popescu) și reportajul lui Romulus Zaharia despre tămăduitorul popular Nicolae Constantinescu.

„ORIZONT" 6

Al șaselea Orizont de anul acesta (iunie 1968) se deschide cu trei poeme de Maria Banuș. „Autostrada", „Publicitate" și „Fecioara de fier" sînt superioare pieselor din ultimul volum, de o afișată modernitate, că tînd să metamorfozeze elemente de industrie și de consum. Multe versuri frumoase în toate trei bucățile. Din păcate, supărătoare prin care autoarea vrea să reziste seducției unor motive pe care pînă de curînd le disprețuise. O atitudine patetică și feminină ar fi fost mai de efect : oricum, o asemenea evoluție e sursă de bucurie. Mai greu de calificat e un fragment de roman de Dumitru Radu Popescu („Noaptea"), care în optsprezece pagini condensează mai multe maniere stilistice, atmosfere și atitudini, încît lectorul e zăpăcit și percepe greu cam ce-ar putea fi întregul. Se începe cu un priveghi, transformat în chef, de două rubedenii beție, verișoarele Rița Cocorița și Ana lui Ciocsa. Cele două beau pînă cînd încep să cînte : cucu-cucu !, apare unchiul Vasile, inofensiv și senil, uitînd mereu că i-a murit nevasta, mă rog, toate întîmplările și calitățile acestui gen de proză sătească, cu ecouri de peste Carpați, din Velea și chiar Marin Preda (iar mai vechi din Pavel Dan și Georgeta Cancicov). Formulă cunoscută dar sigură, în care autorul e confortabil instalat. Apoi însă urmează un lung și încurcat dialog între Don Iliuță și Moise (personalități din inteligheția locală), în care cei doi pomenesc de viață, moarte, dragoste, ură, caracter, morală, istorie, om, și multe alte vorbe mari. Foarte stimabilă preocuparea ontologică și epistemologică a autorului, dar rezultatul ei nu e cel dorit de autor. Dimie care se urcă în copac și nu se mai dă jos de acolo, sperînd oamenii cu fiziologia lui „la înălțime" (intenția va fi fost poate un Diogene excremential, cu nuanțe de teatru absurd ?). Celce care e îngrozitor de lacom de viață dar viața îi scapă (îl înșeală nevasta, nu are copii, nu ajunge la poziția socială pe care o viscază), gluma brutală cu mama lui Păun și cu revolverul, toate erau probabil în intenția autorului trepte ale unei filozofii. Din păcate nu căpătăm decît excentricități care cam plictisesc. Maestru cînd e vorba de dialect, D. R. Popescu eșuează imediat în limbajul ideilor, e natural cînd spune „făsui", dar fals la „nereliefare", „specific", „debilitate", „narcisism", și nu are instinctul să le evite. Toată partea practică e admirabilă. Cînd începe teoria, scriitorul apare travestit. Citind schița „Copilul" (Dorel Drăguescu), cădem deodată cam jos. Tolerabil scrisă, bucata cuprinde în trei pagini pe badea Mitru, care, după ce a terminat, corect, de muncit partea lui de vie, își îngăduie să aibă umor : la un copil în brațe și îl salvează de niște oi, căci de oi și nu de cîini îi e frică copilului ! Mama copilului, probabil atrăgătoare, suride echivoc salvatorului, după care sărută copilul regăsit (subtilă dirijare a sărutului către salvator ?). Nu se știe, pentru că intervine finalul, exagerat de simbolic, acompaniind parcă mari înfăptuiri în sufletul eroilor : „Pe izlaz o ciocîrlie se urca spre cer".

„ASTRA" 7/1968

Cu două frumoase poezii de Ștefan Stătescu (deși sub zodia Emil Botta—Radu Stanca, așa cum se vede de la primele versuri : „Păziți-mă, stelelor, ca pe ochii din cap, / printre degete nu cumva să vă scap, / că de o duminică și de o miercuri / îmi calcă visele cîteva verguri / din ceața neagră a Doamnei Hecate, / destrăbdiate și desuchеate"... Ochiul Hecatei), cu cele din ciclul Vlad-Tepeș ale lui Darie Magheru, împreună cu emoționantele Cele dinții și următoarele *amintiri din copilărie ale poetului Ilie Constantin, cu* Maiorescu în viziunea lovinesciană *de criticul Eugen Simion, cu scrisoarea inedită a lui Tudor Arghezi către Gherghinescu-Vania, și cu încă două-trei materiale publicistice — ultimul număr al revistei brașovene* Astra *(iulie a.c.) pare a înregistra o tentativă de autodepășire. Dacă alte pagini n-ar relua, cu idei cunoscute, teme răzdezbătute (condiția reportajului etc), dacă firavele epigrame ale lui Al. Zamfir și, eventual fabula lui Aurelian Păunescu lipseau, tentativa aceasta s-ar fi afirmat mai bine.*

SATIRĂ ȘI CREAȚIE

După o perioadă destul de lungă de tăcere, am spune la unison, a scriitorului și a criticilor săi, Teodor Mazilu reapare în actualitatea literară prepriu-zisă cu o tragedie într-un act, **O sărbătoare princiară (Luceafărul,** 10 august 1968). Localizată în spațiu (Alba Iulia) și datată în timp (anul 1784), piesa vizează, dincolo de aparențele ei istorice, Istoria. **Sărbătoarea princiară** e martiriul lui Horia și Cloșca, privit ca un spectacol de la o anume fereastră a palatului său, aflată într-un unghi optic perfect față de eșafod, de grotul Varga, reîntors imediat după reprimarea răscoalei din refugiul vienez, și de soția lui, Iuliana. Plăcerea plină de sadism cu care Varga se pregătește să urmărească tortura pare a avea o explicație : unica lui fiică, Apolonia, acum moartă, care rămăsese în Ardeal în timpul evenimentelor tulburi devenise nevastă de iobag. Dar numai după cîteva replici tartufismul monstruos al personajelor iese în întregime la iveală : soții Varga puseseră de fapt chiar ei la cale, în ascuns, uciderea fetei, ca să facă din ea o castă Lucreție ce n-a putut supraviețui rușinii, și să obțină în felul acesta, în calitatea de părinți ai unei martire, un mic dar nepreținut zîmbet de bunăvoință din partea împăratului. Dar, prin hazard sau complicitate, Apolonia scăpase cu viață și cînd ea se înfățișează tatălui și mamei ce tocmai se pregăteau să valorifice „martirajul" copilei în fața unuj înalt consilier al Vienei, „sfetnicul împăratului", așteptat să sosească din clipă în clipă într-o vizită de condoleanțe și îmbărbătare începe acel joc de psihologie paradoxală și derutantă, de o rară subtilitate, specific lui Teodor Mazilu, în care lumea se întoarce parcă cu susul în jos : „VARGA (își dă cu părerea) : Mă gîndesc că poate ar fi bine ca Apolonia să trăiască chiar dacă noi ne-am obișnuit cu această suferință și ne-am făcut din această suferință tot felul de planuri... Sigur că ar fi fost plăcut să știi că fiica ta e o martră... Altfel te plimbi pe stradă alt gust are vinul. cu alți ochi privești lumea. A fi tatăl unei martire e o situație plăcută în societate. După atîtea injurii care s-au abătut asupra noastră, moartea Apoloniei ne refacea grandoarea. IULIANA : Da. Era o afacere foarte bună...". „Părinții", cărora apariția Apoloniei le stricase „afacerea", hotărăsc din nou suprimarea fetei. Mai ezită însă, dar nu dintr-o reminiscență de umanitate, căci sensibilitatea lor de reptilă mai are de parcurs milioane de ani pînă să ajungă la sentiment, ci numai din calcul : „VARGA : Ce spui, Iuliana ?... Poate, totuși nu facem cruzimea asta. Poate, totuși Apolonia o să ne sară de gît și o să ne bucurăm. Poate că totuși ar fi mai bine să ne bucurăm. Am eu o presimțire. Mai bine să ne bucurăm... IULIANA : Bine. Dacă crezi că e mai bine să ne bucurăm, ne bucurăm."

Slăbiciunea lui Mazilu (în amîndouă înțelesuri ale cuvîntului) e paradoxul psihiologic tăios, care ucide viața. Personajele sale au „un rece ochi de mort" nu numai din punct de vedere moral, dar și literar. Oameni ca Varga, Iuliana, cu o psihologie atît de monstruos spiralată, nu există în realitate, dar furia scriitorului e atît de mare încît atunci cînd evocă personajele el se sufocă și le sufocă, depășește măsura, exagerează, simte nevoia de a închide și mai mult culorile cele mai sumbre ale existenței, de a „ponegri" în plus tipurile cele mai negative. Satira sa, de o forță remarcabilă și pe care cititorul o gustă în sine, în stare pură, este nimicitoare într-un sens dublu și dureros, adică atît pentru fenomenul negativ vizat cît și pentru personajele care-l întrupează. Sufocînd acestui mizantrop ucide propria creație, în literatura română, Teodor Mazilu reprezentînd cazul foarte rar al scriitorului cu un fond deosebit de valoros care nu și-a găsit încă formele și formulele cele mai adecvate. Cred că forța lui satirică, cu totul ieșită din comun, și care încearcă în zadar să se obiectiveze, ar fi avantajată de un mod de expresie mai direct, mai subiectiv.

VALERIU CRISTEA

SCRIITORI NORDICI ?

Cele două volume B.P.T. „Poezia nordică modernă" care constituie, firește, un moment — de elucidare — dacă nu chiar de surpriză și bucurie, în cunoașterea unui bogat filon de poezie, se încheie cu o mare bombă: „Indice alfabetic, al scriitorilor nordici (s.n.) **traduși ori menționați în prefață, în introducerile la capitole și în notele bibliografice ale culegerii de față".**

Și numele încep să se înșiruie. Aakjaer (Jeppe) — Danemarca, Agricola (Mihail) — **Finlanda, pînă cînd avem prima surpriză** — Arp (Hans) — **Germania.** Hans Arp — **scriitor nordic? Dar Auden (Wystan Hugh) — S.U.A.? El e scriitor nordic ? Să așteptăm.**

Dar iată descoperirea descoperirilor ! Academiile Terrei, îmboldite de fiori, se înclină. Antologia noastră îi trece pe Charles Baudelaire — **Franța, printre scriitorii nordici. Și nici nu ne revenim bine din spaima infinirii cu nordicul Baudelaire, și aflăm un alt nordic** — Bertholt Brecht — **Germania.**

Dar ce ziceți de Cehov (Anton) — **U.R.S.S. ? El nu merită să fie scriitor nordic ? Ba da. Merită. Și este considerat ca atare.**

Dar Claudel (Paul) — **Franța, dar** Corneille (Pierre) — **din aceeași țară ?**

Dar Crane (Hart) — **S.U.A. ?**

Dar ce-ați zice dacă și Dante (Alighieri) — **Italia ar fi numit scriitor nordic ? Ați reacționa, nu ? Ah, conservatismul ființei umane ! El, bine,** Dante (Alighieri) — **Italia e trecut cu curaj printre scriitorii nordici. De cînd așteptam noi asta. Subconștientul restabilise de mult această dreptate elementară. Căci ce e Dante mai mult decît scriitor nordic ?** Ca și Dostoievski (Fiodor) — **U.R.S.S.** Ca și Eliot (T.S.) — **S.U.A.** Ca și Flaubert (Gustave) — **Franța.** Ca și Gabrieli (Mario) — **Italia.** Ca și George (Stefan) — **Germania** și **mai ales ca și Haidu (Henric) — R.P. Ungară.**

Să vedem ce noi scriitori nordici au mai fost descoperiți. Max Jacob — **Franța,** Jacoppe (Maria) — **Italia.** Keats (John) — **Anglia,** și **ca să nu se simtă acesta străin,** Kipling (Rudyard) — **compatriotul lui Keats. Dar** La Bruyere (Jean de) — **Franța, n-ar fi timpul să devină scriitor nordic ?** Dar Neruda (Pablo) — **Chile ? Dar nu e cazul să ne gîndim puțin și la** Nietzsche (Friederich) — **Germania ?**

Ce gest larg ! Ce impresionant! Cu un gest simplu, Ezra Pound — **S.U.A.,** Jean Racine — **Franța,** Rainer Maria Rilke — **Austria,** Arthur Rimbaud, Rochefoucauld și R. Rolland — **toți din Franța,** Salvatore Quasimodo — **Italia,** Saroyan și Whitmann, **din S.U.A., și atîția și atîția, pînă la** Emile Zola — **Franța, sînt redați condiției lor de scriitori nordici.**

Și asta spune totul despre ei. Ceva ne supără însă. Această descoperire epocală, însoțită — de ce n-am spune-o ? — de inevitabile riscuri, nu poartă o semnătură. Sîntem îndreptățiți să protestăm. Iar anonimat. Iar geniu spontan și modest. Vrem să știm numele celui care și-a asumat nobila răspundere de a spune totul despre scriitori. Și a început prin a le spune, verde-n față, că sînt nordici.

ADRIAN PĂUNESCU

NE SCRIU CITITORII

Alte sugestii pentru „ROMÂNIA LITERARĂ"

De la poet la cititor și retur

Poezia (la ea mă voi referi mai cu seamă) a căpătat un fond și o formă nouă. Oamenii s-au deprins să se rostească în jurul ei, unii dintre ei o ating, alții i-au străpuns învelișul care n-a fost niciodată o granită, dar cei mai mulți încă nu-i cunosc căldura. Se ridică voci care o califică „elucubrație", „produs al unei imaginații bolnave", „înșiruire de cuvinte nelegate", „non-sens" etc. Am avut ocazia deseori să aud asemenea aprecieri. Acum patru ani, am propus redacției dvs. să deschidă o fereastră spre cei care doresc cu adevărat să cunoască noua poezie și în acest sens să acorde unele explicații asupra versurilor publicate în revistă. Reacția celor care au răspuns scrisorii mele prin intermediul „Gazetei" a fost vehementă și categorică : „Un NU hotărît. — să nu se acorde nici un fel de explicații, cititorii să fie cei care să vină primii la înfiripare cu poezia !" etc.

Nu știu să se fi făcut vreun progres de atunci. Bat la porțile redacțiilor încă zeci de scrisori care își exprimă nedumerirea, neîncrederea și, de ce n-am recunoaște-o, incapacitatea de a pătrunde poezia modernă — poezia eliberată de reguli prozodice, poezia care a învățat să-și descifreze sensul dincolo de bariera unor concepții literare rămase astăzi în paginile de istoria teoriei literaturii. Dacă, totuși, rîndurile celor care îmbrățișează cu căldură acest eveniment literar cresc mereu, nu e mai puțin adevărat că și cei grupați în jurul unui mare semn de întrebare sînt în număr însemnat. Într-o perioadă în care un poet ca Nichita Stănescu și-a stabilit definitiv steaua în patrimoniul nostru literar, există foarte mulți cititori aflați de partea cealaltă a paravanului, care nu reușesc să rețină acest nume. Nu s-ar putea spune că aceasta s-ar datora numai unei lecturi insuficiente sau prost alese. Zi cu zi, ceas cu ceas, despărțirea este mai mare și mai dureroasă. Se prea poate ca în anul 2000 decalajul să fie redus simțitor, dar esențialul este ca un scriitor să fie mereu în mijlocul celor cărora li se adresează, toate cuceririle literare să fie ale tuturor. Este practic insuficientă o critică literară scrisă într-o manieră greu accesibilă, care n-ar face decît să releve o calitate sau un defect, interesante pe plan valoric, pentru ca ceea ce s-a declegat să se lege din nou. Suim cu toții aceleași trepte, unii mai repede, alții mai încet, și n-avem nici un motiv să ne oprim ca să ne ajungă alții din urmă, dar nimic nu ne împiedică să-i ajutăm pe cei înfrîziați, să le întindem mîna. Oamenii pot face orice sau aproape orice. Am citit că, de curînd, au fost construite mașini care compun versuri ș'il Verlaine, Vigny, ori Eluard. Nu știu în ce măsură reușesc mașinile să stropească cu viață aceste creații cibernetice. Dar nu există nicăieri mașini care să apropie poezia de oameni, să o facă inteligibilă. Și nici nu vor exista, pentru că o punte între oameni se creează de oamenii înșiși.

Iată de ce se simte nevoia unei refaceri treptate a drumului peste care a trecut poezia, demonstrativ, scolastic, fie prin critici accesibile cu titlu sugestiv, de exemplu „De la Eminescu la Labiș", „De la Labiș la Marin Sorescu", fie printr-o serie de alte articole mai adecvate, asupra cărora s-ar hotărî redacția revistei dvs. cri altă revistă interesată în tezelvarea acestui deziderat.

Sînt convins că dacă „marele pod" nu va fi construit în întregime, totuși una din pietrele lui fundamentale va fi pusă. Am cucerit și cucerim mereu zonele cele mai înalte ale poeziei (deși uneori ne uităm cu nostalgie la vechile temple care ne-au fost călăuze de credință), dar ele nu sînt numai ale cîtorva. Aerul proaspăt al poeziei moderne trebuie să coboare în toți plămînii. Avem încredere în realizarea acestei dorințe. O pleiadă de poeți tineri și plini de talent s-a afirmat în ultima vreme, atît în paginile revistelor literare bucureștene cît și în provincie. Este

Încredere deplină în triumful Adevărului

Urmări din pag. 1

Titus Popovici

cuvintele tovarășului Nicolae Ceaușescu. Încă o dată glasul acestui partid, născut din suferință, din trudă și din vis înalt și lucid, a trezit ecouri ample în sufletul întregului popor.

Cu fruntea sus, cu mîinile și cugetul curat cu sentimentul viu al răspunderii în fața istoriei — acest judecător nemilos — în fața întregului popor gata să-și apere munca, pămîntul și drepturile, libertatea, copiii și conștiința, dreptul la fericire, datoriile și cultura, Partidul Comunist Român își reafirmă — în mijlocul aderiunii necondiționate — a întregii națiuni, rolul său de conducător încercat, hotărît; afirmă în fața întregii lumi că este mostenitorul legitim și continuatorul acelor idealuri la flacăra pură a cărora și-au încălzit sufletele înaintașii noștri, la lumina cărora vrem și avem obligația sacră de-a creste generațiile care vin.

În tumultul gîndurilor pline de amărăciune care ne asaltează, acest optimism bărbătesc, acest apel la tot ce e mai bun, mai înalt în fiecare din noi, la dragostea față de Patria noastră socialistă, la sentimentul de răspundere partinică față de ideile comunismului, face ca fiecare om al acestei țări să răspundă într-o unanimitate, puternică precum *adevărul*: Solidari cu popoarele Cehoslovaciei, nutrim încrederea că retragerea trupelor celor cinci state este singura soluție care poate duce la rezolvarea crizei. Sîntem alături de Partid, de conducerea lui, de tovarășul Ceaușescu cu tot ce avem, cu viața noastră, pînă la capăt!

Meliusz Iosif

ment îngrijorător. Sînt profund convins că întregul nostru popor, români, maghiari, germani și alte naționalități sîntem pe deplin solidari cu poziția partidului și guvernului enunțate azi la mitingul din fața clădirii Comitetului Central.

În interesul umanismului socialist, se poate conta pe contribuția noastră nepreget, de scriitori.

Eugen Barbu

o idee scumpă întregii omeniri, ideia libertății, este pusă sub semnul întrebării, milioane de adepți ai socialismului sînt dezamăgiți.

Credincios idealurilor sale și unei politici nestrămutate de apărare a independenței naționale, Partidul Comunist Român, în frunte cu neclintitul Nicolae Ceaușescu și-a spus răspicat cuvîntul în dimineața zilei de 21 august. Masele de oameni care cred în istoria încercatului popor român, urmează unanim bratul neclintit ce indică singura cale posibilă: cea a lealității, a respectării angajamentelor morale față de un popor frate care trebuie să-și hotărască singur soarta.

Ca scriitor, ca om liber, pot să trec peste slăbiciuni, peste erori și să mă aflu acolo unde fiecare om cinstit din țara noastră trebuie să fie într-un moment decisiv: lîngă națiune, lîngă încercații ei conducători, alături de toți comuniștii cinstiți din întreaga lume, demni de acest nume.

Laurențiu Fulga

cea mai de neconceput a nopții amintite, au venit tancurile și mașinăriile înarmate a cinci puteri străine. Cerul altfel pașnic și senin, vreme de 24 de ani, sub care un popor liber și-a căutat permanent măsura cea mai firească a existenței sale de stat, potrivit legilor specifice, iată-l în aceeași oră, de cumpună străbătut de avioneie acelorași puteri străine. Forța armată, astfel, este pusă în mișcare, pentru a mutila zborul Cehoslovaciei spre marile sale adevăruri.

Fapt de o gravitate cu atît mai covîrșitoare, cu cît Partidul Comunist Cehoslovac se dovedise stăpîn pe situația internă a țării și bucurîndu-se de adeziunea totală a popoarelor acestei țări, capabil să taie orice nod gordian eventual.

Întreg poporul nostru, prin glasul Secretarului General al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu, s-a ridicat fără șovăire să condamne această inadmisibilă intervenție armată și să ceară retragerea imediată a trupelor străine de pe teritoriul Cehoslovaciei, făcîndu-se apel la meditație și rațiune. Este principiul fundamental pe care partidul nostru l-a slujit statornic și de la care gîndește să nu se abată pentru nimic în lume.

Arnold Hauser

tiune mai gravă în treburile unui popor ca aceea de a pătrunde cu forțe armate pe teritoriul care-l locuiește? Cred că nu. Iar dacă imixtiunea armată, oricum s-ar manifesta ea, pornește din partea unor popoare cu aceleași năzuințe, din partea a cinci țări prietene care luptă pentru țeluri comune, pentru aceeași orînduire socială este cu atît mai dureros nu numai pentru poporul Cehoslovaciei socialiste, ca în cazul de față, ci pentru toate popoarele prietene, pentru toate forțele iubitoare de pace, de progres, de democrație și libertate din întreaga lume.

Ca intelectual și ca scriitor german din Republica Socialistă România, consider de datoria mea să-mi ridic și eu glasul împotriva unei astfel de nedreptăți, și totodată îmi exprim adeziunea față de poziția fermă a conducerii partidului și statului nostru în sprijinirea năzuințelor poporului frate cehoslovac, de a-și făuri viitorul socialist așa cum și-l dorește el.

Nichita Stănescu

exprim adeziunea totală la politica partidului și guvernului nostru. Am simțit, în aceste momente grave pentru istoria Europei unitatea de monolit între întregul popor, partid și guvern. Sufletul și conștiința mea știe exact că „întregul popor român nu va admite nimănui să încalce teritoriul țării noastre", așa cum a subliniat tovarășul Nicolae Ceaușescu în discursul său istoric.

Dreptul fiecărei țări de a-și hotărî singură destinul este un drept inalienabil.

Încălcarea suveranității naționale a unui stat, precum și a dreptului internațional este un act ce nu poate fi justificat. Glasul conștiinței și al justiției arată că nu există decît o singură cale rezonabilă, aceea de a se retrage imediat trupele străine de pe pămîntul Cehoslovaciei, de a se reda imediat libertatea poporului și conducătorilor aleși de el. Să se redea imediat libertatea popoarelor cehoslovace de a-și clădi primăvara socialistă așa cum o vreau și o înțeleg ele singure.

Trăiască Cehoslovacia liberă! Trăiască prietenia internationalistă dintre poporul român și popoarele Cehoslovaciei!

Gheorghe Tomozei

le „primăverii cehoslovace" și-a încetat transmisiile și conducătorii legali ai Cehoslovaciei au continuat să-și trimită către cetățeni pateticele chemări prin intermediul unui post improvizat ca, de altfel și telegramele de atașament primite din țară. De oriunde și oricum ni s-ar revela mărturiile dragilor fii ai Cehoslovaciei prietene, cuvintele lor ne caută inima și o găsesc, bătînd cu hotărîre pentru ca triumful adevărului să bareze calea imixtiunilor de tot felul pentru ca semnificațiile „primăverii cehoslovace" să fie înțelese cu limpezime, pentru ca popoarele Cehoslovaciei să-și urmeze netulburate, drumul pe care și l-au ales. Un destin implacabil conduce țara lui Svoboda și Dubcek spre iluminare, spre desăvîrșirea mecanismelor instituțiilor ei democratice și orice om de bună credință își poate da seama că drumul pe care merge Cehoslovacia e cel al socialismului și că perspectivele ei de afirmare nu fac decît să o consolideze în familia țărilor socialiste.

Cei care amenință procesele de profundă democratizare din Cehoslovacia ignoră faptul demonstrat istoricește că actuala linie a partidului comunist se bucură de calda adeziune a popoarelor ceh și slovac.

Strînși în fața sediului Comitetului Central al partidului nostru, mii de bucureșteni au fost autorii unui vibrant spectacol demonstrînd deplină solidaritate cu popoarele Cehoslovaciei și reconfirmînd coeziunea monolitică dintre partid și popor.

Versurile:

„Vom munci și vom lupta
patria vom apăra",

afirmau cu graiul de totdeauna al românului însetat de libertate și dreptate, cu patetică simplitate, adevăruri de care nu ne vom dezminți: sîntem mîndri de politica partidului nostru așa cum sîntem mîndri de numele de români! A fi cu adevărat patriot, în spiritul ideilor strălucit ilustrate de un Tudor sau Bălcescu, înseamnă a fi cu Partidul Comunist Român! A ți iubi țara înseamnă a iubi partidul și, implicit poziția secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu!

Vom lupta neabătut pentru a fi demni de încrederea poporului nostru, pentru a nemuri faptele lui, pentru a-i apăra bogățiile spirituale. Se alege aurul din ape, se delimitează porții și se întrevede, cu strălucire, viitorul. Îl vom apăra! Îl vom sluji!

Trăiască România!

Triptic

Amurgul, regii, sabia și rana
s-au întîlnit pe cerul cu pecingi.
Ascult din stînci cum vin bocind tilingi
tigaia și turcana și-astragana. —
Din trei în trei treimi și în triunghiu
cu trei ciobani, al treilea să moară. —
Vor împărți mitoasa lui comoară
și anii lui bărbați lîngă un trunchiu.

Cei doi, desigur, vor trăi mai mult
cu o treime vîrstă fiecare,
pe-averi sporite. Cifra trei îi doare,
balada arde-n sufletul lor stult,
îi vor privi din cerul cu pecingi
amurgul, regii, sabia și rana,
tigaia și turcana și-astragana
din trei în trei treimi sunînd tilingi.

Al treilea va fi ca Duhul Sfîntul,
Căzut în limbi de foc asupra lor,
umplînd cu trei și trei și trei, ogor
de trei, cu delte-n trei, întreg pămîntul.
Vor alerga pe cai tretini să prindă
în goană umbra-a treia și-ntreiți.
Dar umbra-a treia va dansa-n oglindă
prin munții siamezi, înzăpeziți.

Al treilea și în războiu se cere
să moară, aprinzînd țigara. Știm.
E un triptic mortal și-un Vitlaim
cu magi-al treilea aduce tiere.
Din trei în trei ne-alege testul lutul,
și-apoi cădem, trei Doamne și toți trei,
ci numai cel jertfit de noi și ei
murind, erou, atinge absolutul.

Apa stătătoare

Pămîntul meu, săpînd, o să mai sape
de cer mă lepăd ca de-o taină mare, —
drept care eu mă simt atras de ape
și-n primul rînd de ape stătătoare,
extatice, de sine stătătoare.

Căci recitesc în ea un cer pierdut
știut numai de nufăr și de pește —
un cer panoptic — nedescris și mut
care din alte vîrste mă citește
cu guri de crini, asisderi și cerești.

Vai Peștii mei cu ochi de înțelepți
vag injectați de adevăr și sînge,
din care alți planeți survin? Așteptă
din stînga lor, un adevăr ce plînge,
din dreapta lor, o lege ce constrînge.

4 poeme

de

AL. ANDRIȚOIU

Ci, apa stătătoare pare-o stea
Ce-alunecă în suflet și-n lentile.
Ea trage toate porțile-n spre ea
și-nchide toate tainele-n pupile
fugind de spații, protestînd în zile.

Pămîntul sincer, se traduce-n spic
și scrie pe morminte tot ce are. —
Dar apele-n peceți nu zic nimic
și, mai cu seamă, apa stătătoare,
extatică, de sine stătătoare.

La Scorpion

În sus, spre Scorpionul înțelept
compus ain stele și venin, cel care
ne dă sicriu de-azur cu flori pe piept,
mutîndu-ne în lumea cea mai mare!

În sus pe sfori de ploi și de-aurori,
prin zi și noapte, către Scorpionul
exatic, devenind mai muritori
și ascultînd mai limpezi morții zvonul! —

Cine a zis că moartea-i jos de tot,
cînd ea e sus, la înălțări sublime,
pe unde mulți se vor, dar nu mai pot
muri, frustați de aripi și-nălțime?

Poftim și dumneata mi-a zis, casap,
înaltul „Scorpion" scoțîndu-și ghimpul.
Dar eu nedumerit am dat din cap.
Aveam atîtea întîlniri cu timpul!
Voluptoase întîlniri cu timpul...

Trup

Sînt trup ce-aduce cina
Rememorînd amiaza.
Am îndoit lumina-n
Cristale, drept ca raza

Iar cerul nicăirea
n-a fost atît de mare.
Induioșîndu-mi firea
Am stat în ascultare.

Și-am dezvelit în logos
din fapte taine șapte,
Ca-n nucile de cocos
Izvoarele de lapte.

Dar sînt certat cu verbul,
mi-e spaimă de cuvînt,
și, ostenit, sînt cerbul
cu coarnele-n pămînt.

Și curg prin mine timpuri
Ca-n tevi de aur mort. —
De unde-aceste limburi
Ce ca pe-un rug le port?

Iar ele sînt lumina
ce-mi face-n vîrstă paza?
Sînt trup ce-așterne cina
rememorînd amiaza.

Pentru apărarea valorilor fundamentale ale socialismului

(Aflîndu-se în sediul „Gazetei literare" la ora adunării populare din Piața Republicii, un grup de scriitori tineri au alcătuit această scrisoare, căreia îi facem loc în coloanele noastre.).

Subsemnații scriitori români, aflînd cu surprindere și amărăciune de pătrunderea unor trupe străine pe teritoriul Cehoslovaciei, stat socialist suveran și prieten, protestăm cu tărie împotriva acestei acțiuni nejustificate care atentează la principiile de libertate, democrație, independență și demnitate umană. Sîntem convinși că procesul de democratizare început în ianuarie în Cehoslovacia nu numai că nu dăuna socialismului, dar îi întărea prestigiul în lume, întrucît ideia de socialism a fost legată întotdeauna, de la începuturile ei, de libertate, echitate, dreptate socială. Pericolul pentru socialism nu vine de la libertatea de gîndire și de expresie, sau de la angajarea conștientă a maselor în procesul de făurire a istoriei, ci tocmai de la acțiuni neprincipiale, ca aceea împotriva căreia protestăm.

Ne îngrijorează profund atentatul la libertatea și suveranitatea Cehoslovaciei, îl considerăm o grea lovitură pentru cele mai nobile idealuri și speranțe ale omenirii.

Relațiile de prietenie dintre țările socialiste, bazate pe ideologia comună marxist-leninistă, trebuie să fie caracterizate prin respectul și stima reciprocă, prin respectarea suveranității naționale, a neamestecului în treburile interne. Sîntem mîndri că P.C.R. militează neabătut pentru aplicarea consecventă a acestor principii, singurele menite să asigure unitatea reală și coeziunea comunității socialiste.

Sîntem absolut de acord cu poziția adoptată de partidul și guvernul român, exprimată de tovarășul Nicolae Ceaușescu, și sîntem gata de a face totul, pentru a apăra valorile fundamentale, patria noastră, dacă va fi nevoie, construcția pașnică a socialismului în România.

Constanța BUZEA
Valeriu CRISTEA
Magdalena POPESCU
Eugen SIMION
L. RAICU
Marcel MIHALAS
Sânziana POP
Grigore ARBORE
Tita CHIPER
Grigore HAGIU
Ilie CONSTANTIN
Alex. IVASIUC
Aurel Dragoș MUNTEANU
Virgil MAZILESCU
Vintilă IVĂNCEANU
D. TEPENEAG
Leonid DIMOV
Petru POPESCU
Adrian PĂUNESCU
Cezar BALTAG
Gheorghe PITUT
Mihai UNGHEANU
N. VELEA

CUVINTE DIN BĂTRÎNI

convorbiri literare

Cînd poporul dorește să afirme sau să nege ceva acordă cuvintelor o valoare exhaustivă și absolută.

În *Descîntecele* și *Blestemele* românești întîlnim repetiții progresive care dublează sau triplează semnificațiile verbului: avem așadar, *ciute-încîutate, neguri-înegurate, lei-paralei etc.* sau invocări magice care se dezvoltă astfel: *O stea-logostea, două stele-logostele* s.a.m.d. Ion Barbu a consacrat în „Domnișoara Hus" grupul lexical *laur-balaur*, în care unul din cele două cuvinte (fiind lipsit în context de semnificație) servește numai ca să dea valoare *superlativă* celuilalt.

O impresie deosebit de puternică mi-a produs întotdeauna perechea verbală: *să piară — să răspiară*, frecventă în mai toate descîntecele românești: de ceasul rău, de deochi, de soare sec, etc. Niciodată, poate, moartea nu s-a revelat (prin cuvinte) mai neinduplecată și mai inexorabilă ca în acest straniu cuplu lingvistic, și, în același timp, niciodată, poate, nu a existat o mai lapidară manieră de relativizare a absolutului.

Semnificația primitivă și de bază a cuvintului *perire* era, în latină, *a trece prin, a ieși din* (I. Nădejde — *Dicționar latin-român*. Editura contemporană). Se prefigura în aceste embrionare sensuri arhaice sentimentul de participare la *altceva*, de accedere, de ieșire, de aflare a acelei stări excepționale prin care omul se identifică cu *ceea ce nu este el*, de atingere a ceea ce este *altceva decît noi înșine*, în care să ne putem pierde: contopire a subiectivului cu obiectivul, a gîndirii cu existența. În mișcarea de identitate dintre subiect și obiect, de indiferență a lor (adică de suprimare a diferenței) se revelă sentimentul nostru de participare la *altceva*.

Se pare totuși că, în afara unor momente privilegiate, omul nu poate niciodată să iasă din el însuși. Hegel numea aceste momente (căi, în concepția sa, inferioare de accedere către absolut, cum sînt *credința, iubirea*, sau *sinuciderea* adică *moartea*) momente de *nerăbdare* a absolutului.

Ceea ce se dovedește cel mai uimitor în cercetarea cuvîntului pe care l-am propus atenției noastre este faptul că în sfera sa semantică străveche toate aceste accepții erau prezente. *Perire* însemna în latină nu numai *a trece prin, a ieși din*, ci, de bună seamă, și *a pieri, a dispare*, așadar *moartea* — vid și negare a tuturor predicatelor, semnificație care s-a păstrat pînă în zilele noastre, prezentă, atît de strălucit, în cuvintele *să piară — să răspiară*, și în limba română.

Este interesant de observat, de asemenea, că *exire — a ieși* denumea în sens figurat și sfîrșitul, urmarea, moartea unui lucru. Să ne amintim că medicii (pentru care latina a fost timp de secole limba lor profesională) înscriau în foile de observație, în momentul decesului pacienților, cuvîntul final: *Exitus*.

Dar *perire* semnifica deopotrivă și *dragostea: a iubi la nebunie*, a iubi pînă la pierderea eu-lui, mod de a atinge absolutul în formă sensibilă. *Perire Lacoena* însemna, la Propertius, *a o iubi nebunește pe Lacedemoniană*, adică pe frumoasa Helena, care, așa cum ne spune Homer, era din Lacedemonia.

Niciodată, moartea și dragostea, cele două momente fundamentale ale perceperii sensibile a absolutului, nu s-au aflat mai aproape, mai împreună, îngemănate în chiar interiorul aceluiași cuvînt. Punerea împreună a celor două praguri limită ale ființei, subordonată sensului primordial de *accedere, de ieșire*, de atingere a ceea ce este altceva decît noi înșine, conferă străvechiului Verb latin înaltă valoare metafizică.

Dar să revenim la *să piară-să răspiară*. Dincolo de limita inteligibilului, perechea *să piară-să răspiară* cuprinde o neobișnuită mișcare de superlativizare a morții, a absolutului. Este o excomunicare din existență, teribilă și supraetajată, dincolo de orice margine a gîndului, acolo unde unică și ultimă realitate este doar dispariția, acolo unde negativul se distruge el însuși odată cu pozitivul, a cărui negație este, în teritoriile de neatins ale infinitului rău, care este neantul. Dar, care, această neobișnuită superlativizare a morții nu înseamnă de fapt, în chip paradoxal, o relativizare a ei?

Cezar BALTAG

DIMITRIE STELARU

CRONICA LITERARĂ

„NEMOARTE"

Poeziile lui Dimitrie Stelaru sînt ritmice succesiuni de ape vuitoare, oceanice, și pămînturi uscate, nisipoase, arse, deasupra cărora, nepăsător la stările de agregare a materiei și fără raport cu ele, cu neîntrerupta lor metamorfoză, se arcuiește același cer stabil, de o puritate egală și îndepărtată: izgonit odată din paradisul înalt, astral, poetul duce cu sine nostalgia și certitudinea unei întoarceri triumfale, orgolios de povara mereu mai grea, ca de un mare destin, cu o disimulare în cîntec a vaietului și cu o demnitate a rangului, a originii, într-adevăr princiară: „Noi, Dimitrie Stelaru..."

Cu această conștiință a predestinării poetul înțelege să nu se joace, să nu glumească, și ce putem spune în fața superbei iluzii decît că e perfect îndreptățită și că în gravitatea, în lipsa oricărei ironice ambiguități, în puterea credinței, într-un cuvînt, stă toată speranța, marea probabilitate a supraviețuirii; o clipă, numai, de dubiu metodic, de „luciditate", și edificiul s-ar dateriora. Dar Stelaru este prea poet, în sensul platonician pentru a-și îngădui o astfel de derogare, și, cînd primejdiile se înmulțesc, el se zăvorăște și mai sever în asceza sa, în credința sa, în ritualurile sale mereu mai de nepătruns.

Ce se întîmplă de fapt acolo e dificil de spus **și mai dificil, pentru logica noastră, profană, de înțeles. Doar cîteva palide reflexe ajunse pînă la noi, și îndeosebi** vocea, **singura pe care o putem percepe cu adevărat, înștiințează de gravitatea ritualului întreprins; dincolo de cuvintele articulate într-o limbă stranie și în structuri prea personale,** tonalitatea spunerii lor este în ea însăși revelatoare; **în răstimpuri însă, și într-un misterios acord cu tonalitatea, cîte un șir de cuvinte răsunînd de foarte aproape și cu o claritate mișcătoare, trădînd oboseala de metaforă, de afectare ,de „poezie" în genere, și căutarea unui climat mai cald fratern, al comuniunii, în formulări șoviitoare, de o neprihănită sinceritate: „Fratele meu nu mă mai cunoaște"; „Am stat lîngă masa fratelui meu, / Lîngă omul cu inima spre om. / Cu urechile spre dragostea artei"; „Sînt obosit /.../ Oasele mele galbene au în ele un ceasornic. / O inimă / care măsoară zilele..."**

Dar, și această deschidere e tipică în poezia lui D. Stelaru, situațiile comune, cuvîntul de toate zilele, capătă, de la un anume prag în sus, o misterioasă amplitudine, un ton vag de oracol; trecerea se face pe nesimțite: „Te-am căutat printre fetele zorilor) la răscrucea amurgurilor am strigat" (Fetele zorilor) **de la registrul lingvistic foarte curent la un altul ceremonios, de o naturală distincție, sugerînd obîrșia înaltă: poetului nu-i displac, dimpotrivă, expresiile încărcate, somptuoase, prețiozitățile metaforice, încît vom găsi și în ultimul volum: „frămîntarea navelor moarte", „togele văzduhului", „leagănul putred al dragostei": „nudul stelelor", „iepele cerului", „rugina îngerilor", s.a., nelipsite ritualului stelarian. Poetul are un templu al său — în care înțelege să oficieze netulburat, singular — divinități de uz propriu: înaintea tuturor, Eumene, fiica soarelui; dar și Noaptea, Durerea, Moartea, un zeu al vinului, un împărat al vîntului („care mi-a golit amfora celulelor; / care-mi stă în părul alb și mereu spune: încă!"), balaurii săi „sfinți", ca și îngerii, apoi acele ciudate lepe ale amurgului: una dintre divinități poartă numele poetului însuși, ridicat la treapta de legiuitor (Codex Stelaru): odată i se închină versuri numite simplu:** Prietenului Stelaru. **Originea divină ori cel puțin regească se revelă în simțirea de a avea „coamă de leu", în liniștitele obiectivări ale Eu-ului, în tot aerul enigmatic de care se impresoară. Tăria incoruptibilă și continuitatea acestor mari iluzii de sine sfîrșesc prin a convinge pe cititor; hipnoza acționează din plin asupră-i, anulînd orice simț critic În interiorul unei lumi pe deplin constituite, senzația de artificial (inevitabilă dacă contemplăm lucrurile din afara lor) dispare, lăsînd loc obsesiilor puternice, de un dramatism real și intens. Obsesia unui mers istovitor prin deșert, un deșert „sfînt", spre distrugere sau spre izbăvire; obsesia unei goliri de sens, a treptatei alterări existențiale: a scîndării chinuitoare („Totodeauna o să-mi adun cer / cu ochii, și-o să te am în mine / lupoaică de pămînt"), a soarelui obositor, a nisipurilor în care se macină totul, pînă și exaltata poezie. („Pajiștea asta din cuvinte are nisip de oase / înainte iubite"), a morții care așteaptă, neîndurătoare.**

Din emisia continuă, egală sau precipitată, a monologului, se salvează, pentru noi, masive porțiuni intacte; raportate la ansamblul mai degrabă opac, sînt de o surprinzătoare transparență. În ele ființa poetului se ivește în toată materialitatea ei vie, crîncenă, șingerind sub tăișul unor întrebări esențiale, de viață și de moarte, dar în înțelesul direct și propriu al acestor cuvinte: „Unde-o să ajung eu Cel mort? /.../ Printre zăbrelele din închisoarea cărnii / Tot mai respir lumină, / dar ce fricos eu, hoț de cer / Vouă aceste litere și disperate / vi le cufund în ochi" (Cel mort); **„Cum o să-mi așez viața în cadavru" / la apus ori în peșteră, cu drum / spre altădată în acum?"** (O femeie bea marea bătrînă); **„Obrazul drept mi s-a lipit de sarcofag /.../ Dacă nici infinitul nu mă mai adăpostește, / opt oase nu mi le usucă înăuntru lui, / mîine dezbrac postura faraonului, / imi beau coniacul și mă duc la Sapho"** (Vechiul); **„Și iar**

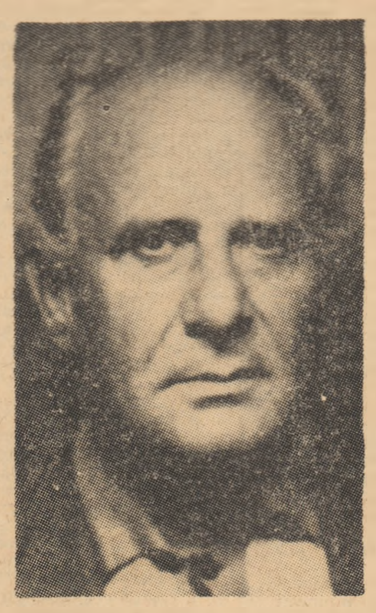

incep din mormînt să vorbesc / fără trup acum, viu în mine / să vorbesc litere otrăvite cu stele /.../ mai e o trecătoare în muntele palid / care își așteaptă unsul" (Nemoarte).

Scindată între cele două lumi posibile, ființa și-a pierdut proprietatea de a vibra la chemările gravitației terestre, brusc dobîndind însă pe aceea de a se mișca fantomatic, în libertate și nedeterminare, dincolo de hotarele îngăduitului; spiritul ei revine cu bizare comunicări, de-acolo de unde s-ar spune că nu există drum de întoarcere; privite de departe aceste Comunicări au un aer cît se poate de firesc, de familiar, un halucinant aspect de verosimilitate, de realitate imediată, dar dacă le privim de aproape, dacă le fixăm cu aceiași ochi în care s-au înfipt necruțătoare viziunile poetului, ele încep să se tulbure, întunecînd deodată orice putință de contact real; lovit de o intuiție, necunoscutul se adîncește în sine, ecranul, mijlocitor vederii spre moarte, și mai opac. Pornite în căutarea marelui secret, cufundate ca niște sonde în necunoscut, cuvintele se întorc, firește, fără vreun rezultat palpabil; modificate, în schimb, sub puterea unui magnetism enigmatic, de un fel cu totul deosebit, lăsînd să se bănuiască imperceptibil cumplita lege căreia (o clipă numai, dar e deajuns) i s-au supus. Ele au rămas aparent aceleași, după trecerea hotarului, dar încărcătura lor secretă e radical alta; ele spun altceva, decît au spus înaintea acelei tentative, a acelui eșec.

În capacitatea de a transfera o realitate în alta decisiv incompatibilă cu ea, de a găsi nevăzute, pînă atunci, punți de trecere, de a sugera chiar și în plin eșec o bruscă lunecare de planuri (între viață și moarte) se revelă nucleul poeziei de astăzi a lui D. Stelaru.

De-aici pornesc toate întrebările: „Al cui sînt mai mult? / E un cort adînc peste faleza fără mare / din oglinzi multe și negre / la miezul timpului // Al cui sînt mai mult? /.../ De cincizeci de ani mie destăinuindu-mă / nu mă cunosc" (La cincizeci), **exasperările: „Deschide fereastra / Vreau să ies din umbră / spre ochii mei"** (Deschide); **orgolioasele însumări: „Ca un steag sfîșiat, m-am lipit de scoarța arborilor / cu limba încolțită, / dar mi-am păstrat frumosul prelung / și setea emoției"** (Cînd am plecat): **refuzul, crisparea dîrză în fața fatalității: („Niciodată n-am fost singurătate, /.../ cu morții nu m-am înrudit decît prin arbori, / prin oase și prin somn") și acceptarea ei, în beatitudine: „Aici am ajuns: / o corabie mă suie / printre maluri de flăcări / lîngă legendă"** (Aici) **și din nou omeneasca sfîrșiere fără decor, întrebarea stîngace, umilă, atît de simplă și de nimeni ocolită: „Și unde merg? Știți, poemele-au mucegăit, / vînturile nu mai au aripi / florile răsar pentru nimeni // Domnule, mă sufoci /.../ Și unde merg? .../ Eu nu vreau să mor, / nu vreau să mor și unde merg? / de cînd m-am născut unde merg?" Sentimentul dublei dependențe, al primejdioasei descentrări, așteptarea, pînda, presimțirile, iau de la un moment dat forma acestei alarme nocturne, ținînd ființa în loc, buimăcind-o cu sugestia unei evaziuni, totuși, imposibile: „Mai am o inimă și stau în ea / ca rădăcinile copacului uscat / în malul nisipos — la nord să fug? / la patul apelor, turbat? / Mai am o inimă? Și stau în ea? / sub arcul ei adulmec noaptea — / parcă mă frînge alt destin"** (Alt destin).

Și este de presupus că fără această continuă stare de alarmă a simțurilor, a simțului interior mai cu seamă, solicitat pînă la cutremur, pînă la exasperare și stridență, nici n-ar fi de gîndit apariția unor viziuni de un remarcabil rafinament al strictețe: „Am deschis odaia mării / din melci sunînd dedesubt" (Am deschis), **la un poet care excela, dimpotrivă, prin vagul imaginii și lexic dilatat. Viziunile, oricît de halucinante, au uneori o lege a lor, au rigoare, sînt reprezentabile: „Păsări cînd trec sub mine / am febră",** (Păsări cînd trec); **„Uitat de lupi și somn / Aștept frigul de totdeauna"** (Fuga); **„Înaintea somnului e un fluviu / Unde stau înecate șoldurile tale"** (Înaintea somnului) **„Arde pămîntul și merg prin prînzul solar / ca un rod altora. Și tac. Mai aștept un ceas"** (Între lupi cenușii); **„Oamenii au căzut în peșterile lor / și-au rămas fără mine"** (Dezolare). **„Trebuie să dormim de azi, să dormim! / Altfel unde ajungem?"** (Spre des); **„Are ochii înfipți ca strigătul în cer"** (Prietenului Stelaru).

Ascuțitele obsesii străpung în ultima vreme ceremonialul liric, relieful abrupt întrerupe dureros incantația; lipsite de „armonie" poeziile sînt mai vii, reduse uneori la o exclamație: „Sînt ostenit de bocet / și vinul mă înspăimîntă", la un semnal percutant: „și urc / și dorm și merg în alarmă".

Lucian RAICU

TRAIAN IANCU

Tinerii

Năvalnice valuri de fluturi
Voi, scumpe fărîmături de baladă,
În flacăra voastră de aripi
E-a țării și rază și spadă!
Un gînd spre înalturi visleşte
În zbor de cocori, laolaltă,
Prin astre, cireşu-nfloreşte
Cu voi, țara-ntreagă tresaltă!
Demult, sub a Ursei chemare,
Visam eu un veac mai înalt,
Azi, fulgerul vostru, în zare,
Sărută al visului salt!...
Căci voi tălmăciți bucuria,
Voi, zimbri, țipari de argint,
Voi toți adorați România,
Și-ar fi mult prea crud să mă mint!
Strămoșii în voi, azi, cuvîntă,
În voi, luptători cu nesaţiu;
Din fluier alunul lor cîntă
Și aur ne scutură-n spațiu
Hai tineri, strîngeți-vă mîna,
În gînd și-n cuvînt să fim sfeşnic,
Și-n noi cînte doina, bătrîna,
Și tînăra, tînăra veşnic!...

TEOFIL BĂLAJ

Sărbătoarea culesului

Totul e fără recoltă cînd dormi.
Eu m-am dezvățat să mai dorm lîngă grîu.
Albia prin care curge lumina spre spic
mi-a tăiat-o cineva în făina oaselor
și de atunci te întreb mereu,
în fiecare noapte de creştere a grîului
te întreb
de ce nu mulgi laptele ultimului ciorchine
din pădurea de grîu și de goruni din tine?
De ce dormi?

Cazi în genunchi dacă ți-e sete
și mîine va ploua.
Nu-ți adormi setea și n-o alunga,
cu tine și cu mine
acolo unde este nevoie de ploaie
va ploua.

Pămîntul ne știe de prieteni și-asteaptă.
Recolta nu moare cînd creşterea-i dreaptă.
Dacă este nevoie de cîntec și de orice altceva
grîul o să ne-nvețe să cîntăm
sau să facem troiță
dacă mai crede în cruce cineva.

Tu stai lîngă mine
și noaptea va trece
și grîul, lumina aceasta terestră, berbece,
va sparge cu coarnele lui de taur mai mic
coaja de spaimă și noaptea din spic
și-o să fim fericiți înspre ziuă
și nu vai fi fericirea tîrzie...

MANUELA TĂNĂSESCU

Înaltă

Fă-ți casă
Cu grinzi de lemn
Pentru-aducere-aminte.
Acoperă casa cu șiță
Pentru susurul
Ploilor blînde,
Si-apoi
Ridică-n pridvor
Stîlp de lemn;
Sapă-n el
Lanul de grîu,
Cocoşul ce chiamă
În zori,
Mai sus
Ciopleşte-n el
Chipul pruncilor tăi
De-asupra moşilor tăi,
Si-apoi soarele pune-l,
Cu luceferii
Și stelele lui,
Și-naltă-l mereu
Tot mai sus
Din pridvor
În înalt.

AUREL MIHALE — Clipa — POVESTIRE

Scăpasem pînă atunci, — printr-o întîmplare ce nu are rost s-o povestesc tot acuma — de front, iar în primăvara lui 1944, cînd am fost totuşi luat de ultimul val al concentrărilor, m-au dat pe negîndite la pompieri, în București. Nu-mi plăcuse de la început războiul acesta și acum, în al patrulea an al lui, îmi crescuseră și mai mult sila și împotrivirea față de el și nemți. În primăvara aceea, războiul își întinsese umbrirea-i neagră, stăruitoare, pînă la București. Americanii începuseră să piseze orașul cu aviația lor de bombardament, ajunsă de acum pe aeroporturile din sudul Europei, să culce într-o singură noapte la pămînt străzi și cartiere întregi. După un asemenea bombardament rămîneau distrugeri și orori cumplite și orașul ardea încă multă vreme cu vîlvătăi. Și noi trebuia să sărim nu numai să stingem incendiile, dar să și scoatem de sub dărîmături, din adăposturi și pivnițe prăbușite pe cei rămași în viață, femei și copii mai ales, bătrîni năuciți de spaimă, precum și trupurile strivite, hărtănite sau arse ale celor morți. Citeodată, încă, lucram la incendii și dărîmături de la o noapte la alta, pînă ne prindea celălalt bombardament. La început mă bucurasem într-un fel, că scăpasem cel puțin pentru o vreme de front, dar și ceea ce vedeam și trebuia să fac aicea mă cutremura. Nu, nu mi-era frică nici de flăcări, nici de bombardament; numai morții, peste care dădeam oricum, nu puteam să-i mai văd.

Tot din cauza bombardamentelor, nu mai stăteam de mult în oraș; ieșiserăm, în cantonamente, dincolo de bariera Rahovei, la încrucișarea șoselelor care duceau spre Alexandria și Măgurele. Dar și aici eram într-o continuă alarmă, mereu de veghe, și, la primul semnal, săream pe mașini și goneam unde era nevoie, pe raza de acțiune a companiei noastre. Acolo, la „coloană", — cum îi spuneam locului nostru de cantonament, ascunseserăm toate mașinile în niște garaje subterane, tot de noi săpate, cu plafoanele joase, sprijinite pe piloni și grinzi groase de lemn, cu mult pămînt deasupra, pe care creșteau neatinse totdeauna verzi, grîiele și iarba. Aproape printre căsuțele de la margine și pe sub pomi ne ridicaserăm și noi corturile, așa că stăteam ca într-o tabără, din care zvîcneam cu mașinile în goană, deducînd, de cum auzeam sirenele vestind sfîrșitul bombardamentului sau cînd eram chemați undeva să stingem vreun foc. Uneori, intram în acțiune chiar în timpul bombardamentului, cînd avioanele vîjîiau încă pe deasupra orașului, căci flăcările cuprindeau repede clădirile, și dărîmăturile prindeau multi oameni sub ele.

Ne mutaserăm deci aproape toți acolo, la „coloană", cazarma noastră de pe malul Dîmboviței, de la Grozăvești, rămînînd pustie, păzită doar de o gardă în grija căreia chiuse și apărarea ei. Dar asta numai pînă la jumătatea lui august, cînd, într-o seară, comandantul companiei a dat ordin unui pluton întreg să se întoarcă în oraș, și să organizeze mai bine apărarea cazărmii, pe timp îndelungat. Din plutonul acela am făcut parte și eu, și chiar a doua zi, în zori, am și început să săpăm tranșee noi, de apărare pe lîngă zidul de cărămidă de la stradă. N-am apucat însă să săpăm cine știe cît, că ne-am și trezit cu domn' căpitan care a trecut de-a lungul șanțului, în care intraserăm pînă la glezne doar, măsurîndu-ne lung cu privirea. În dreptul grupei noastre s-a oprit și l-a chemat deoparte pe dom' sergent-major Dinică Marin.

— Alege trei oameni de nădejde. — i-a spus, trimite-i să se echipeze, iar dumneata vino la birou.

Dinică, aspru și milităros din fire, a salutat, — țigănind pe loc ca într-un cîntec —, și s-a întors de ne-a cercetat pe rînd, de parcă abia atunci ne vedea. Era subțire și scund, țigănos, cu privirile pețoase și reci, și știrnea cînd primea vreo misiune. L-a ales mai întîi, pe sergentul Chiru Petru; apoi, fără să mai stea pe gînduri, pe Gheorghe Guțan; la al treilea însă, a cam stat în cumpănă; și-a purtat privirile încă o dată pe șanț; și, parcă supărat că nu se putea hotărî, s-a oprit la mine:

— ...și Tașcă Dumitru!

El a plecat după asta la biroul companiei, după comandant, iar noi am mers cu Chiru Petru la dormitoare, să ne pregătim.

— Bine c-am scăpat de șanț! s-a bucurat Guțan.

— Stai să vezi... l-a domolit Chiru, care era din fire bănuitor și rece.

Am dus deci tăcuți lopețile, ne-am scuturat de pămînt, am îmbrăcat bluzele de doc decolorat și ne-am încins, căci căldura se lăsase de dimineață și ne apucaserăm de săpat în cămăși. După ce ne-am ales armele din piramide, am luat-o după Chiru înspre dormitoare... „Ori la șanț, ori în altă parte, tot un drac!" mă gîndeam eu...

La cancelarie, însă, am așteptat apoi ca la un ceas, pe o bancă făcută de noi sub un dud, cu picioarele din niște țăruși bătuți în pămînt. Chiru fuma neliniștit, sugînd adînc țigara și suflînd apoi fumul printre genunchi, în pămînt, pîndind ușa și scările pe care trebuia să apară Dinică... Pe el, înțelesesem de la început de ce îl alesese sergentul-major: era hotărît și iute, descurcăreț, și lui Dinică nu-i plăcea să rostească un ordin de două ori și nici să aștepte prea mult executarea lui. Înțelesesem de asemenea de ce fusese ales și Guțan, căruia noi îi ziceam „Guzganul" — căci avea botul ca de șobolan, ascuțit, ochii mici și vioi și era mai șiret decît lăsa el să se vadă cu voia lui. „Guzganul" era înalt și vînjos, puternic, că tîra cincizeci de metri de țeavă de patru țoli după el și neînfricat, că urca scara ca o maimuță, la al șaptea sau al zecelea etaj, și intra în flăcări și fum ca într-o apă... Pe mine însă, nu prea înțelegeam de ce mă alesese Dinică: nici prea iute și nici prea arătos ca soldat nu eram; poate numai pentru că eram cel mai chibzuit, sau poate pentru că, fiind electrician de meserie, mă pricepeam la multe lucruri și Dinică voise să aibă și unul ca mine cu el...

Desen de GETA BRĂTESCU

Peste un ceas, cum am spus, a apărut și Dinică, subțirel și negru, ca o luminare, afumată, și a mai rămas cîteva clipe pe scară, înnegurat și parcă abătut, chinuit de gînduri, cum nu-l văzusem niciodată pînă atunci.

— E de rău! a mustăcit „Guzganul", cu botul săltat în aer, adulmecînd.

Ne-am ridicat în picioare, prevăzători, gata să ținem la ordin, căci, într-adevăr, se vedea de departe că lui Dinică nu-i plăcea misiunea pe care o primiserăm noi. Și tot așa, îngîndurat și crispat, venăt la față, Dinică a venit la noi și, doar în cîteva cuvinte, scrîșnite, cu fălcile legate, privindu-ne răutăcios de parcă noi eram de vină, ne-a spus că din nou acesta trebuie să avem grijă de rețeaua telefonică a nemților din sectorul companiei noastre.

„Tocmai asta ne lipsea! m-am burzuluit eu în gînd... Acum, cînd e căldura mai mare s-o pornim la drum?..." Era către prînz și soarele ardea de-nmuia asfaltul, și noi trebuia să batem străzile, — leampa, leampa! —, echipați de război și toropiți de zăduf, uzi de sudoare.

— Să trăiți, dom' sergent-major... am înțeles! s-a angajat Chiru și pentru noi... Îl executăm, e clar, a adăugat el în cerbicia lui... dar spunem și că nu ne place!

Ne-am ridicat și ne-am scuturat de praf și Dinică parcă s-a mai îmblînzit. După asta, a scos o schiță cu toate cantonamentele nemților de pe lîngă noi, — pentru care poate și stătuse atîta timp la birou —, și a dat-o și lui Chiru s-o studieze. Pe mine m-a trimis să aduc trusa electrică, pe care o luam totdeauna cînd ieșeam la intervenții în oraș, iar pe „Guzgan", după autocarul companiei ce trebuia să ne poarte pe toate străzile, după fir.

— O să ne bată lumea cu pietre! mi-a șoptit „Guzganul" pe drum.

N-am avut însă ce face și chiar atunci, în pojarul amiezii, am și ieșit din cazarmă, în control; noi — în autocar, la spate, cu armele în bandulieră și sprijiniți în linie de cabină, cu ochii pe străzi; Dinică — înăuntru, lîngă șofer, cu schița în mînă și privirile înegurate încă pe geam. Îi părea desigur rău că tocmai el fusese ales pentru o misiune ca asta; lui însă îi plăcea armata, nu se juca.

Am luat-o pe malul Dîmboviței, pînă la podul Cotroceni, unde ne-am oprit; pe marginea podului, spre apă, printre celelalte fire, era și firul nemților, prins din loc în loc în niște cîrlige încovoiate prin care trecea. Spre deosebire de firele noastre, subțiri și roșietice, firul nemților era gros ca pe deget, negru, cauciucat, un cablu care cuprindea mai multe linii telefonice la un loc. De la pod, firul lor urca pe cîțiva stîlpi și se pierdea apoi în horbota Grădinii botanice și în verdeața de pe Soseaua Cotrocenilor, în sus. Tot așa, am controlat firul nemților și la Podul Știrbei-Vodă aici trecea Dîmbovița dinspre barăcile lor de lîngă Arena Venus, către Academia Militară, pe deal, unde era sediul Misiunii militare germane pentru România. Firul de la Podul Elefterie, pe care l-am găsit după asta, venea din oraș și urca tot înspre Academie, pe bulevardul Ardealului, răcoros și umed, umbrit, tăiat ca într-o pădure de castani. Spre Academia Militară, ne-au dus apoi și alte fire negre, de cauciuc, atît din partea de jos, cît și din partea de sus a orașului, ca spre un loc însemnat, unde toate se întîlneau. Cînd pierdeam cîte o dată firul, Dinică oprea mașina și trimitea pe cîte unul din noi, să sară gardurile, să urce în pomi, să intre prin grădini și curți, pînă ce dădea de fir și-l scotea la lumină... Din cînd în cînd, Dinică rămînea pe gînduri și făcea cîte un semn pe schița lui, cam în dreptul punctelor obligatorii de trecere și mai ferite, unde răuvoitorii ar fi putut acționa mai ascunși. Tot pe fir am înconjurat Palatul Regal de la Cotroceni, unde erau de asemenea nemți, și am ieșit apoi pe strada 13 Septembrie și pe Calea Rahovei, în sus. Aici, ne-am întîlnit și c-o echipă de telefoniști de-a nemților, plecată de asemenea în control, pe biciclete. Nemții lucrau cocoțați într-un pom, unde firul fusese poate tăiat peste noapte de cineva. Dinică a oprit mașina, căci nu văzuserăm de la început că erau nemți, și a strigat pe geam la ei, supărat și arătîndu-le pumnul. Apoi, a coborît și le-a explicat în puține cuvinte, rece, că tot de firul lor ne îngrijeam și noi.

— *Gutt... sehr gutt!* a zis unul dintre nemți, recunoscător... Banditen... cranț-cranț! a făcut el, schimonosindu-se și mișcîndu-și primele degete ca o foarfecă ce reteza firul...

— ...Doamne, ce am ajuns! s-a perpelit Chiru, neîmpăcat deloc cu treaba pe care o făceam.

Am plecat apoi mai departe și, tot așa, cu ochii la fir și toropiți de căldură, oprindu-ne din loc în loc, am ajuns la încrucișarea de șosele dinspre Măgurele, unde aveam noi „coloana". Pe traseul acesta, dincolo de Academia Militară, cel mai important centru al nemților era aeroportul și Atelierele „Asam" unde se reparau avioanele trimise de pe front. Cînd am terminat, se înserase și eram flămînzi și obosiți, năclăiți de praf și de sudoare, căci după amiază fusese încă nemaipomenit de cald, iar pe deasupra înrăiți, că ne săturasem din prima zi de misiunea noastră.

— Acum trebuie să mergem să le dăm raportul! a zis „Guzganul", cu o seriozitate prefăcută, amară...

— De ce vorbești neîntrebat. Guțane? s-a supărat Dinică, și așa destul de fiert.

— Să trăiți, dom' sergent-major, s-a bîlbîit „Guzganul"... am zis și eu așa!

— Să nu mai zici! la repezit și l-a și atins, nestăpînit, cu palma.

Drumul spre cazarmă l-am făcut astfel tăcuți și bosumflați, înghesuiți în autocamion, lîngă cabină, și blestemîndu-i pe nemți. Abia atunci mi-am dat seama cît de mult îi uram și că tocmai ura asta ascunsă ne legase pe toți atît de strîns în acțiunea asta neînțeleasă și urîtă... „Ia te uită, mă! îmi spuneam... Deocamdată, asta pot și ai noștri, să le taie firele, să le arunce trenurile în aer, să-i mai rărească noaptea, pe ascuns... Și sărim noi, tocmai noi, armata, să-i împiedicăm să o facă!"... De aceea, seara nici n-am spus celorlalți ostași, de rușine, unde fuseserăm peste zi... Am zis că la „coloană", și-atît!

★

Timp de trei-patru zile după asta, nu ne-a mai cerut nimeni să plecăm în control; aproape că uitaserăm de firele nemților. Ne găsiserăm și noi un loc, în dispozitivul de apărare a cazărmii, de o parte și alta a puștii mitraliere cu care grupa noastră bătea încrucișat pe linia tramvaiului, chiar în fața porții. Luaserăm parte și la un exercițiu de alarmă, în zori, după care toată ziua am tînjit, în tranșeie și pe sub salcîmi, de căldură, dar și chinuiți de gîndurile pe care ni le trezise exercițiul acela... ...Adică, de cine să ne apărăm noi cazarma? ne întrebam.... Păi, se satură repede lumea de război! ne răspundeam... O, doamne!" oftam iarăși pe gînduri, cutremurați de ce-ar fi putut să fie...

Ba încă, unii dintre noi care fuseseră chiar în ziua aceea în oraș, să stingă un autobuz, ne-au povestit o întîmplare de necrezut. În autobuz găsiseră și cadavrele carbonizate ale cîtorva nemți. Ziceau că-n plină zi, lumea de pe stradă răsturnase autobuzul cu nemți cu tot și-i dăduse foc... Cum?... Uite bine, așa!.. Lumea adunată în stație, topită de căldură, înghesuită și iritată de așteptare, sătulă de lipsuri și griji, stătea de-aproape un ceas cu ochii pe stradă după autobuz și tocmai cînd acesta sosește, hop și niște nemți care nu țin seamă de nimeni, îi dau pe toți la o parte și urcă ei în autobuz. Lumea a fost cuprinsă mai întîi de rumoare, apoi de indignare și ură, a început să strige și să bată cu pumnii în geam și așa a izbucnit scandalul. Șoferul a refuzat să meargă mai departe și s-a postat singur în fața mașinii cu mîinile încrucișate. În mașină s-a produs atunci o mișcare neașteptată; toți călătorii au coborît pe rînd, pînă la unul, și înăuntru au rămas doar nemții, însinguranți, neobișnuiți cu un asemenea protest.

Și poate că toate s-ar fi terminat aici, dacă unul dintre ei, spălăcit și spelb, n-ar fi rînjit uneia dintre femei pe geam, arătîndu-și curtenitor genunchii: „Bitte schön... madamme!..." Femeia l-a scuipat drept în ochi, a vrut să-l și plesnească, dar n-a mai apucat, că s-a dezlănțuit mulțimea. S-a repezit, toată cîtă era pe trotuar, pe autobuz și într-o singură clipă l-a și răsturnat, cu nemți cu tot; apoi a dat foc autobuzului și s-a risipit grăbită, lăsînd strada pustie, fluierată de polițiști.

Era și ăsta un semn că mulțimea nu-i mai putea răbda nicicum pe nemți și că ceva, ceva trebuie să se întîmple; dar cine putea spera mai mult? Și atunci ce-ar fi urmat, să potolim sau să oprim noi mulțimea?... Doamne, era o crimă și să te gîndești la asta!

Și totuși, noi eram puși, să-i apărăm într-un fel pe nemți, că le păzeam firul și le asiguram astfel liniștea aceea înșelătoare și sumbră, a zilelor din august '44. După întîmplarea asta din oraș însă „Guzganul" și Chiru m-au luat de o parte și am hotărît să cerem să nu mai mergem pe fir. Dar n-am apucat, pentru că, în chiar seara aceea, după cină ne-a chemat iar comandantul companiei și iarăși ne-a trimis pe fir.

— Ordin de la Comandamentul Militar al Capitalei, i-a spus el lui Dinică... zice că acuma, seara e cel mai bine să mergeți pe fir!

Dinică a salutat, vînăt-alburiu la față, supus, — pentru că oricum, ordinul e sfînt! —, și s-a întors la noi...

...„Ia, te uită mă! ne-am înfuriat noi de-abinelea pe nemți. ...Nici să dormim nu ne lasă... Și noaptea trebuie să stăm în picioarele lor!"... De data asta, gata, n-am mai răbdat; sergentul a răbufnit cu ură împotriva nemților, „Guzganul" i-a înjurat și i-a blestemat pînă s-a mai răcorit, iar eu, căutînd parcă să-l conving și pe Dinică, i-am arătat cu răbdare că nu mi se părea normal ca tocmai noi, armata, să ne luăm în brațe pe nemți!... Asta însă l-a înfuriat și pe Dinică, pentru că, milităros cum era, nu admitea să ne îndoim de ordin, și controlul l-am făcut pe jos, ca pedeapsă, cu mașina după noi. Și astfel, toată noaptea am mers în silă, cu ochii înveninați ridicați spre firul negricios al nemților, pe care l-am fi ros cu dinții, dacă Dinică ne-ar fi lăsat... El însă mocnea, mai tăcut și mai înrăit ca niciodată; devenise mai negru, mai înverșunat în executarea misiunii; și ordinele ni le dădea fără glas, arătîndu-ne doar cu mîna, unde să ne oprim și să controlăm, cînd să plecăm mai departe pe fir... „Am dat de dracu, mă perpeleam eu... ăsta e în stare să ne ducă așa pînă la Berlin!". Ba încă, eu duceam în spate și trusa electrică, din care numai foarfeca de tăiat cabluri era aproape tot așa de grea ca și o pușcă. Dinică zicea că „să mă învăț s-o duc", că dacă va trebui să ieșim o dată pe bombardament, pe fir, nu mai puteam merge cu mașina.

Am terminat noaptea tîrziu, obosiți și nervoși, arțăgoși, de parcă eram legați în lanț, turbați. Și numai ce Dinică ne-a făcut semn, tot așa încrîncenat cum ne purtase pe străzi, și am și sărit în mașină, grăbiți să ne întoarcem la cazarmă, la Grozăvești. După asta n-a mai mîriit niciunul dintre noi, de teamă să nu facem drumul și înapoi pe jos. De altfel, eram încredințați acum că nu puteam discuta nimic din cele ce aveam noi în gînd, cu Dinică, bănuindu-l de prea mult zel în misiunea asta. Dar chiar în noaptea aceea, Dinică ni s-a dezvăluit cu adevărat pe neașteptate, într-un fel ce ne-a legat și mai mult și care a cîntărit împotrivirea noastră ascunsă față de nemți...

Coboram panta Cotrocenilor în goană, cu motorul aproape stins, și-n dreptul Palatului am deslușit în întuneric două umbre lipite de zid. Pe umerii unuia care era cu fața la stradă, spre noi, urcase altul, care apucase firul negricios al nemților și întindea tocmai cleștele după el. Dinică a oprit mașina chiar lîngă ei, pe nesimțite, așa încît, surprinși, cei doi n-au mai putut fugi. Ba încă cel de sus, de pe umeri, s-a urcat apoi pe zid, ca să poată lucra mai liniștit, în voie... Cel de jos înmărmurise desigur, fără cuvînt, cu ochii la mașina noastră militară, la Dinică și la noi, care ne ridicaserăm în mașină cu pușcile în mîini. Dinică a deschis ușor ușa mașinii, a ieșit pe trotuar și a așteptat răbdător, cu mîna pe automat, pînă ce, cel de pe zid a retezat firul și a sărit chiar în fața lui pe caldarîm. Cînd să se ridice însă de jos, a văzut cizmele lui Dinică, înalte și negre, și acolo a înghețat, pitit lîngă ele, așteptînd. Dinică însă l-a împins repede cu țeava automatului mormăind cu ciudă, înăbușit.

— Ce faceți, mă mucoșilor?... Păi, așa?! ...Și-aicea v-ați găsit, la drum?! Ștergeți-o! s-a răstit apoi la ei și le-a făcut semn cu automatul... Tinerii, căci erau într-adevăr niște copilandri, au luat-o mai întîi la pas pe lîngă zid, cu ochii la noi, în urmă, temîndu-se să nu tragem sau să ne luăm după ei. Cînd au intrat în întunericul de sub copaci însă, au și tulit o la fugă, tropăind... Dinică a mai lăsat să treacă o clipă și s-a răsucit spre noi, mormăind, iarăși supărat și rece: Voi ați văzut, mă, ceva?!

— N-am văzut nimica, don' sergent-major! a sărit grăbit „Guzganul".

— Atunci, dă-i drumul... a revenit Dinică lîngă șofer.

Și așa, cu motorul stins, am coborît mai departe, înspre Grozăvești.

— Aia trebuie să fi fost d-aicea de pe la „Vulcan"... a șoptit după un timp sergentul, sus, între noi.

Acompaniament de flaut

„În apă s-a topit întreaga zare
iar cîtă ploaie nu putu s-o-nghită
pămîntu-n el, prin văi cătă scăpare
și-apoi cu alți torenți mai mari urnită
căzu-n regalul riu cu-atîta hui
că n-a mai fost vreun chip de-a fi oprită".

Dante — „Purgatoriul" — V. — trad. G. Coșbuc.

Istorii ale genezelor se însoțesc adesea cu istorii ale revoltelor împotriva imperfecțiunii creației. Suferința îngerului Ariel care, cu ochii negri și triști, nevăzut, vede tot, știe tot, dar nu poate schimba nimic, nu este mai puțin dramatică decît disperarea lui Prometeu: *ar fi putut* schimba, ori măcar îmblînzi destinul omenirii; scapă de chinul înlănțuirii și sfîșierii doar datorită puternicului Hercule.

Uriașii desișurilor carpatine, sălbăticiți, înrăiți, izolați, strîmbă inutil cîte un copac deasupra prăpăstiilor, frîng colți de cleanțuri peste șleauri, abat torenți, seacă pîraie, mistuiți de o nestăpînită sete. Voinicii din basme se iau la trîntă dreaptă cu ursul, cu zmeul, eliberează fecioare, desferecă ape zăgăzuite, dau drumul vîntoaselor din peșteri, încercînd cu puterile lor de disgrațiați ori de semizei, de uriași ori de „oameni și jumătate" să vadă și să îndrepte ceva din ce s-a greșit demiurgic în șase zile, pentru că, poate, în febra întregului, nu s-a migălit îndestul.

Despre acest dar al migalei vreau să vorbesc, migală dăltuită în florile împietrite din brîul mînăstirii lui Neagoe, în înluminările vechilor liturghiere, ori, în tiparnița Dealului — abia la jumătate secol de la iscodirea tiparului în lume — Evangheliarul aceluiași Neagoe; crestate din custură în porțile de lemn, orbite-n firul altițelor.

„Pe Argeș, în sus, pe un mai supus"... urmînd în amonte drumul voievodal spre Cetățule, căutăm către obîrșia de cumpănă o altă geografie supusă cu migală acelorași îndemnuri.

Striviți între mușcătura încendiară a vrafurilor de flori din oale smălțuite și singerarea euforică a ceasului de jertfă solară, căutăm printre colții străjuind văile cu nume ca-ntr-un străvechi zodiac românesc — a Lupului, a Bradului, a Peștilor, a Caprei, imagini și sunete. Pe care nici aerul tremurat și pur, nici ecoul nu le-au pierdut, le-au închis pentru de-a pururi între pereții drepți, amplificîndu-le într-o paroxistică îmbinare de contururi și sunete proliferate la infinit ca-ntre oglinzi paralele, corul vorbit, lucrat, trăit, al celor șapte mii.

Devorat de demonul împlinirii, meșterul zidar și-a îngropat prețul patimei sale, o patimă egală dar pieritoare, în pereții imperisabilei perfecțiuni. Șapte mii de chipuri cu șapte mii de glasuri vibrînd în două mii de zile și de nopți s-au îngropat, crescuți nemăsurat între stîncă și beton, între văile îngenuncheate, strunite, stoarse, înfrînte, înălțate în turnuri, izbite în trunchiul și rărunchii pămîntului siluit. Prin unda apelor scăpate apoi din strînsoare în fuga lungă a întoarcerii, încununate de noblețea cunoașterii, îmbogățîndu-și forma inițială, transfigurate, atotștiutoare.

Cifrele impresionante — 10 rîuri convertite într-o aducțiune, 42 kilometri de tunel, 580 000 mc săpați la suprafață și 820 000 mc în subteran, 3 600 de tone echipament, egal cu 220 000 kw, cu o putere anuală de 400 milioane kwh, barajul în arc Vidraru, înalt de 166 m, lung de 307 m, gros de 25 metri, păzind cheile Argeșului, realizate, datorită studierii condițiilor topografice și geologice (unice în aceste locuri) pe baza unor planuri temerare, cu acea *mare internum* străjuită în căldarea Loviștei de jnepeni și urși, de zmeură și brigadieri, îmbogățind rețeaua națională cu energie electric nobilă, (adică în stare a furniza energie de vîrf), hidrocentrala subterană, alimentînd cu apele eliberate alte mici hidrocentrale a 15 000 megawați, toate astea sînt îndeobște știute și nu facem decît să le reamintim acum, cînd de aproape doi ani, opera coronată înstelează țara pînă departe, putînd intra în funcție într-un minut, fără a mai socoti alte daruri ale sale, irigă, alimentează, salvează de la eventuale catastrofe, stăvilește, asigură (viitura din 1941 a produs pagube egale cu jumătate din costul hidrocentralei și barajului).

Deturnați în măruntaiele scormonite ale pămîntului, aerul ni se face greu, cîntări orfice ne sfîrtecă urechile cu armonii și oracole, criptice ori ermetice, ca pentru neinițiați. Puț forțat, castel de echilibru, generatoare, turbine Francis, tunel de fugă... impresionant de utile vorbe barbare nu-mi pot lua nimic din măreția catedralei romanice care mă absoarbe în majestatea sa metalică, nimic din amețitorul „punct de fugă" al lui Tucuiescu, fugă cu apele descinse din înlănțuire, desfăcute mai degrabă în sunetele revoltate ale tumultuosului Friedmann Bach.

Lumină și moarte îmbuteliată peste tot, purtînd în liniile înofensive amenințări și interdicții, 156 metri de galerie înclinată la 30°, pe care refuz să o populez catastrofic cu o goană către suprafață, mi se impune, patetică, înspăimîntătoare, ca scările lui Fisenstein. Azvîrliți, „magmă terestră", pe culmile îndrăznețe ale barajului de 166 metri (marea piramidă are 138 m de la bază la vîrf) simțim și auzim din nou de peste apele curate ca plînsetul de patru secole ale Despinei Doamna, mozaicate cu lazulit, majolice, malachit, orfăruite și cloazonate în inegale romburi de heliodor, corul celor șapte mii de oameni care au împlinit această corectare a creației.

„Gîndește-te din ce multe voci este alcătuit un cor. Toate laolaltă se confundă, totuși, în una singură. În cor o voce e ascuțită, alta gravă; vocile bărbaților se împletesc cu ale femeilor și tuturora li se poate adăuga acompaniament de flaut *).

Celebrul specialist Stucky-Lausanne a exclamat, consultat fiind despre justețea proiectului: „Nu numai că e exact, dar, deși temerar, dacă se construiește întocmai ca în proiect, mă angajez eu, Stucky, că va fi perfect".

Proiectul era iscălit ing. Radu Prișcu.

Neînchipuită este capacitatea de a visa. Visăm uneori steril, haotic, neeficient și visurile se întorc în nebuloasa care le-a generat, impurificate de atingerea cu tagma visătorilor degeaba. Alții își ating visul cu mîna, dar, odată atins, nu-i mai interesează, pentru că are alte proporții, pentru că ei nu mai sînt aceiași, ori pentru că se privesc reciproc din perspective divergente, fără să se mai recunoască. Există alții, apucați în mrejele visului, înghițiți, puternici totuși, care-și urmăresc visul în perspectivă, fără să le pese de durată, pentru care „timpul nu este măsură".

— 25 de ani am visat acest proiect, din școală, de 25 de ani îl văd realizat, aștept știind că-l voi realiza — spune inginerul Radu Prișcu, prorectorul Institutului de construcții, autor, împreună cu ing. Mircea Spiceanu, al proiectului U.H.E. Argeș.

Cuvintele sale se abat peste noi înfiorîndu-ne și umilindu-ne graba zilelor fără răbdare, a creației fără perspectivă.

— Dar n-ați fost silit să ziditi în el pe nimeni.

— O bună parte din mine, da, numai că această parte din mine e vie și întreagă, așa după cum — nu s-ar crede — betonul se comportă ca un organism viu.

Este un fel de personaj, aș adăuga, care, odată creat, începe să-și trăiască viața proprie de personaj în această aventură a materiei, niciodată mută, niciodată moartă, mereu alta, imperioasă, puternică.

Desigur — vai! nu pe oricine îl încearcă scînteia zeiască generatoare de pasiuni. Pasiunea însă nu ajunge, trebuie forță și continuitate.

Și acea înțelegere neobosită, acea veghe direcționată, fermă, constantă care ne susține. Aceeași care îmblînzește șerpii, îmbună forțele potrivnice și pe zei, înecă șoarecii, dezleagă tainele cu line armonii, însoțind împlinirile și săltînd înalt bucuria pașilor la sărbători. Acompaniamentul de flaut.

Maia BELCIU

*) Macrobius — sfaturile lui Praetextatus către fiul său Eustachie.

27 August 1944
PE AERODROMUL OTOPENI

Inamicul — îngrămădit din ajun pe aerodrom, prin loviturile repetate ale Detașamentului Blindat, prin atacul dat dinspre sud-vest de unități ale Grupării General Rozin [1]) (care au și cucerit cătunul Sărdăreanca de la sud de Otopeni), cum și prin amenințarea Detașamentului Colonel Iacob [2]) ce pătrunsese în Tunari — s-a repliat, adoptînd o poziție de apărare „în arici".

În zorii zilei de 27, unitățile noastre reiau atacul, tancurile și autotunurile, însoțite de vînătorii moto, pătrund pe aerodrom și înfrîng ultimele rezistențe ale dușmanului, în timp ce la nord de Capitală, Grupareа general Onsica pornește la asaltul puterniciului „reduit" hitlerist din pădurea Băneasa.

Luptele din ziua de 27 august au zdruncinat puternic moralul dușmanului, totuși „focarul" de rezistență nu fusese distrus, așa încît gruparea General Rozin trebuia să reia lupta în ziua următoare, pentru lichidarea completă a hitleriștilor din Otopeni și de pe aerodrom.

Dar aceste două obiective, mai ales aeroportul, singurul punct pe unde mai puteau primi întăriri, fuseseră solid organizate defensiv.

Acțiunea noastră porni în zorii zilei, cînd — odată cu răsăritul soarelui — se ivi în preajma aerodromului primele elemente ale Detașamentului Lt. Colonel Bărbătescu.

Inamicul reacționă numaidecît, declanșînd un foc vijelios și de mare amploare împotriva slabelor forțe ce se apropiau.

Aproape întreaga apărare inamică acționa intens, și-n vacarmul exploziilor, în piriiul rafalelor de mitraliere și în trăsnetul brandturilor, artileria noastră, pînă aci liniștită, ferindu-se să se demaște și să atragă atenția dușmanului asupra operațiunilor în curs de desfășurare, începu și ea să tragă.

Cînd în luptă se angajă și grosul Detașamentului nostru, bătălia luă aspectul unei încleștări sîngeroase, pe viață și pe moarte, în toiul căreia, unitățile noastre înaintau mereu, înfruntînd grindina de proiectile a hitleriștilor.

Ploaia de foc, pornită din două cazemate, curmă însă brusc înaintarea Companiei a 2-a Vînători-Moto din aripa dreaptă a dispozitivului, și întreg atacul e ținuit la pămînt, toate unitățile noastre trec prin clipe grele, pe care dușmanul le folosește pentru a revărsa peste noi o nouă avalanșă de foc ucigător.

Artileria noastră reușește să distrugă o cazemată; dar cealaltă, bine plasată pe un povîrnuș care o ferea de tirul artileriei, continua să țină prăvălită sub foc compania a 2-a.

Orice pierdere de timp primejdiua acțiunea întregului detașament: dar nici sacrificiul prețul al unei companii nu era indicat.

Comandantul sta în cumpăna unei grele hotăriri, care să-l scoată din impas, cînd se pomeni în față cu soldatul Ion Crăciun, un om mărunt și îndesat, cu ochi negri, expresivi, cu un cap mic, rotund, lecat de trup printr-o ceafă îngroșată de truda vieții de plugar. Hîrșit în meseria ostășească, încă din 1935, soldatul rosti cu însuflețire:

„Să trăiți domnule căpitane!"

„Ce-i Ioane?". îl întîmpină căpitanul.

„Ce să fie, domnule căpitan? Stăm aci și ne toacă nemții ca pe varză! Să dăm dracului odată cazemata aia!" răbufni Crăciun cu firea-i hotărîtă de gorjan.

„Neapărat, răspunse căpitanul. Să strîngem o grupă de voluntari..."

„Ba merg numai eu, îi curmă vorba soldatul; de ce să moară atîția oameni?"

Căpitanul, care-l cunoștea de ani de zile, știa că, în 1942 cînd soldatul Ion Crăciun se afla pe front, o coloană motorizată germană, trecînd în viteză prin satul lui de pe Gilort, rănise grav pe fratele său, mai mic, care se întorcea de la cîmp cu carul încărcat cu coceni, și-i omorîse un bou. Nemții nici nu se opriseră să dea ajutor celui lovit.

Hotărît să ducă la bun sfîrșit acțiunea pe care și-o asumase, Crăciun își pregăti un mănunchi de grenade, iar ca armă nu luă la el decît baioneta, ascuțită ca briciul, își făcu apoi semnul crucii și porni tiptil — susținut bineînțeles de plutonul 3, din care făcea parte — de-a lungul unei viroage, care-l scoase cam pieziș, în apropierea cazematei inamice.

Timpul trecea greu. Oamenii urmăreau, cu inima puică și răsuflarea tăiată, cum soldatul se tîra mereu, ca șarpele, apropiindu-se încet-încet de cazemată. Abia cînd mai erau cîțiva pași pînă la ambrazură, nemții îl descoperiră și îndreptară asupra lui snopii gloanțelor de mitralieră. Ion mai făcu un efort și intră în unghiul mort ce-l ferea de focul dușmanului. Se opri să răsufle, își pregăti legătura de grenade și, dintr-un salt, fu la fereastra cazematei, prin care azvîrli „ploconul" dătător de moarte.

În clipa următoare se auzi detunătura, pămîntul din jur se cutremură odată cu întreaga cazematăm din crăpăturile căreia se înălțau spre cer limbi roșietice de flăcări și de sfărămături, însoțite de un fum gros și negru. Explodase muniția adăpostită înlăuntru.

Crăciun n-a mai avut timp să se îndepărteze, suflul exploziei l-a lovit mortal. Sacrificiul vieții lui însă înlăturase obstacolul de foc din calea companiei.

Pe cînd soldatul Crăciun Ion trecea astfel dincolo de hotarele vieții, fruntașul Mihai Dumitru, din unitatea de tancuri a maiorului Puiu, își măsura și el puterile, în altă parte a luptei, cu cotropitorul fascist, Detașamentul Lt. Colonel Bărbătescu trecuse, în cursul acestei zile grele, prin multe situațiuni critice, dușmanul bine amplasat la teren, apărîndu-se cu înverșunare. Bătălia s-a desfășurat crunt, pînă la încleștarea corp la corp. Pe caldarîmul aerodromului au căzut sute de luptători cu trupurile sfîrtecate.

Acțiunea, începută în zorii zilei, angajase treptat toate unitățile detașamentului. Nu se stabilizase anume încă un alt front de luptă, dar pe la amiază, grupuri germane bine înarmate cu material ușor, automat, începură să mișune printre cazemate și — susținute puternic de focul artileriei antiaeriene — încercau să se infiltreze în spatele unităților noastre. Se formaseră astfel noi focare de luptă, unde încăierarea întrecea cruzimile obișnuite în războiul regulat.

Acțiunea viguroasă a Detașamentului nostru se desfășurase în condițiuni mulțumitoare, pînă în momentul cînd s-au ivit în văzduh patru avioane hitleriste, care începură să se rotească deasupra aerodromului. Trei dintre ele bombardară violent jumătatea de nord a pistei, pentru a înlesni aterizarea celui de al patrulea, un „Gigant".

Dar reacțiunea promptă a unităților noastre, în special a bateriilor anti-aeriene din zona liniei de centură, zădărnici încercarea zburătorilor dușmani. Avioanele se îndepărtară. O nouă tentativă părea exclusă, astfel că ai noștri reluară presiunea pentru lichidarea ultimelor rezistențe fasciste.

Soarele înclina domol spre asfințit, aruncînd pieziș raze de lumină purpurie, ce se amestecau cu fumul exploziilor și cu praful stîrnit de tancuri, învăluind întregul cîmp de luptă într-un fel de abureală deasă, ca o ceață de toamnă.

Bătălia trebuia cîștigată, înainte de căderea întunericului, așa că Lt. Colonelul Bărbătescu ordonă companiei de tancuri să se regrupeze și să atace din nou, antrenînd, într-un efort suprem, Batalionul de Vînători Moto.

Un uruit puternic de motoare și zăngănit metalic al șenilelor pe caldarîmul aeroportului fu semnalul începerii asaltului final. Ostașii detașamentului atacau acum, umăr la umăr cu oamenii formațiunilor patriotice, sosiți în grabă de la Chitila, și însuflețiți de aceeași năzuință: sfărîmarea ultimelor cuiburi de rezistență dușmane.

Priveliștea alcătuia un tablou viu al realității grandiosului moment al eliberării Patriei!...

O grindină de proiectile se dezlănțui din liniile vrăjmașe. Ținta lor principală era tancurile noastre, acele fortărețe mișcătoare care înlocuiau — după douăzeci de veacuri — elefanții lui Hanibal.

Adversarul își juca ultima șansă. Un proiectil izbi lateral tancul lui Mihai Dumitru și apoi altele îi loviră turela. Dar echipajul nu se impresionă și, ținînd legătura cu tancul comandantului, înainta mereu spre obiectiv.

Deodată, din tancul de comandă se înălță spre cer o rachetă roșie. Era semnalul ultimului asalt

„Înainte!" strigă comandantul, și tancul porni la asalt, depășind lanțul trăgătorilor, care-și potriveau baionetele la arme și amorsau grenadele.

Fruntașul Mihai Dumitru, privind prin vizor, văzu tancul comandantului răsturnat și cuprins de flăcări, iar tancul din stînga sa într-un nor de fum gros. Nemții trăgeau năpraznic, dar tanchiștii înaintau neînfricați spre bîrlogul dușman. Curînd, un proiectil trosni chiar deasupra turelei, fără să o perforeze, dar lovitura următoare a fost fatală: tancul fu lovit mortal, doi oameni din echipaj uciși; Mihai scăpă doar rănit greu. Pe fiul de moț, născut pe plaiurile lui Horia și Avram Iancu, nu-l copleși însă spaima; plimbîndu-și ochii prin tanc, văzu că tunul scăpase neatins.

Între timp, hitleriștii, profitînd de învălmășeala luptei din aripa dreaptă, unde se concentrase efortul atacului și, crezînd că o parte din aerodrom era nesupraveghiat, mai încercară odată să debarce luptătorii aduși pe calea aerului. Fruntașul Mihai Dumitru, cel mai iscusit trăgător din Batalionul Maiorului Puiu, premiat la concursuri pe întreaga Divizie Blindată, încordîndu-și ultimele puteri, încărcă tunul, ochi și trase în avionul „Gigant", care aterizase la mai puțin de 300 m. de el, purtînd în pîntece o companie hitleristă proaspătă, cu armament și muniții din belșug. Un fum gros învălui ținta și vîlvătăi uriașe cuprinseră într-o clipă avionul care se mistui ca o torță.

Dar dușmanul, observînd acțiunea tancului pe care îl crezuse scos din luptă, își concentră din nou focul nimicitor asupra lui, pînă ce îl transformă într-un morman de fier ce fumega, prefăcîndu-se în mormîntul unui erou!

Au trecut mai bine de două decenii de la sacrificiul lui Ion Crăciun și Mihai Dumitru. Am așteptat să văd ridicîndu-se în cuprinsul Otopenilor, la o răscruce de drumuri, un semn care să proslăvească vitejia lor și să fie pilda generațiilor viitoare.

Va fi destul, pentru viața lor modestă închinată Patriei, un bloc de granit, simbolizînd tăria sufletului, o lespede de marmoră albă, pe care să fie săpate cu dalta numele lor și cîteva cuvinte:

„Trecătorule — Ostași ce dorm aci și-au dăruit viața pentru eliberarea Patriei".

General maior Marcel OLTEANU

Fruntașul Mihai Dumitru, pe tancul său, gata de luptă

[1]) Generalul de divizie Gheorghe Rozin comanda „Gruparea exterioară", care era subordonată C.M.C. și cuprindea: Corpul moto-mecanizat, 5 batalioane de recruți, o grupare de artilerie și unități de pionieri și transmisiuni.

[2]) Două batalioane din reg. 40 Infanterie (Divizia 9-a) sosite la 26 august cu trenul de la Constanța.

CONSTANȚA BUZEA

Sete

Plîns de copil, nesfîrșit, plîns de copil, în memorie
Plîns către nimeni, și tulburi priviri de coral.
Tu, nepătrunsule duh, vara mergi peste ape,
Mi-e sete și mor de durere într-un spital.

Ochii de spaimă-i deschid dimineața, devreme,
Suportînd decorul cu moarte femei fără corp,
Respirația lor nu e un semn liniștitor,
Eu le contemplu profund ca un orb.

Țipătul uneia, noaptea, și vocea ei palidă-n zi
Tremurul mîinii pe șarpele curgător.
La capătul lumii stă Eva cu mărul în mînă.
Mi-e sete, coșmarul e limpede, mor!

Plîns și năvală de îngeri în sală, purificare.
Mărturisim fiecare, primindu-i, slăbite de chin.
Îngerul meu plînge zidit în perete
Mi-e sete, nu plînge, mai bine trezește-mă lin.

Dacă-aș putea să visez că plutesc prin fereastră,
Frunzelor ude de ploaie m-aș adăuga.
Fruct cu sîngele dulce, miel vegetal sacrifică-mi,
Tu care nu dormi, ca mine, tată despotic și pal.

Somn

Ca și cum n-aș fi fost niciodată,
Mă închid în mintea acestui copil,
Și mă gîndesc.
Auzul cu pîlnii de ceară
Începe un dangăt întreg.
Sînt o sălbatică blîndă,
O fiară pe care nici îngerii n-o înțeleg.
În locul plămînilor îmi țin palmele,
Și sub ele sînt două ferigi.
Presimt adiind în oglindă sufletul
Fostului timp
Chinuit că te-aude cum strigi.
Cu toate că nu-mi aduc aminte
Să te fi văzut,
Înainte de Paște, în luna dulce aprilie,
Vei fi de mine plîns și urît.
Și iar copii devenind, să dormim
Somn rămuros și fără familie.

KÁNYÁDI SÁNDOR

Bradului i s-a părut

Bradului i s-a părut că soarele
s-a clătinat în slăvi: s-a balansat
de cîteva ori și si-a luat zborul
ca dintr-o praștie, despicînd
zidul fără sfîrșit al cerului; si-a auzit,
troznind și pîrîind, cum se prăbușeau
înălțimile; ca etajele luminate de
trecerea liftului, muntele-n
fața lui și-a arătat peretele de stîncă;
o pasăre-a zvîcnit în zbor,
o tufă-a tremurat speriată
și cu obrazul lui ierbos alungit
neverosimil: pămîntul, pămîntul.
Bubuitura n-a mai auzit-o.
Zace-acum bradul într-o rînă, și,
răbduriu ca toți morții, îngăduie să-i fie
retezate ramurile, și-adevărata-i înălțime
să-i fie măsurată de consternații toporari
ce nici nu și-l închipuiau atît de mare.

Ciocîrlie

Ciocîrlia cîntă-n văzduh, vibrează
de trilurile ei aerul; în cercuri
rotitoare face să răsune întinsele
coarde ale soarelui.
Răsună, răsună, răsună trilul ei, ca un mic
post-pirat
refugiat pe ocean,
emițînd mereu,
neobosit,
ce groaznic e, noaptea,
să priveghezi sub un singuratic
măceș tremurător.

În românește de H. GRĂMESCU

GEORG SCHERG

Poarta

Locuim lîngă podul îngust cît e pasul
Lumina ne este căminul.
Noaptea-i o poartă la pod.

Singur se-ndreapfă fiecare spre apă.
Singur pătrunde fiecare-n lumină.
Și singur pășește fiecare în noapte.

Mulți, sînt atît de mulți în lumină
— și buzele tuturor trebuie să sgarbă:
pe masă așteaptă un ulcior.

Poarta e pururi deschisă.
În beznă oricine e singur.
Se adună atîția la poartă...

Pasul atîtora intră.
Căminul nostru-i lumină.
Dar cine
— cînd golul suna-va-n ulcior —
va da de baștina apei?

Mărăcinele

Iată viscolul. Mă silește să mă-ncovoi
spre rădăcini. Tresar: văpaie neagră.
Răzvrătire sînt. Zgîrii.

Mă plec, fără vorbă. Fără vorbă, din nou,
mă înalț.
Un gol deasupră-mi adie. Sfîrșitul.
Își înfioară cuprinsul meu asprimea. Crapă.

Sînt singur. Sorbit-am toată
Preajma-n adîncuri. Lumea sînt eu.
Eu — durerea. Abisul.

Depărtare, durere: eu. Lume! Împotriviri —
În sîngele-mi încremenit. Îmi dau răgaz
Și ard. Iar frigu-n jur străluce.

Tăgădui cerurile toate. Le-am doborît —
Miile de stele cad cu cîntecul în mine.
De ele mă-mbăt. Eu-s durerea. Zgîrie
Tăriile, schimbă-le! Ah! — cerul sînt eu.

În românește de ADRIAN HAMZEA

VLAICU BÂRNĂ

Nostalgie de seară

Rîșii cu fulgere-n irișii
Ca niște ghinde coapte spînzură-n stejari;
Fecundele neguri ale muntelui ocrotesc
buretii
Și izvoarele se plîng ne năvala apelor mari.

Dospesc în prăpastii sînii umflați ai nopții
Cu negrul lor lapte și-n pietre scapără
Copitele ciutelor fugărite de umbre
Spre piscurile care le apără.

O creangă firavă de stele înfloreste pe cer,
De trunchiul muntelui se anină și arde mai
viu;
Roinițele aromesc a frunzare putrede
Și vîntu-și anină prin crengi suspinul tîrziu.

Cupa de aur

Nomazii mi-au întins o cupă de aur:
Bea, îmi spuneau, o-nghițitură, două,
Pe a treia s-o lași să ude pămîntul,
Pămîntul s-o guste cu buzele lui,
Cu setea străbunilor noștri nomazi.

Am strîns în palmele-amîndouă cupa de aur,
Am sorbit o-nghițitură, două,
Pe a treia am vărsat-o pămîntului,
Ofrandă acelor străbuni însetați.

Țineam în palmele-amîndouă cupa de aur...
Prima-nghițitură a fost dulce ca mierul,
A doua-nghițitură amară ca lipanul,
A treia-nghițitură cum va fi oare?

Nomazii au plecat fără grabă. Cupa de aur,
Cu ei călătoare spre alte popasuri.
Eu am rămas să meditez mai departe
La-nghititura a treia, vîrsta a treia,
a pămîntului.

Manierism

carnet plastic

— Se vorbește foarte mult despre manierism. Dacă am înțeles bine, sub această vocabulă se incriminează astăzi nu o recrudescență sau un nou curent, ci se condamnă o atitudine. Ai putea să faci unele disjungeri, să-mi dai o definiție ?

— Așa cum spui, manierismul nu poate fi definit, pentru că orice definiție comportă o analiză a conceptului prin genul proxim și diferența specifică, întîi prin ceea ce individul intră într-o clasă, și apoi prin ceea ce se detașează și se afirmă ca unitate aparte, prin felul în care se integrează și integrează datele unei structuri. Încercarea de a defini manierismul se oprește însă la jumătatea drumului, limitîndu-se la a constata o apropiere, în general, o apropiere a ceva mai mic de ceva mai mare, caracterizînd, prin raportare, nu prin distincție, Lucrul este valabil și atunci cînd e vorba de automanierism.

— Aș putea deduce că un fel de diferență specifică poate fi totuși invocată și aici : faptul că ea nu există. Nu știu în ce măsură lucrul permite o generalizare, dar mi se pare că, nu de puține ori, atunci cînd ne aflăm în imposibilitatea de a descoperi notele diferențiale ale unui fenomen, bănuiala de manierism devine îndreptățită.

— O generalizare pripită poate trece ușor drept un semn de manierism al inteligenței. Este evident că atunci cînd notele diferențiale dintre fenomene nu pot fi observate, orice bănuială este, mai mult sau mai puțin, îndreptățită.

— Totuși, genul proxim indică unele puncte de sprijin exterioare destul de sigure, pentru a evita o împotmolire pe terenul lunecos al bănuielilor.

— Puncte de sprijin exterioare este bine zis. Manierismul nu are decît asemenea puncte de sprijin. La ele mă gîndeam atunci cînd spuneam adineaori că el nu poate fi caracterizat decît prin raportare nu prin distincție. Mă așteptam să ripostezi că orice raportare implică o distincție, nu poți raporta ceva la altceva fără să stabilești deosebirile necesare. Numai că sînt elemente care există prin ele însele, această existență în sine și pentru sine determinînd raportul, după cum sînt elemente care nu există decît printr-o raportare la altceva, ele neexistînd decît prin acest altceva. Un manierist nu poate fi definit decît prin ceea ce are comun cu cineva, căci prin ceea ce nu are comun, nu există, este lipsit de identitate. Nu se poate vorbi de un manierism în general, cum se vorbește de abstractism, suprarealism, cubism, constructivism, de pildă. Se vorbește doar de un manierism abstract, suprarealist, cubist, constructivist ș.a.m.d.

— Sper că nu vrei să spui că apartenența la un curent sau la o școală te face, vrînd-nevrînd, manierist. Picasso și Braque au fost cubiști...

— Deosebirea este că nu numai Braque sau Picasso se definesc prin raportare la cubism ci, și mai ales, cubismul se definește prin raportare la Braque sau Picasso, ceea ce nu se întîmplă nici unui manierist. Aspectul cel mai grav al problemei este că se face această confuzie. Manierismul este confundat adesea, și, din păcate, nu numai de publicul neavizat, cu modalitatea artistică de la care se revendică și pe care, omagiind-o teoretic, o profanează practic. Manieriștii abstractismului, ai suprarealismului, cubismului, folclorismului, tradiționalismului sau modernismului, vorbind în numele acestor curente, nu fac decît să le compromită, huzurind în paradisul confuziei.

— Cred că această confuzie dintre autenticitate și impostură, dintre decența originalității și aroganța modei, pe care o prilejuiește atitudinea manieristă, l-a făcut pe un Constable să afirme că „dacă manieriștii n-ar fi existat niciodată, pictura ar fi fost întotdeauna mai bine înțeleasă".

— Fără îndoială, pentru că manieristul nu definește un curent, ci este înglobat, înecat în zonele sale exterioare, **inutile,** în strălucirea aparențelor sale. El este poză, pentru că nu poate fi portret. Este **fotografie de lux,** cu ambiția de a se substitui operei de artă. Lipsită de autoritate estetică proprie, **maniera** se cere impusă, decarece, ca orice fenomen de modă și mimetism, prin ea însăși nu se impune. Opera dispare, pe cît autorul crește. Autenticitatea, spunea amicul meu filozofind, este paradisul pierdut al manieriștilor — iată de ce micul lor paradis domestic, mobilat cu recuzită străină (și de aceea desuetă) ne este dat drept un paradis regăsit. De fapt nu poate fi vorba nici de paradis, nici de regăsire, ci, mai degrabă, de o rătăcire, disimulînd un originar complex de inferioritate și mimînd o înțelepciune de împrumut. Poate de aceea, același Constable incrimina maniera cu atîta severitate : „nimic nu este mai periculos decît șiretenia trecînd drept înțelepciune. În pictură, ar exista se cheamă manierism". Nu este prea greu ca maniera să treacă drept înțelepciune artistică, dar nu este nici așa de greu ca ea să nu treacă. Nu este prea greu, pentru că, avînd sentimentul difuz al propriei incapacități, este foarte atentă la condiția exterioară la gestica înțelepciunii, reușind să o reproducă în copii, adeseori mai „perfecte", dar nu mai naturale. Această perfecție tehnică o face să aibă un nu știu ce original care seduce copiii — spunea Diderot. Cine privește însă dincolo, observă nenaturalul gesticii manieriste, descoperind absența condiției interioare. Există niște determinante nestilistice ale stilului, o condiționare neartistică a artei, care scapă oricărui manierist.

Octavian BARBOSA

ELENA UȚĂ CHELARU — *LA PORȚILE DE FIER*

ARLECHIN

Trei mini-interviuri

...cu prozatorul-dramaturg Ion Băieșu

— Cum priviți activitatea dumneavoastră de dramaturg de pînă azi ?

— Sînt scriitori care pretind că-și iubesc la nebunie operele proaste, că le răsfoiesc zilnic și că dorm cu ele sub pernă. Ceva în genul părinților sănătoși care-și iubesc mai mult copiii bolnavi și, invers, al copiilor sănătoși care-și iubesc mai mult părinții bolnavi. Eu dimpotrivă, îmi urăsc de moarte operele proaste. Cum le termin, cum încep să le urăsc. Și cum, în ultima vreme, astfel de opere se cam înșeșesc în bibliografia mea, vă închipuiți cît timp pierd zilnic cu urîtul.

— Ultima piesă ?

— E vorba, poate de **Iertarea.** Circulă zvonul că această piesă o va juca Teatrul Mic, în regia, în rolul principal va apare Dumitru Furdui (necunoscutul de pe micul ecran, unde cîteva ține fusta și prezintă în pantaloni). Furdui e însă-o foarte bună „mînă" în ultimul timp și de aceea îmi pun o speranță oarbă în el. Recent am terminat o altă piesă, care va fi jucată la Teatrul de Comedie. Dumneavoastră puteți deduce că e vorba de o comedie.

— Ce-i dorîți teatrului românesc în viitoarea stagiune ?

— Să vedem mai întîi cum ies eu din această stagiune. Dacă va fi cazul, am să-i urez anul viitor. Dacă nu, nu.

— Dar spectatorilor ?

— Celor care vor veni la piesele mele le doresc hohote.

— Dar dumneavoastră personal, ca dramaturg ?

— Să mă întorc la proză.

...cu scenaristul Constantin Stoiciu

— Spuneați cîndva că filmul pe care Andrei Blaier îl realizează după scenariul dvs., „Legenda", va fi „un film sărbătoare". Ce înțelegeți prin asta ?

— O formulă. Mi-e greu să explic... Este vorba în film de o anumită bucurie de a trăi, de o frenezie, o aviditate în a consuma fiecare crîmpei de viață.

— „Legenda" este cumva o continuare a „Dimineților unui băiat cuminte" ?

— În spirit, da. Ca subiect, nu. Este vorba, de altfel, de o trilogie, a cărei ultimă parte am terminat-o recent. Se numește **Locul nostru al fiecăruia** și e un film de auto-clarificare, de cunoaștere a lumii, cu adevăratele ei dimensiuni. Există în acest film o replică a personajului principal, un pilot : — **Cum e lumea văzută de dvs. ? — Mai mică !** Un film despre reciclugarea bărbăției, cu tot ceea ce presupune această calitate ca determinante morale.

— Regia o va semna, bănuiesc, tot Andrei Blaier.

— Ne înțelegem perfect, uneori numai din jumătăți de frază. Blaier știe să facă din scenariu exact ceea ce am intenționat să sugerez eu cînd l-am scris.

Am văzut recent cîteva bobine din Legenda. Este exact ceea ce am gîndit. Dincolo de cazul nostru strict, această înțelegere scenarist-regizor e deosebit de importantă. Am văzut multe filme românești proaste după scenarii bune, care însă n-au putut fi exploatate eficient tocmai din lipsa colaborării.

— Cum vedeți situația actuală a cinematografiei noastre ?

— Mă limitez la un singur aspect : trebuie acordată deplină încredere oamenilor verificați în cinematograf, cu aptitudini evidente pentru această artă. Mă ginduesc la Pintilie, Ciulei, Mihu, Blaier... Să nu li se pună inutil bețe-n roate, din birocratism și lipsă de răspundere. Știu să facă filme, au dovedit-o, de ce să fim suspicioși și să tergiversăm la infinit realizarea unor opere care să ne poată reprezenta pe plan mondial ? As mai dori ca, în sfîrșit, cinematograful să aibă o adevărată **finalitate etică.** Nu lozinci nu declarații, ci adevăr de viață, simplu, nedeformat. Publicul asta vrea ; o anchetă sociologică în rîndurile sale ne-ar dovedi oricînd că o problemă de viață reală, abordată cu sinceritate, se va bucura întotdeauna de cel mai mare interes din partea spectatorilor.

...cu directorul de scenă Mihail Raicu

— Am aflat că la stagiunea viitoare veți fi conducătorul artistic al unui colectiv teatral care abia se închegă : cei ai secției române a Teatrului dramatic din Satu-Mare. Cine va face parte din acest colectiv ?

— Va fi, cred, cel mai tînăr teatru al nostru, nu numai prin data nașterii, ci și prin — să zicem — „media de vîrstă" a actorilor. Nu-mi displace acest termen, luat din lumea sportivă : nu e nepotrivit la un început ca al nostru în care numai entuziasmul, dăruirea totală, spiritul de echipă ne pot ajuta să trecem de greutățile inerente.

— Antecedente ?

— Ele există — și ținem seama de experiența pozitivă a unor teatre cum sînt cele din Piatra Neamț, Craiova, Tîrgu-Mureș și chiar Satu-Mare vecina noastră, care s-au constituit într-un chip asemănător. Vom încerca să realizăm tot atîtea lucruri frumoase și — dacă se poate — să evităm unele neajunsuri, cum ar fi „fuga" spre capitală a unor actori, de îndată după consacrare.

— V-ați gîndit cum veți proceda în acest sens ?

— Da, am vrea să realizăm un teatru mobil. În două sezoane ale colaborării cu actori bucureșteni și ai unor trupe ale teatrului în capitală, unde sperăm să putem da anual cicluri de spectacole, să luăm ceva : cîteva din premierele Institutului se vor juca la noi, la Satu-Mare. Între altele, și pentru familiarizarea unora dintre viitorii absolvenți cu locul lor de muncă.

— Obligații speciale ?

— Să ne dovedim continuatori demni ai tradiției teatrului românesc din Satu-Mare, înființat cu mulți ani în urmă de către George Mihail Zamfirescu.

— Succes !

Marii noștri actori

AURA BUZESCU

Nu s-a făcut niciodată remarcată prin înfățișare : o statură mijlocie, un trup bine proporționat, un mers aproape furiș, trăsături lipsite de relief... Figura smeadă ar putea fi a unui paj medieval, a unui copil slav, a unei măști commedia dell'arte sau a unei mame plîngînd lîngă o cruce.

Cînd imobilitatea ei nu se află pe scenă, trece neobservată. Pe

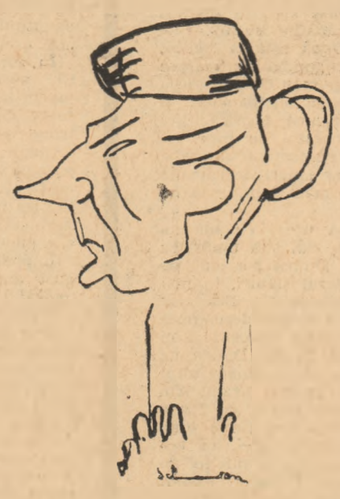

Desen de SILVAN

stradă, în mulțime, nimeni n-ar întreba — cine este ! Nici privirea, care altminteri străpunge, nu reține atenția trecătorilor grăbiți

Ca toate marile actrițe, Aura Buzescu nu joacă decît pe scenă.

Doar vocea strică, involuntar, echilibrul spontanelor ei modestii și îi interzice anonimatul. Fie că vorbește, fie că spune un text — i calitatea emotivă a timbrului, Aura Buzescu începe să devină, pentru oricine o aude... Aura Buzescu.

Intrarea ei în scenă anunță drama. Este în atitudinea, în concentrarea ei nervoasă — prevestirea nenorocirii. Un fior trece prin sală și acest fior este decisiv pentru ca să dispară rampa, pentru ca publicul să participe. Puțini actori au acest dar și mai ales dintre ai noștri. Avem numeroși interpreți dotați pentru comedie, dar cîți într-adevăr calificați să exprime drama Fiindcă drama nu cere doar vioiciune, mimetism și oarecare haz — drama cere adîncime de suflet, simțul vieții înalte, noblețea angajamentului și a riscului.

Nu numai prin timbrul vocii, prin atitudini, prin gesturi, joacă Aura Buzescu. Ea este dintre rarele noastre actrițe care posedă și practică știința suverană a pauzei — pauză care-și întinde stăpînirea de la granița tăcerii, iar tăcerea, la rîndul ei, de la marginile vidului sonor. Cine a văzut-o în Sonia din „Unchiul Vania" și-a putut da seama de cele mai fine cute ale scrisului cehovian și a păstrat pentru totdeauna amintirea acelui sfîșietor final care trage cortina deznădejdei peste o întreagă lume : tăcerile ei aveau elocvența cuvintelor, iar cuvintele cădeau ca frunzele de argint peste un lac stropit de lună...

Atmosfera — iată piatra de încercare a marelui regizor și a marelui interpret. Aceleași cuvinte care altminteri par anodine, rostite de ea evocă timpuri uitate, creează legături invizibile, înalță punți deschise spre viitor. Un mister al vieții, al oamenilor și al lucrurilor se strecoară pe scenă și tot ceea ce se spune și tot ceea ce se face, capătă o cutremurătoare dimensiune de suflet...

Se știe că interpreții veriști nu urmăresc efecte de plastică. Pentru ei *adevărul,* pe care trebuie să-l exprime în mod nemijlocit, precede *frumosului.* Istoria teatrului contemporan cunoaște eșecuri răsunătoare de actori veriști în repertoriul clasic și de actori artiști în piese naturaliste. Aura Buzescu a rezolvat în sens optim această dificultate, ori de cîte ori i s-a ivit în cale. Am văzut-o în piese în care — furie dezlănțuită — zguduia fără să placă, și în altele în care, mișcarea ei pe scenă rezuma poezia clasicelor armonii. Era felul ei de a demonstra că didacticele clasificări sînt bune doar pentru scuza mediocrilor...

Este greu să menționez roluri din cariera unei actrițe care a strălucit cu lumină egală în cel puțin cincizeci de piese.

Teatrul naturalist german, verismul francez, de la „Dama cu camelii" la „Fecioara nebună", au adus pe scena noastră, prin glasul ei, adevărurile patimii. Dar și Ibsen și Strindberg și Dostoievski au vibrat în sufletul publicului nostru prin mesajul patetic al acestei actrițe. Era prin mlădierea talentului, în arta desăvîrșită de a exprima uneori alternativ, extremele — interpreta ideală a expresioniștilor și a tuturor vestitorilor lumii absale. Ceea ce nu o împiedica de altfel să realizeze în Shakespeare (Ofelia, Julietta) desăvîrșite creații, să biruie în „Sfînta Ioana" a lui Shaw și să izbutească în „Maria Stuart" a lui Schiller, poate cel mai frumos rol din carieră Fiindcă principala ei însușire tehnică este diversitatea. De la tragedia clasică pînă la piesa modernă Aura Buzescu a exprimat cu egală intensitate patima răzbunătoare a Electrei, ca și dulceața supraterestrei Violaine.

Capacitatea ei de a exprima toate asprimile urii și toate suavitățile dragostei, ține de miracol.

Dar actriță veristă din familia Eleonorei Duse, ea și-a schimbat la un moment dat repertoriul — în așa măsură încît pe plan modern și artist nici O'Neill, nici Claudel, nici clasicii reactualizați nu au avut pe scena noastră o mai desăvîrșită interpretă. Mai mult, ea devine cea mai mare actriță lirică a țării. Pentru întîia oară în istoria Teatrului Național față de declamația tradițională, ilustrată cu strălucire de Agepsina Macri, se ridică un nou fel de a spune versurile, al emoției muzicale, al expresivității, al poeziei pure. Toate acestea fără să sacrifice cît de puțin teatralitatea Spune adică, tot atît de frumos „Lacul" lui Eminescu, pe cît joacă endecasilabele lui Alfieri — reușind să împace pe oamenii de gust cu ideea de a socoti și pe actori printre iubitorii de poezie.

În ciuda atîtor daruri și a unor împrejurări obiective aparent favorabile, cariera Aurei Buzescu a fost foarte anevoioasă.

A jucat rar, a jucat puțin.

După primul război mondial climatul teatral se resimțea de ecourile inflației, de năvala noilor îmbogățiți la spectacole, de triumful frivolității, de atracția fastului, de pasiunea pentru „păpușile fără suflet". Chiar publicul care ar fi fost în măsură să-i aprecieze seriozitatea, adîncimea, stilul de interpretare, era dezorientat de campaniile de presă, de presiunea reclamei și de valul copleșitor de superficialitate. Ceva mai tîrziu, chiar în epoca „Teatrului Ventura", cînd atît Victor Ion Popa, cît și societara Comediei Franceze o apreciau — cariera Aurei Buzescu nu s-a putut desfășura în voie. Spectacolele cu Marioara Ventura în rolul principal alternau pe aceeași scenă cu cele în care ea era protagonistă. Pe cînd la primele nu se găseau locuri, la cele cu Aura Buzescu, abia se adunau cîteva rînduri de spectatori. Venea lumea la Marioara Ventura atrasă, nu atît de jocul ei excepțional, cît de toaletele ei pariziene și de toată legenda de erotism, de politică, de artă și de viciu care se înfiripase în jurul aceleia pentru care oameni de stat iscăleau tratate și scriitori capodopere.

În piesele în care apăreau amîndouă (în „Carnavalul copiilor", în „Secretul") Aura Buzescu obținea ușor sufragiile cunoscătorilor. Era de ajuns în perspectiva timpului — dar era prea puțin în actualitatea eficientă. Glasurile favorabile din presă erau destul de rare și limitate doar la cadrele efemere ale cronicii. Puțini se ridicau împotriva coruperii sistematice a gustului public, iar părerea lor nu clintea nici echilibre, nici inerții.

Din fericire, marele ei talent nu avea nevoie de exerciții pentru ca să atingă desăvîrșirea. Fiecare rol nou era un pretext pentru desfășurarea unor posibilități artistice, în perfecția lor, preexistente. Trecerea timpului îi căptușea parcă jocul cu nuanțe, cu artificii, cu arome, cu emoții...

După 23 August, arta ei a trecut în mod firesc pe primul plan al recunoașterii și al admirației unanime. Nu enumerăm roluri vii încă în amintirea tuturor, nici consacrări, nici recompense.

Dar din cei cincizeci de ani de scenă ai Aurei Buzescu păstrăm amintirea spectacolelor în care înaintea ei, cele mai mari se înclinau, și în care viața nemuritoare a teatrului ardea cu flacără de geniu.

N. CARANDINO

CONSEMNĂRI

Un poet: Dieter Schlesak

Zilele acestea a apărut volumul Fișie de hotar *de Dieter Schlesak. Debut matur, și doar aparent debut. Dieter Schlesak, născut în 1934 la Sighișoara, publică de ani de zile în presa germană, dar, abia adunate în volum, poeziile citite sporadic îngăduie descifrarea unui interesant profil de tînăr poet german din România. Atributele toate sînt exacte. Dieter Schlesak e un poet german, care își exprimă afectele reținut, de nu chiar reprimat, asemenea congenerilor lui de aceeași limbă — de aceea a și fost inclus în 1966 în antologia poeziei tipărită la ed. „Peter Hamm" (Wuppertal). Poezia lui respiră însă și aerul și culorile locurilor de baștină, iar în scara sa de valori intră și coordonatele universale ale spiritului acestor locuri. „Călăreții aerieni" își scapără copitele peste imensitatea Bărăganului, el însuși își spală inima „în întreitul joc de ape", al lalomiței", oglinzile de bronz ale Tîrnavei aruncă în aer paftale sclipitoare; orologiul bătrînei Biserici Negre, măcinat de ore, își caută, în memorie istoria; sentimentul timpului i-l transmit vestigiile tomitane și relicvele Romei, dezgropate în Cîmpia Dunării; meditațiile asupra morții — obsesive pentru tînărețea sa — se desfășoară în cimitirul bucureștean, Bellu, inscripțiile chirilice, de pe poarta mînăstirii Cernica au „mirosul aspru, al eternității", în poezia lui Schlesak se percep ecourile elegiace ale meșterului Manole iubiții își proiectează siluetele în Poarta Sărutului, sfiala în fața revelației adevărului îl încearcă la Masa Tăcerii; pinzele lui Țuculescu îi descoperă cromatica specifică a unei arte de amplitudine universală : „Răcoare, culoare susurată /.../ la țărmul orelor, zăpadă de august / în prundiș, sori de Crăciun ? Îndărătul lor, un fulger un mic ecou. / umbră și vis, peisaj, de cretă; / într-o veverită se joacă universul".*

Semnificativ pentru momentul tardiv al debutului e că Schlesak nu cunoaște ceea ce se cheamă în deobște tentația autobiografică : ori a depășit-o, consumînd-o, ori poate ea îl așteaptă abia într-un viitor mai îndepărtat. În ciclul părinților (nota bene, nu despre părinți), amintirile din copilărie sînt aproape absente. Și parcă se simte, în această absență, hiatul: experiența dureroasă trăită de generația imediat precedentă, de acei care au pus în mîna copilului „un ochean întors", răsturnat, al timpului. Ceva din surparea falselor certitudini pe care aceștia își clădiseră viața se simte și în poezia lui Schlesak : „În casa părintească, focul a ars ușile, / și pe pragurile mistuite stă scris : ? Oglindă, oglinjoara mea, / Spune-mi în cine să cred ? (subl. n.)" Versurile sînt traversate de reminiscențe sacadate („Abruptă e amintirea. / Fără grijă, îndărătul geamului, somnul. / Dar uneori frica, fum tulbure..."), de surpări ale cuvintelor — ale limbajului, am spune („Arse se scufundă cuvintele, în virtej și adînc"), de obsesia morții și uciderii („Albastru se joacă moartea la sirma ghimpată /..] din amintire se trage cu pușca"; sau „Moartea... o bătaie de ceas / doarme în noptile mele de insomnie"), de spaima care „merge desculță pe străzi", pe care o trăiește „dincolo de fructe", de senzația sufocantă a înghețului unei epoci, de angoasele ce le provoacă exacerbarea eului, cu corolarul ei : însingurarea, dar și de tonica senzație a întoarcerii lui Robinson între semeni, cu aspirația spre comuniune („Să nu poți iubi, / înseamnă să nu existi"), spre echilibru („Zilnice minuni ale echilibrului / în ecoul mut al constelațiilor"), cu rare, dar autentice momente erotice („Lacrimi albe. ? Îndărătul florilor de gheață ți se incordează ? nudul.. / Urmă a buzelor tale, spulberată și ea de ninsoare").

Într-un cuvînt, nu doar un volum : un poet.

Veronica PORUMBACU

PORTRETE „DECUPATE"

În expunerea despre cinematografia artistică românească, publicată după dezbaterea din Comisia ideologică a C.C. al P.C.R., se face o precizare peste care nu trebuie trecut : regizorul este autorul principal al filmului. Precizarea era, în cazul filmului românesc, necesară. Nu numai pentru a reface un prestigiu cam „mototolit" — al regizorului,— ci și pentru a contracara acele opinii care mergeau pînă la a afirma că filmul nu este altceva decît literatură, că „specificul cinematografic" este o vorbă goală, pentru a da replica celor care puneau „la ordinea zilei" scenariul, dar consemnau doar în treacăt problema regizorului. Precizarea este cu atît mai demnă de luat în seamă dacă privim în viitor, dacă ne gîndim la noile relații care trebuiesc să se stabilească între regizor și ceilalți realizatori care-și aduc contribuția la procesul de creație al unui film, între regizor și casa producătoare „București", între regizor și critic. Am exagera însă „detașarea", dacă n-am recunoaște că și critica de film a fost nu de puține ori nesigură, că și opinia ei a fost deseori fluctuantă, oscilînd între superlative și notații echivoce. E adevărat că spiritul ei critic s-a simțit puțin stimulat să se manifeste într-un climat deloc propriu dezbaterilor reale, sincere : (în aceste privințe, formalismul care a stăpînit pînă în vremea din urmă activitatea — mai bine zis lipsa de activitate — a ACIN-ului a jucat un rol nefast. Ici și colo mai apărea cîte un don Quijote care încerca să spună că lucrurile nu stau chiar pe roze în filmul românesc. Dar de cîte ori se poate mîndri breasla criticilor că a făcut front comun cu acela care nu se asociase la corul mulțumirilor generale ? De cîte ori am susținut filmul care prin mesajul și arta sa merita să fie susținut ? De cîte ori am condamnat clar impostura ? Ori, ceea ce e mai grav, de cîte ori n-am trecut în slalomuri, mai mult sau mai puțin bine executate, pe lîngă adevăr ? Nu numai prestigiul regizorului, ci și prestigiul criticului trebuie refăcut. Nu numai regizorul, ci și criticul de film trebuie să ducă o luptă tenace și consecventă pentru a recîștiga terenul pierdut în fața publicului. Și critica trebuie să facă „apelul", să vadă cine răspunde prezent în acest moment de luciditate față de cinematografie. Să privim atent și în curtea noastră, nu doar în curtea vecinului regizor.

Și iată-ne în fața unei serii de întrebări : care este condiția ideală a regizorului ? Dar cea a criticului ? Pe ce platformă se pot întîlni unul cu altul ? Ce interese îi unesc și ce neînțelegeri îi despart ? „Platforma comună" (și din expunerea amintită ea poate fi limpede desprinsă) le-o pot da, regizorului și criticului, ideologia socialistă și estetica marxistă. Vor fi unii care vor zice din nou : lucruri știute, lucruri asimilate, intrate în practica creației și-a criticii. Să fi fost chiar așa ? Să fi avut toate filmele noastre de pînă acum un mesaj limpede ? Să fi adus ele în dezbatere temele cele mai ardente ? Să fi reflectat ele problemele de conștiință ale epocii, dramele și bucuriile contemporanilor ? Teamă mi-e că puțini din regizorii noștri ar putea da un răspuns afirmativ la toate aceste întrebări. Și la fel de puțini cronicari s-ar putea mîndri că au fost totdeauna (sau pînă la capăt) credincioși principiilor, că au spus de fiecare dată ceea ce se cerea spus, că n-au preferat să rămînă, chiar făcînd concesii unora și altora. „senatorii de drept" ai rubricilor pe care le semnau. Una e condiția ideală și alta a fost, cel puțin pînă acum, **condiția reală** a regizorului și criticului de film. Și pentru că nu vrem „să spălăm rufele în familie" (această atît de dăunătoare mușamalizare a celor ce se petreceau în cinematografie ne-a dus pe toți în situația în care ne aflăm astăzi) cum ne recomandă, cu prea mare căldură, cîțiva din realizatorii de la care am fi așteptat alte ginduri, ne propunem să prezentăm, în paralel, patru ipostaze în care s-au aflat pînă acum cineastul și regizorul de film (lăsăm cititorului dreptul de a alege între ceea ce i se pare posibil și ceea ce i se pare imaginar în rîndurile ce urmează).

Regizorul „dificil". Nu, nu el forma majoritatea, nu el dădea „tonul" în studioul „București". Acest tip de regizor (spuneți-i încăpățînat, spuneți-i inadaptabil, spuneți-i incomod) se ambiționa în realizarea unor proiecte care „nu mergeau", încerca să treacă dincolo de conformism. Este regizorul care nu lucra orice, nu lucra oricum, nu lucra cu oricine. Într-un climat în care mediocritatea avea prea des cuvîntul în cinematografie, și „tăcerea" era o formă de protest (e adevărat, nu cea mai eficientă și nici cea mai curajoasă). Îl preferăm pe regizorul care așteaptă un an pentru a-și vedea filmul pe ecrane, dar nu acceptă imixtiunea administrativă în opera sa (nu discutăm aici calitățile și scăderile unui astfel de film) : îl preferăm pe regizorul care, după ce obține unul din marile succese ale filmului românesc, are puterea să se retragă în teatru și să nu se compromită (și să nu compromită cinematografia) cu vreo peliculă de duzină ; îl preferăm pe regizorul care, deși simte că are în față poate filmul vieții lui, refuză să-l răscroiască, să facă un obsedant număr de variante, în care pînă la urmă ideea și intențiile artistice se diluează sau dispar cu totul. Despre criticul „dificil" sînt mai puține de spus. Dacă a existat, el și-a făcut în mică măsură simțită prezența. Asta pentru că cel mai adesea a rămas un izolat, n-a știut (sau n-a izbutit) să contribuie la promovarea unei valori lăsate în umbră, a unui film ori a unui scenariu nedreptățit.

Regizorul „influent". Tot respectul nostru pentru acei realizatori care și-au cucerit dreptul la cuvînt, la autoritate în studio prin arta lor. Este, sperăm, limpede că nu aceștia sînt „influenții" la care ne referim. Clasificări administrative, tacite, dar persistente, supraestimarea unor galoane cîștigate, chiar și pe merit, în alte arte sau, cu o vreme în urmă, în aceeași artă, păreri echivoce formulate pe coridoarele studiourilor au dus la apariția nedoriților și dăunătorilor din categoria „influenților". Și așa, în timp ce un regizor trudea pe cine știe cîte variante de decupaj, un altul încă nu-și scotea bine din mașina de scris primele pagini dintr-un scenariu și era aplaudat și anunțat ca un „plin de prestigiu". Tot un „influent", după unul, două, trei filme de slabă calitate, îi dădea înainte fără grijă, anunțîndu-ne mereu că pregătește o capodoperă. E „cutare", se zice. Tăcere. Mai greșește el de cîteva ori, dar pînă la urmă tot se ține de promisiune.

Regizorul cameleon. Cea mai neplăcută ipostază. La fel pentru cronicar. Cameleonismul ascunde cel mai bine lipsa talentului, a principiilor etice și estetice, a „coloanei vertebrale" ; cameleonismul i se potrivește impostorului și demagogului ; cameleonismul presupune flatarea vanității pe scară ierarhică. Da-ul devine nu. Albul devine negru. Regizorul care „se colora" după cel venit la conducerea studioului accepta azi ceea ce ieri declara cu tărie că nu face niciodată. Criticul cameleon cînta osanale „filmului tovarășului președinte" și combătea în schimb, cu o vehemență demnă de cauze mai bune, pelicula unui scenarist ori regizor fără „spate".

Regizorul funcționar. Om cuminte și disciplinat. Avea, n-avea treabă venea la Buftea (citește post important). Zilele treceau, lunile treceau, anii treceau. Mai un film comandă (asta în ultima vreme), mai o intrigă-două, mai o propunere făcută în doi peri redacției. Bate filmul românesc pasul pe loc ? Sînt unii colegi-regizori care se străduie să ne facă să ieșim din impas ? Frumos din partea lor. Noi ne vedem de treabă (adică de salariu). Dacă mai putem, luăm și o jumătate de normă prin altă parte (de preferință la institut, să împărtășim din bogata noastră experiență și altora). De felul cum au înțeles să devină „redactori perfecți" unii critici, am mai vorbit. La o cinematografie adesea făcută de funcționari, o critică pe măsura ei.

Un intelectual cu o solidă formație culturală, un artist îndrăznet, un umanist creator — se spune, în expunere, despre acela care trebuie să fie regizor de film ; un om care să contribuie la orientarea artei cinematografice, care să apere principiile esteticii marxiste, care să discearnă ceea ce este viabil din punct de vedere educativ și artistic de ceea ce nu este — se definește imaginea criticului. Printr-un obligatoriu și susținut efort de autodepășire, aceste deziderate pot fi împlinite. Atunci abia ne vom putea întîlni de aceeași parte a baricadei, fără concesii și comoditâți, regizorii și criticii. Și pentru ca acest atunci să devină cît mai apropiat, este timpul să trecem la fapte.

Al. RACOVICEANU

Lăpușneanul

Se spune despre marii scriitori că, recitiți, oferă de fiecare dată o perspectivă nouă, alte posibilități de interpretare, sensuri mai subtile, concluzii mai largi. Despre Costache Negruzzi, iremediabil mare scriitor, eu însă nu pot spune decît că l-am recitit de multe ori, de fiecare dată regăsindu-l același, el însuși, atit și nimic mai mult, egal și confundat cu sine, într-un egoist echilibru nestricat de timp și de modificările conștiinței literare. L-am recitit întotdeauna ca să-l regăsesc pe el, numai pe el, cum îl cunoscusem în prima lectură (a liceului), și de fiecare dată am plecat de la el reconfortat. Intenția mea era deci de a mă reîntîlni cu un creator neschimbat, iar el mă aștepta de fiecare dată, fidel, pînă la microscopica nuanță, propriului său portret. Un autor care, după opinia mea, anulează orice interpretare, ca să nu mai vorbesc de ierarhii și clasificări, hotărît să plutească absolut închis și singur peste timp.

De la o vreme n-am mai reluat decît unul singur din „fragmentele istorice", „Alexandru Lăpușneanu", și aici cad și eu cu toată lumea într-un poncif: „Alexandru Lăpușneanu" e calmea lui Negruzzi, sinteza și chiar analiza lui. Dar, ce să-l faci, autorul nu îngăduie nici măcar să fie redescoperit sau cunoscut sub altă lumină în celelalte texte. O încăpățînare superioară l-a dus parcă la adunarea în numai douăzeci și șase de pagini mici, restul volumelor de opere fiind doar demonstrație de cultură, gust, digitație, capacitate coloristică, ironie conservatoare, spirit etern și universal. Dar celelalte pagini sînt în fond rezumabile la nimic, iar nuvela unică poate fi exagerată la infinit. Astfel încît mă scufund de fiecare dată în aceleași douăzeci și șase de pagini (pe care azi le știu aproape pe dinafară), mereu douăzeci și șase, iar în ele Negruzzi se confundă tot mai mult cu Lăpușneanul însuși, pictorul și eroul vorbesc din aceeași gură și privesc prin aceiași ochi. Lăpușneanul se încarnează în Negruzzi. Da, se poate spune că Negruzzi e un scriitor **rău,** chiar un sadic, că proza lui e o tortură rece și inteligentă, destinată să faciliteze la maximum fina gîndire politică a autorului, care a dat în această nuvelă o dovadă de foarte insidios patriotism, ba chiar un stranju avertisment despre oamenii acestui pămînt, a căror răbdare și tenacitate provocară uneori tragedii. Într-un cuvînt, Negruzzi își chinuie cititorii cu arta lui la fel cum domnul înspăimîntă aristocrația timpului.

Aproape cinic uneori, mereu sceptic, Costache Negruzzi dă de gîndit prozatorului modern prin inteligența în care își îngheață opera, confirmînd necesitatea inteligenței ca trăsătură permanentă a prozei superioare. De aceea Negruzzi scapă romantismului, dar și clasicismului, înălțîndu-se într-o supracategorie, pe care aș boteza-o aceea a prozatorului **eficient.** Cred într-adevăr că eficiența caracterizează pe Negruzzi, și e vorba de eficiența Lăpușneanului, rece, calculată, inexorabilă, versatilă la nevoie, întotdeauna învingătoare, o eficiență de cîmpie scită, pe viață și pe moarte, cu reguli care nu se calcă niciodată, în care inovațiile sînt de negîndit. Șingele rece cu care scriitorul se conduce pe sine mă face să mă simt singur și gol într-un larg peisaj orizontal și istoric, profilat de munți într-o parte, dar înecîndu-se în propria lui nesfîrșire în cealaltă, sub stele necruțătoare și străvechi, cu oameni sinceri și mincinoși în același timp, ca o întîlnire de Occident și Orient, oameni a căror minciună și a căror sinceritate înseamnă împreună marele adevăr de a supraviețui. „Lăpușneanul" rămîne o piatră de hotar de care se sparg toate valurile conștiinței critice, un text indescriptibil și inexplicabil, care se poate citi și admira, dar, în sistemul său cel mai subteran, nu se poate asimila și nici înțelege.

Pentru mine, Costache Negruzzi a fost întotdeauna un mare artist al morții, și el azi e neperceput ca atare, ca mulți nuveliști români clasici. Poate pentru că moartea e cuprinsă în asemenea pagini într-o formă strict epică, moartea devenind o pură idee în mișcare, care nu mai trebuie dezbătută, comparată, justificată etic. Dar iată începutul „Lăpușneanului", în care domnul „mergea alături cu vornicul Bogdan, amîndoi călări pe armasari turcești și înarmați din cap pînă în picioare", pregătiți prin urmare să omoare și să fie omoriți, după numai o duzină de rînduri introductive, scurte și zgîrcite cît genericul unui film istoric. „Boierii, cîți i-au mai lăsat vii, numai frica morții îi mai ține" spune curteanul, iar domnul: „Să dele Dumnezeu să n-aib nevoie a face ceea ce au făcut Mircea Vodă la munteni", obosit parcă să întrebuințeze dela început această măsură mai incomodă totuși între toate celelalte. „Cum au fost obiăduirea mea?" întreabă el în fața soliei boierilor, pentru ca apoi să stringă cercul înțelesului la realitate: „Ce sînge am vărsat?" „Îți făgăduiesc că sabia mea nu se va mînji în sîngele tău" îi promite lui Motoc. Din prima clipă atitudinea față de moarte e naturalețea și familiaritatea. Dar scriitorul nu e nici dezgustat de viață nici imoral. Moartea însă e substanța acestei vieți, sau, cum spune Esop, „deși ăsta e pentru voi un joc, pentru noi el înseamnă moarte". La minie, domnul e gata să-și omoare nevasta, se stăpînește cu greu și o previne într-un stil complicat, sub care temperamentul sanguinar fierbe: „Mulțumește sfîntului mare mucenic Dimitrie Izvorîtorul de mir, a cărui hram se prăznuiește la biserica ce noi l-am făcut la Pingărați, că ne-am oprit de-a face un păcat, aducîndu-ne aminte că ești mama copiilor noștri" și îl repede pe Motoc după ce l-a condamnat: „...nu te mai boci ca o muiere! Fii român verde. Ce să te mai sperie dușmanii?" Reversul e la fel de fioros. Spancioc și Stroici îl otrăvesc. Îl sfîșie apoi să bea și drojdia otrăvii, și-l sărutează cunoscîndu-l: „Ce, vrei să nu ne mai vezi? (...) Ba, se vede spre odihna ta să ne privești: învață a muri, tu care știai numai a omorî". O lecțiune de crime, dacă Secuția rezultată e însă una de mare virilitate, caracterele sînt niște bărbați în lupă, epoca atît de sîngerată devine în mod straniu, prin transfigurarea artistului, desăvîrșit, stimabilă și chiar exemplară. Iar moartea se înscrie în ea ca o providență, cărora nu-i stă în cale nici mitropolitul cu întreaga lui autoritate. Foarte echilibrat creștinește, Negruzzi introduce cu candoare moartea în pagini, și obiectivitatea cu care o tratează e mai evocatoare de substraturi spirituale decît ar fi izbucnirea disperată și patetică sau intricația teoretică. O moarte la orizont, ca o stea nemișcată, către care ochiul omenesc se întoarce mereu, în chip fatal. Prin esențialitatea datelor și a construcției, nuvela poate fi umplută la nesfîrșit cu jocul imaginației sau al problematicii, poate alimenta alte arte (chiar, de ce nu s-o fi gîndind nimeni la o ecranizare?), e un fericit exemplu de artificiu mitologic făcut artă de către autorul inteligent. Buna mixtură lingvistică (într-un moment stilistic ingrat) e o lecție pentru prozatorul contemporan, care are la îndemînă cuvîntul dar și-a pierdut gustul. Pe scurt, o nuvelă-cutie, stringînd între pereți și capace propriul ei volum și nimic în plus, adică tot și destul, adică un spațiu planetar semnificativ și complet.

De aceea mă întorc din nou la cele douăzeci și șase de pagini, cad din nou în ele ca într-un lac îngust și adînc. Tulburată de apă, tremură în străfund figura domnească, autorul sau personajul, nu mai știu bine, ochii ușor bulbucați ai omului vieții substanțiale, ironia egoistă a surîsului pe gura închisă de mustața mare și grea, ca o promisiune a tăcerii și sterilității. Marele roman polițist al prozei moderne începe în România cu Negruzzi, și Negruzzi adăposteste, finite sau în germene, toate secretele acestei proze: dar noi uităm asta adesea, de aceea preferăm replicile moderne, pe Truman Capote de pildă, al cărui sînge nu e defel mai rece decît al înaintașilor.

Petru POPESCU

CICI CONSTANTINESCU — PEISAJ

RÎSUL și PLÎNSUL (I)

Cînd anunță dispariția lui Dumnezeu, Zarathustra e senin, un zîmbet îi luminează fața. El s-a născut rizînd, se spune Nietzsche și apoi, continuu, rîsul a reprezentat în confruntările vieții, semnul distinctiv al puterii.

E simptomatic că oricînd, chiar în situațiile de maximă încordare, personajele lui Breban nu-și pot stăpîni hohotul de rîs. Această răsfrîngere contrastă a bazelor, care întrețin pe cei din jur, este materializarea prisosului de energie, dar și a decrepitudinii de a nu se lăsa striviți de împrejurări ci de a le impune voința lor. Ceea ce atrage pe Francisca spre Marilena, colega de școală, e rîsul ei, de o neașteptată ce sfidare. Ca o pecetluire a dominației Penescu rîde sec, iar mama Franciscăi, fascinată de farmecul bărbătesc, rîde și ea, încercînd să recapete simțul de față răpusesc. La Cupșa, triumfînd lui prietin, în fond o contrapărere, o exprimă printr-un chiotit halucinat. Pînă și Francisca, în dialectica avansată a relațiilor cu Chilian, rîde rezervat, rece, metalic. Numeroase alte scene pot fi citate. Apoi de aceea Francisca sub cuțitul chirurgului Gherăscu și în fața lui Zamfirescu.

Forța caracterelor care se pot face vinovate de semnificații mai adînci, de simbolurile, dar nu acoperă întreg conținutul epic. În Francisca personajele rîd mult și totuși niciunul nu schițează vreo înclinație spre umor. Cine se aștepta ca Breban să descopere discrepanțele comice ale existenței va fi dezamăgit. Nimic nu se petrece aici dincolo de tragic. Forța tuturor întîmplărilor pleacă acolo de gravitații, iar rîsul tradițional, paradoxal, o permanentă încordare. Eroii se dezvăluie în mod perfect pe o tradiție a umorului polițist, apoi al înțelegerii pînă la urmă umane a unor situații de înțeles. Rîsul ca o tentativă de a-i domina pe ceilalți, de a-i face ridicoli, de a-i învinge, de a-i distruge, de a-i umili, de a-i face să se simtă mai mici ca ei, de a-i face să se simtă mai mici ca ei, de a-i face să se simtă mai mici ca ei.

Interpretări:

„FRANCISCA"

de N. Breban

Cum se exercită Forța? Sînt mai întîi stadii primare, în care predomină actele de cruzime și teroare. Profesorul Voinea care se poartă ca o brută sadică, trebuie așezat pe o treaptă inferioară de autoritate. Mijloace rafinate de învăluire facilitează ascensiunea spre culmi a lui Penescu. Breban insistă asupra seducției, ca formă superioară de infiltrare a autorității. Chipul lui Penescu distinsul, agreabil, măgulitoare care face ca victima să se îndrepte singură spre capcană, intuiția cu care descoperă punctele vulnerabile, amestecul de amabilitate și insolență condescendență — toate aceste atribute se obligă să-i rezervăm un rang mai înalt în casta cetățenilor. După aceea, subit, apariția în conducerea treburilor familiei, o obține tatăl Francisca, prin infailibilul său practic pe care îl vădește în situație critică. Conchidem deci că romanul ne înfățișează o cursă neîntreruptă în care se transmite ștafeta dintr-o mînă în alta. Fiecare întrecere o cîștigă. De fapt, Francisca, deși ea este învingătoare de sîrșit, de democrația materială. Felul cum Breban face, încetățită cu o precizie perspectivele, limitele, mediului și cum se distanțează el de ele (prin însăși povestirea lui Chilian) îl situează succesul (și el pe cel al întregului intreg personajelor).

Vînd cu un tratat machiavelian inclinat puterii, romanul exprimă un grafic de utilitate a autorității, de la acțiuni semnificate de opresiune, trecînd prin procedee de persuasiune afectivă, de lentă seducție și cîștigare, ajungînd pînă la cît complicate de inițiere indirectă, prin refracție. Astfel o putere certă, inevitabilă pentru un ochi neprevăzut, se retrage aparent, dînd inițiatele declanșării directe, fără consecințe de durată, iluzie a puterii. Între Cupșa și Chilian rețeaua de fire e complicată și în reconstituirea acestor meandre romancierul își verifică pătrunderea psihologică. Avid de situații certe, neîndoielnic la sentimentalism, disimulat în obstinația lui prin umilință și docilitate, prudent, suspicios, Cupșa crede că îl păzește pe protectorul său fiindcă se adaptează numai la suprafață și, în tăcere, neștiut de nimeni, continuă să se considere stăpîn. Cu viclenia lui rudimentară dar vîrjoasă e avid să se strecoare în „golul de voință" al adversarului. Nici nu-și poate imagina că nu e el acela care profită de pe urma strategemelor pe care le ticluiește. În felul acesta leapădă treptat reținerile, din ce în ce mai sigur pe sine, fără să-și dea seama că ascultă, în fond, de la depărtare, de sugestiile lui Chilian. Acesta acceptă voit tactica travestirilor, îi dă răgaz lui Cupșa să savureze falsele lui victorii și îl dirijează printr-un fel de radar psihologic spre o altă percepere a vieții, pe care o implică integrarea într-un colectiv socialist. Undeva, uimit de riposta activistului, țăranul presimte că se apropie de ceva nou, necunoscut, dar lipsit de viziunea de ansamblu, se reazimă încă tot pe vechile certitudini. Cu precizie și finețe narativă descrie Breban suprapunerea de planuri, stările de coincidență aparentă, mecanica prelurării realei inițiative.

Se înregistrează apoi invazia Forței și prin canalele obscure, misterioase prin care comunică personajele. Sînt dezlănțuiri deschise ale energiei dar și neprevăzute mișcări, pornite din tainice resorturi! Cînd descinde în zonele joase, ale abisurilor sufletești, unde rațiunea e neputincioasă, Breban are intuiții dostoievskiene. O mînă pusă pe umărul unei fete (episodul Emiliei în restaurant) provoacă spaimă dar și o irezistibilă atracție. Atunci un fluid stabilește alte circuite, iar cei aflați parcă sub imperiul transei, acționează ca niște somnambuli. Cu o secretă plăcere explorează scriitorul aceste regiuni unde biologicul e încă separat de trăirea lucidă, unde gesturile îndeplinesc porunci oculte, încărcate de povara veacurilor. Cred de altfel că mult mai puțin sigur se mișcă Breban în domeniile dramelor de conștiință, ale divergențelor spiritului (discuția Francisca-Răteanu). Ca o sondare a straturilor tulburi, ca o dezvelire „arheologică" a sufletului uman, în absența stăpînilor dezvoltă virtualitățile primului roman și consfințește vigoarea și pregnanța prozei obsesiilor la Nicolae Breban.

Francisca *prezintă, așadar, mai multe itinerarii ale* cursei pentru putere. *Raportat la literatura care înfățișează tipologia parvenitului, romanul lui Breban răstoarnă ierarhia cunoscută. Nu privilegiile dețin primordialitatea, ci mijlocul prin care ele au fost smulse. Toate personajele cărții doresc puterea, deliciile lor provin mai mult din exercitarea ei în sine, fără alte scopuri mai îndepărtate. Jubilația trebuie pregătită de aceea savant ca odată venită clipa, abandonul să fie total. La un moment dat eroul are presentimentul energiei disponibile. O moleșeală letargică ar putea induce în eroare, dar cînd alarma va fi dată, aparențele se vor șterge, nimic nu va putea împiedeca proclamarea puterii. Înainte de actul definitiv, cînd eroul trăiește anticiparea acestei situații, 'il cuprinde o euforie pe care cu greu și-o poate stăpîni. Cei mai călîi amînă cu o perversă voluptate termenul dezvăluirii. Penescu își ajută chiar adversarul, numai ca să confere luptei un coeficient mai ridicat de dificultate. Siguri pe tăria lor, ei optează pentru aventură, deși neîndoios nu cunosc riscul. După epuizarea situației favorabile, brusc, convingerea inutilității îi silește să renunțe. Sînt ei capabili să supraviețuiască declinului, să conserve o parte a forței necheltuite, să se restrîngă acum la un spațiu finit, după ce le-au aparținut teritorii atît de întinse? Conștiința înfrîngerii, prin secarea energiei, devine mobilul principal al tragicului. Acestei etape i se distribuie toată solemnitatea ceremonialului.*

Francisca *rămîne un roman al bătăliilor succesiv pierdute, bătălii în care drama decurge din irosirea de putere. Asistăm la discreditarea unei autorități din pricina sterilizării (Penescu își pierde treptat prerogativele, deoarece virtuțile care-i permit să subjuge sufletele altora se dovedesc, cu trecerea timpului, din ce în ce mai neproductive). Altădată realitatea se opune expansiunii personalității și confruntarea are un deznodămînt nefericit pentru erou (tatăl Franciscăi își găsește aptitudini de organizator tocmai cînd obiectul de aplicare a puterii, moare, nu mai poate fi folosită).*

De plins se plînge mai puțin în Francisca. *Asta nu înseamnă că prăbușirile n-au măreția lor. Cînd resurse umane, hărăzite unei spectaculare desfășurări, pustiesc, dezastrul poate avea efecte răscolitoare. După căderea nu se aude însă un geamăt de regret sau de remușcare. Ceea ce frapează de pildă la un scriitor din familia de spirite a lui Dostoievski este absența milei. Să recapitulăm însă izvoarele tragicului la Nicolae Breban: 1) autoconsumarea energiei, prin limitarea ei internă, 2) acțiune în contratimp cu circumstanțele istorice și deci, neputința de a concretiza o veleitate din pricina unui obstacol extern de netrecut. În dezvăluirea acestor premize ale catastrofei, argumentația romancierului primește accente patetice. Sfera de afirmare a tragicului nu apare însă, în* Francisca, *ingustată? Nu mai există oare și alte surse esențiale, care pot alimenta conflicte zguduitoare? Cine atribuie funcție preponderentă raporturilor de putere (stăpîn-slugă, călău-victimă), nu subestimează alte resorturi, cu iradiația antinomică lor, ale vieții afective și raționale?*

Dar despre roadele și despre carențele unui anumit exclusivism în concepția narativă a romancierului e necesar să revenim.

S. DAMIAN

În curînd:

ROMÂNIA LITERARĂ

Săptămînal de literatură și artă

Poeții cîntă Patria

breviar

Am în față cîteva plachete și cărți de poezie ale tinerei generații. Pe coperta uneia, țîșnesc dintr-o inimă, firește roșie, limbi de flăcări de aceeași aprinsă culoare, stilizate în chip de frunze perechi, pornite de pe o tulpină subțire ca o nervură. Titlul, pe copertă: Columna, roșu vertical, numele autorului: Nichita Stănescu, în Editura Militară 1967. Poetul nu mai trebuie prezentat. L-am citit, prețuit și recomandat înainte, cred, de a-și fi strîns primele poeme în volum. Limpede sau abscons, Nichita Stănescu stăpînește secretul accentului imnic, uneori solemn, cu care-i place să deschidă culegerea: „Luptătorule, eu îți apăr trupul / Și-n deosebi / bătaia inimii". (Inscripție pe un scut). *Mesajul său trebuie rostit de pe coturni, ca pe vechea scenă tragică, cu masca severă: „Stîlpii porților: „I" de la Ion / Trunchiurile copacilor: „I" de la Ion / Dîra stelelor căzătoare: „I" de la Ion / „Șuvița ploilor: „I" de la Ion / Strigătul de bucium: „I" de la Ion / Pilonii podurilor: „I" de la Ion".* (Sentimentul țării). *Respirația cere imperios punctul, la finele acestei strofe de sublimă retorică, în care virgulele au fost înghițite de suflul poetului, vast ca un sorb.*

Ciclul principal al volumului se intitulează Cîntarea Românilei, *ca vestitul poem al lui Alecu Russo. Poetul socialist își deschide simfonia cu preludiul simbolic, în cinstea ceasului prezent: „Iată, a venit ora mare, / ora în cinci colțuri, ora luceafăr, / răsărind chiar acum, pentru că a răsărit / de totdeauna..." În acest ceas-eră, „Fiecare secundă / are-n ea o ușă deschisă spre împlinire". România are astăzi altă poziție în lume decît țările românești în momentul imediat următor revoluției de la 1848, cînd o mînă de patrioți în exil chemau luarea aminte asupra urgisitei lor patrii. Poetul o vede central, în continentul nostru: „Țară cu contururi amintind de-o inimă, / pulsînd în pieptul Europei..."*

Dintr-o singură, dar adîncă răsuflare, un alt tînăr poet, Horia Gane ne comunică o imagine dinamică — în mișcare, — a Patriei: „Pămîntul țării aleargă, / trece pe sub rîuri / care se întind trezite, / cu troznet de gheață, / clatină peștii acolo sădiți, / trece pe sub case, livnice / în portrete, icoane, părinți, / este cîmpie sau munte: / — odihnă înaltă-n cîmpie — / este oraș, sau pod, sau rafinărie, / pămîntul țării aleargă, / de cîte ori trece pe sub o inimă, / se ridică în picioare / cu înfățișare de om". (Pămînt în Lumină întîrziată, *1967, Editura pentru Literatură). Și la el, pămîntul, personificat, trebuie să se conjuge cu inima, ca să-l simțim, să „realizăm" Patria.*

Poet al gingășiilor sufletești, Liviu Călin *a găsit formula cea mai justă a economiei sentimentului patriotic: „Ție, patrie, / un cîntec e prea puțin / să-ți dărui, / oricît de bine spus (...) În locul lui aș vrea / sub cerul de amiază / să pot isca odată furtuna de petale / albastre și galbene și roșii / ca semn al împlinirii în ora noastră trează / a gîndului care învie cu steaua lui — / strămoșii"* (Un cîntec e prea puțin, în Ochiul adîncului, *poeme, Editura pentru Literatură, 1968).*

Din volumul altui poet tînăr, Petre Ghelmez, *poate nu deplin emancipat de lirica lui Lucian Blaga, reține suavul poem Țară: „În țara de unde vin, / Bărbații au nume de frunză / Și chipuri de zei lucrători. / Ei se-nsoară adesea cu flori / Cărora le zic femei, / Rîndu-le frumusețea ascunsă. / / După obiceiuri străvechi ale locului / În tot ce zidesc / Își îngroapă dragostile suave. / Plîpîie seara iubirile lor, / Ca aurul focului, / Pe Argeș, pe Olt, pe Tîrnave... / / În țara de unde vin, / Soarele e statornic în dragoste / sărutînd pădurile în fiecare zi, / La fel — către seară — stelele, luna... / Vîntul coboară cu miros de grîu și pelin / Ca la datina munților — dintotdeauna. / / Țara de unde vin călător / E o țară de dor".* (Germinații, *versuri, Editura pentru Literatură, 1967).*

Majoritatea poeților cîntă Patria cea mare, România. În sensul restrictiv al cuvîntului, adeseori folosit de francezi, patria este locul de naștere. Din scurta notă biografică de pe coperta din dos, aflăm că Ilarie Hinoveanu, *autorul culegerii* Cocorul din unghi *(versuri, Editura pentru Literatură, 1967), este inginer mecanic, de obîrșie mehedințean. Am ghicit-o, fără să vaticinăm, din indicațiile geografice ale textului. Din evocarea micului rîu Blahnița, afluent al Dunării, reținem imaginea familiară a mamei, pregătind mămăliga, „aplecîndu-se asupra / Tuciului, de mult așteptînd / Dansul fierbinte al focului, / Deodată întinerind / O clipă numai, cît încerca un zîmbet." Poetul își întinde posesia afectivă asupra întregei provincii, ca atunci cînd, aplecîndu-și urechea, recepteză „Același glas al pămîntului / Ca în lucile Jiului meu"* (Șesul Giurgeului) *sau cînd, pe malul lacului Potel, din județul Dolj, privește cum „bărcile-ncărcate / Într-un arc de cîntece se-nchid"* (Drum la Jiu). *Alte poezii, ca* Danubiu, *își dau în vileag capcana retoricei parnasiene: „În Porțile bătrîne vom ști cum să tăiem / Inelul de logodnă al apelor cu Fierul. / / Sub mina țării, piatra se țese — larg covor / Pe care voltiți-s frunze, și păsări de lumină..." Să fie oare-adevărat că „Tăinuite tărîmuri Patria nu mai are?"* (Aurul marilor sentimente). *Semnul de întrebare este al nostru. Însuși textul își dezminte autorul, revelîndu-ne nume de locuri și frumuseți încă... tăinuite, pe care datori sînt poeții să ni le amintească.*

Șerban CIOCULESCU

CARTEA DE BUZUNAR

Dialog cu Tiberiu Avramescu, șeful colecției „Biblioteca pentru toți"

— Care sînt cauzele popularității de care se bucură cartea de buzunar?

— De fapt cartea de buzunar nu e o descoperire recentă. Ultimul deceniu însă, i-a adus o dezvoltare fără precedent. Tiparnița românească se poate mîndri, în această privință, cu o activitate a cărei vechime o situează printre primele din Europa. În 1893, cînd a apărut numărul unu din „Biblioteca pentru toți", cartea marca cel mai mare pas al său spre cucerirea maselor la noi: un preț extrem de accesibil (30 de bani exemplarul, față de 4—5 lei cît costa pe atunci un volum obișnuit), un aspect grafic plăcut și, în fine, posibilitatea tragerii unor tiraje cît mai mari cu cheltuieli cît mai mici. Dumitru Stăncescu, primul director al colecției (mort tînăr, la 33 de ani, în 1899), afirma în prefața numărului jubiliar 100, din 1896: „Dorim să placem tuturor și tuturor să le fim folositori — mai cu seamă celor cărora nu le dă mîna să-și plătească mult petrecerile". Nu acestea sînt oare cauzele marelui succes al colecțiilor de buzunar?

— Ceea ce însă pare a nu constitui, sau, cel puțin, a nu fi constituit de la bun început o preocupare atentă este domeniul „culturii generale" și, mai ales, al filozofiei, ceu mai oropsită ramură din activitatea noastră editorială actuală.

— De-abia din toamna anului 1966 am început o subserie de „cultură generală".

— Mă refer mai ales la cărți de cultură generală, nu la cărți de „specialitate". Mă îndoiesc că Memoriile lui Garibaldi sau poveștile lui Las Cases, ori Cucerirea Perului, fac parte din genul de scrieri la care mă gîndeam. Și-apoi, filozofia?...

— Deși, pînă acum, nu ne putem lăuda decît cu volumul **Exilul și împărăția** de Camus, care cuprinde și cîteva eseuri, avem totuși unele vești bune. Vom începe să tipărim o antologie de texte filozofice, alcătuită de N. Bagdasar, primul volum **(Antichitatea)** fiind contractat. Sîntem în tratative cu o editură engleză pentru publicarea, în trei volume, a **Istoriei folozofiei occidentale** de Bertrand Russell. Din Platon va apărea dialogul **Republica.** Din Schopenhauer **Parerga și Paralipomena** (inclusiv **Aforismele** traduse de Titu Maiorescu). N-a fost uitată nici filozofia orientală: este deja tradusă, într-o primă formă, lucrarea: **Izvoarele filozofiei indiene** de S. Radhakrishnan și Ch. Moore; apariția ei va fi precedată de cîteva lucrări fundamentale din literatura sanscrită, necesare pentru înțelegerea filozofiei indiene: **Ramayana,** repovestită în proză de C. Rajagopalachari (va vedea lumina tiparului în luna aceasta) și **Panceatantra,** căreia îi fac chiar acum ultima lectură, în izbutita tălmăcire, după originalul sanscrit, a lui Th. Simensky va urma — însă abia în 1971 — **Mahabharatha,** tot în proză.

— Prin urmare, nici dumneavoastră, cum nici Editura pentru literatură universală, nu ne puteți promite prea multe. Știu, nu o editură de literatură și, mai ales, nu o colecție de buzunar sînt chemate să răspundă marilor probleme ale cugetării care agită secolul nostru. Dar unde să apelăm? Cel mai modern **gînditor pe care ni l-a prezentat Editura științifică a fost, mi se pare, Pascal. Dv. ne vorbiți de aforismele lui Schopenhauer, de Ramayana și de Panceatantra. Dar noi avem nevoie de gînditorii contemporani: Alain, Sartre, Camus (filozoful) Toynbee, Caillois, Eliade, Butor, Jaspers, Heidegger etc. etc. Și, de s-ar putea: Freud, Kierkegaard, Berdiaev, Nietzsche, Unamuno, Ortega y Gasset, Bergson, James, Croce — bineînțelese ediții însoțite de aparat critic corespunzător și de studii științifice care să interpreteze textele de pe pozițiile filozofiei noastre marxiste. Și-apoi, gîndiți-vă că astăzi, cînd filozofia marxistă a cucerit intelectualitatea de pe întregul glob, noi nu dispunem nici măcar de cărțile lui Lucrețiu Pătrășcanu. Noi n-avem nici măcar excelenta** Introducere în filozofie **a lui Mircea Florian. Cum spuneam, nu Bpt poate suplini lipsa de activitate, dacă nu chiar inexistența totală a altei colecții de specialitate, însă, cine știe...**

— Într-adevăr, Bpt nu poate suplini, sau, mai exact, nu poate acoperi imediat, în cele 70—80 volume ce i se atribuie anual, toate domeniile culturii. Totuși, pe cît ne-a fost cu putință, am acordat în ultima vreme atenția cuvenită și sectorului la care vă referiți. Astfel, din Bergson pregătim un volum ce va cuprinde **Rîsul** și alte scrieri de estetică. Apoi, mai sus pomenita **Republica** lui Platon. Studiem editarea volumului **Nașterea tragediei** de Nietzsche, a unui volum de eseuri de Huxley. Alături de **Antologia** lui Bagdasar, avem contractată cu Virgil Nemoianu o antologie a eseului englez. Din Unamuno credem că vom putea tipări **Sentimentul tragic al omului.** Dintr-o mie de pricini, treaba merge greu.

— Ceea ce spuneți este, oricum, îmbucurător. Sîntem convinși că asemenea apariții ar constitui și remarcabile „succese de casă". De altminteri, mai toate cărțile pe care le editați în Bpt se vînd, aș zice, fulgerător. Care au fost best-seller-urile dv?

— În sistemul editorial actual, succesul unei cărți nu poate fi stabilit, din păcate, cu prea multă precizie. Tirajul este fixat dinainte, pe baza consultării cu factorii răspunzători în difuzarea cărților; în cazul unei epuizări rapide, nu se obișnuiește să se tragă imediat continuări de tiraj pînă la saturarea pieții. Un tiraj foarte mare nu înseamnă întotdeauna un succes. Dacă volumul respectiv zace în librării — e cel mult dovada unei precomenzi nerealiste. Dimpotrivă, un tiraj mic, dar grabnic epuizat, cuprinde în el posibilitatea (ratată deseori) a unui mare succes de librărie. Din această categorie fac parte mai ales cărți cu o incontestabilă greutate culturală, dar insuficient cunoscute de organele de difuzare ce manifestă față de ele o prudență exagerată. Volumul **Caracterele,** de La Bruyère, în traducerea lui Aurel Tita (despre care în presă nu s-a scris mai nimic, așa cum se întîmplă cu aproape toate cărțile noastre, bune sau rele) a apărut, în 1966, în 30,000 de exemplare, și a dispărut aproape numaidecît din librării; păstrînd flancurile, am putut da, totuși, în 1968, o continuare de tiraj de 77 000 de exemplare. Alt exemplu: o prudență excesivă față de acordarea tirajelor la piesele de treatru a făcut ca volumele lui Dürrenmatt și Giraudoux să apară în tiraje mici (în cazul „Bibliotecii pentru toți" aceasta înseamnă 20 000 de exemplare) și cititorii mai perseverenți au ajuns cu solicitările lor pînă la porțile editurii, care, se știe, nu are nici o posibilitate să-i satisfacă. Un succes de aceeași natură (la care, mărturisesc, nu ne-am așteptat nici noi) l-a constituit tipărirea teatrului lui Sofocle: 20 000 de exemplare s-au epuizat instantaneu.

Marile succese (tiraj ridicat și epuizare rapidă) sînt însă numeroase, iar cifrele sînt de-a dreptul senzaționale. Poeziile lui Eminescu au apărut într-un singur tiraj în 200 000 de exemplare, epuizîndu-se în cîteva săptămîni. Anul trecut am tipărit de două ori în cîte 100 000 de exemplare **Medelenii** lui Ionel Teodoreanu.

De altfel, tirajul mediu a crescut de la 40 000 de exemplare în 1960 la peste 90 000 de exemplare în 1967.

— La asemenea succese a contribuit oare în vreun fel și reclama? Din cîte știu, editurile nu-și prea fac griji cu o astfel de problemă. Mi s-a întîmplat adesea să nu știu că s-a editat cutare carte ce mă interesa. Nu credeți că ar trebui să tipăriți mai des listele titlurilor editate de dv?

— O popularizare a cărții (serioasă, nu superficială, ca pînă acum) de-abia în viitor urmează să capete o greutate mai mare în munca bunului editor. Nu va mai fi permis ca un pliant — trimis la tipar la timp și cuprinzînd lista cărților ce vor apărea în „Biblioteca pentru toți" în anul 1968 — să fie gata abia în a doua jumătate a lunii iulie, cînd multe titluri s-au și epuizat. Cu toate că, deobicei, aici se fac, din păcate, așa cum spuneați, cele mai mici investiții, Bpt are totuși cea mai susținută reclamă de carte în țara noastră, datorită cataloagelor complete — alfabetice ori cronometrice — ce se repetă de cîte 3—4 ori pe an la sfîrșitul unor numere cu tiraj mare (în ultimul timp, de pildă, la **Romanțe pentru mai tîrziu** de I. Minulescu, la **Leviathan** de Julien Green), cît și prin folosirea copertei a patra pe care se anunță aparițiile viitoare, sau se reproduc aprecieri din presă despre colecție și chiar fragmente din scrisorile cititorilor.

H. GRAMESCU

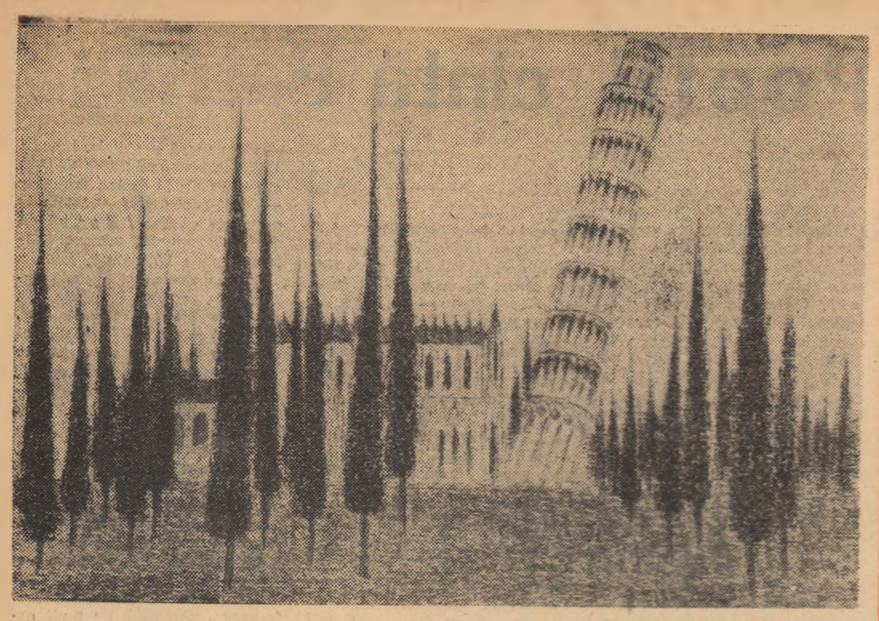

EUGEN CRACIUN — PEISAJ DIN PISA

OXFORD

Scrisoare din Anglia

Oxfordul are drept emblemă un bou, ca manuscrisele moldovenești din secolul al XVI-lea, ajunse nu se știe cum în cetatea universitară engleză și păstrate la „Biblioteca Bodleiană". Tradus, cuvîntul ar însemna un fel de „Vad al boilor". In accepția engleză însă, și în cea veche românească, animalul heraldic de pe blazonul cetății umaniste simbolizează forța — forța sau sirguința, liniștită, egală, a studiului, cum ar trage un bou la jug într-o dimineață verde de primăvară virgiliană („o, rus, quando te ego aspiciam", „O cîmpuri, cînd am să vă mai revăd ?") — astfel încît, pentru studenții care învață aici, în nici un caz nu poate fi vorba de vreo jignire...

Acest trufaș Henric al VIII-lea, cu piciorul drept întins înainte, de pe tabloul imens ce prezidează masa lungă de treizeci de metri din sufrageria Colegiului Christ Church, *înființat de el în 1547, pare că adineauri a terminat cu Roma și, ca și cum Angliei atît îi mai lipsea, spre a fi cu adevărat o insulă, inventa anglicanismul. Pe jaretiera prinsă sub rotula genunchiului sting scrie, strîmb,* Honi (cu doi de „n" și cu un „y" în coadă aveau să scrie mai tîrziu francezii) — *restul : „soit qui mal y pense", restricția mentală, se subînțelege, iar pictorul a lăsat-o să continue în umbră, ca-ntr-o eclipsă, pe după îndoitura genunchiului. Sufrageria colegiului are proporțiile unei catedrale; dacă nu observi imediat farfuriile și tacîmurile strînse pe policioarele de pe margini, unele mai purtînd pe ele urmele bucatelor servite și dacă nu simți în aer mirosul iute al sosurilor și mirodeniilor sau aroma cafelei băută cu un ceas înainte, poți să crezi că ai intrat într-un muzeu. Aici însă, muzeul se confundă cu realitatea prezentului. El nu are înțelesul de sanctuar, de ceva oprit ori rupt de restul lumii și al cărui prag, trecîndu-l, ieși din timp, fiindcă Oxfordul, inima Angliei, este muzeu prin ceea ce se continuă, viu totdeauna, prin tradiție, prezentul neavînd sens decît prin trecut, dacă nu cumva el nu există decît prin trecut doar. De aceea, toți studenții care au luat masa aici, începînd de la 1547, — cei 101 de odinioară pentru care, și astăzi, clopotul „Marele Tom" bate seară de seară, la nouă și cinci minute, de o sută și una de ori stingerea — toate figurile ilustre de pe tablourile prinse pur-amestec pe pereți, pe toate laturile mesei de mijloc, par că s-au așezat, și ei, recent, ca la o comună și perpetuă* Cină a tainei, *și s-au retras cu pași înainte în tablouri, ca să le facă loc celorlalți, altei serii, de fapt una și aceeași. Și John Locke, amestecat printre ei, cu al său „Eseu asupra înțelegerii" și cu acel „Nimic nu există în intelect care să nu fi fost mai întîi în simțuri". Acest simț foarte viu al concretului, acest pragmatism net, riguros, ca o peluză geometric tăiată, zilnic tunsă și presată cu tăvălugul, care sînt toate pajiștile curților interioare ale tuturor colegiilor bătrîne din Oxford, exprimă cel mai bine spiritul englez de la scolastica lui Duns Scott, trecînd prin filozofia lui Bacon, inamicul „idolilor minții, peșterii și pieței", al prejudecăților, ideilor tulburi, fără contur... Și totuși, din aceeași rigoare, ce nu exclude naivitatea, alături, în biblioteca* Colegiului Christ Church, *nu departe de sufrageria monumentală, dominată de Henric al VIII-lea și de John Locke, a fost scrisă cartea „Alice în țara minunilor", cea mai citită și mai cunoscută, în Anglia, după biblie...*

La „Merton College" înființat în 1264 și unde se află cea mai veche bibliotecă din Marea Britanie, pupitrele studenților stau cu fața la zid, cea mai bună poziție de lucru și de meditație, fiindcă înaintea lui rămîi numai tu cu natura ta interioară. Iar timpul a așternut pe acest obstacol hărți ciudate, caligrafii obscure, detalii, accidente, cu mult mai atrăgătoare decît ceea ce se poate vedea, normal, pe o fereastră — lumea cu oameni, cu arbori și anotimpuri. Studiul e o galeră. La „Merton College", în zidurile din fața pupitrelor, sînt bătute cîrlige de fier de care atîrnă prinse în lanțuri (ca niște cîini de cișmele publice) cărțile, iar lanțurile, subțiri, zornăesc ușor, cînd întorci pagina... Lanțuri, ca atît pentru carte, să nu plece cartea — cît studentul : acesta să revină zi de zi în același loc, în el însuși de fapt, un centru fix și sever de chin necesar.

Constantin ȚOIU

5 august 1968, OXFORD.

● ● ● ● ● ● ●

SECVENȚE

RAZBOIUL CRIMEI

The Crime War, este titlul cărții (editată la **The New American Library**) în care fostul procuror Robert M. Cipes critică atitudinea autorităților americane față de fenomenul prodigioasei dezvoltări a criminalității în Statele Unite.

Autorul crede că principala primejdie nu este aceea a criminalității „individuale" ; mai important este pericolul „violenței organizate", săvîrșită fie de grupuri de indivizi, fie de polițiști prea prompți în folosirea armelor :

„Cele mai mari atrocități sînt comise în numele securității publice și nu împotriva ei".

MITOLOGIA ORAȘULUI

O interesantă anchetă inițiată de revista pariziană **Preuves** (209—210, august-septembrie 1968) și la care raspund numeroși oameni de cultură — pictori, arhitecți, urbaniști, sociologi, filozofi, esteticieni, scriitori — încearcă să surprindă, să delimiteze și să incorporeze variatele fațete ale unei noțiuni complexe și atît de actuale : **orașul.** Care sînt datele antropomorfice care îi definesc **personalitatea,** la nivelul de jos al percepției noastre sau în lumea simbolurilor pe care le-am creat în jurul lui ? Ecourile sînt foarte diferite, lucru firesc, pentru că majoritatea celor chestionați — și mai ales cei de formație artistică — au nostalgia varietății, a diversității vitale. Jean Dubuffet, de pildă, refuză confortul inuman al orașului **deliberat,** construit după normele rațiunii ; omenește, el **urcază** unui oraș să fie „imens, de nenumărat, de nerecenzat", „un univers complex, cu foarte multe chei, niciodată cunoscut total, imposibil de inventariat, restituind caracterul multiplu, bogat nepuizabil al lumii". Mai sistematic, Roger Caillois, deși mărturisește a nu-și putea forma o imagine unică a orașului, individualizează cîteva scheme mentale ale orașelor cunoscute.

Printre alții, participă la discuție și doi scriitori români. In spirit artist, Marin Sorescu plediază spiritual într-un eseu liric, pentru umanizarea cetății. Ovid S. Crohmălniceanu îi definește subtil caracterul geometric, **utopic** în raport cu natura. **Ontrismul geometric,** caracteristic orașului modern, se manifestă, prin contradicția pe care o implică, în reprezentările opuse pe care le avem despre ei și care îi arată cînd ca **promisiune** cînd ca **amenințare** sub un aspect **monstruos** sau **armonios.**

PREMII LITERARE

● In Spania, **Premiul criticii,** pentru cea mai bună culegere de poezie apărută în anul 1967, a fost atribuit lui Carlos Bousoño, unul dintre poeții cei mai prestigioși ai generației de mijloc, pentru volumul **Oda en la ceniza** (Odă în cenușă).

● Două importante premii internaționale care se decernează în Austria au revenit unor cunoscuți scriitori iugoslavi : Miroslav Krleza — unul din laureații premiului Herder pe anul 1968 — și Vasko Popa, distins cu premiul de Stat (internațional) pentru poezie, pe același an. Remarcabilul poet sîrb este al doilea laureat al acestui premiu înființat în 1967 și acordat pentru prima oară lui W. H. Auden.

EDIȚII CRITICE

● La Salzburg, în editura **Otto Muller,** se află în curs de pregătire o ediție completă, istorică și critică, a operei lui Georg Trakl, în îngrijirea lui Walther Killy și Hans Szklenar. Subscripția în vederea editării celor două volume are o valoare nominală de 120 de mărci.

● Opera eseistică a lui Thomas Mann apare pentru prima dată într-o ediție specială, scrisă de Fischer-Bücherei. Cele opt volume ale ediției de buzunar cuprind circa 400 de articole despre politică, literatură și artă. Prezentate în ordine cronologică acestea sînt grupate și în funcție de perioadele de creație ale scriitorului. Ediția este îngrijită de Hans Bürgin.

DEDICAȚII ȘI MOTIVE ROMÂNEȘTI

Cu excepția bucății pe care o semnează aici Guy de Bosschère și care a apărut în Revista Română *(versiunea franceză), poemele pe care le publicăm sînt inedite.*

Parte inspirate din arta și peisajul țării noastre, parte dedicate într-un fel sau altul României, ele ne-au fost trimise — la rugămintea noastră — fie pentru Gazeta literară, *fie în vederea alcătuirii unei antologii cuprinzînd* OMAGII ȘI DEDICAȚII LUI BRÂNCUȘI. (Traducătorul).

ERIKA BURKART
(Elveția)

Țara fără vamă*)

(unei țări pe care n-o cunosc)

Aproape albă și tăiată-n margine de frunză :
ne aparține ceea ce este dincolo.

E și-aici o cicatrice
poarta de pătrundere-n tărîmul de aur.

Aproape neagră : țara aceasta
— între stele —
o numim
Dumnezeu.

*) „Referitor la România : primiți, vă rog, . . . , versurile alăturate pe care le-am scris pentru o țară necunoscută mie. Țările necunoscute sînt doar totd-auna țări îndepărtate. Lor li se atribuie tot ce — străvechi, necunoscut — se stratifică în noi ca vis, dorință, reprezentare, privelițte și de care numai rareori ne dăm seama".

PIERRE MARIE
(Franța)

Desen animat*)

Decor : pămîntul. Personajul principal :
O maimuță. De o namilă-alergată.
Se-ascnică. Un copac. O leagănă,-i salvată.
Vai ! Coada a cedat ! — Cădere — Punct final ?

Nu. Din maimuță urc-un om, halal
De el, mai molcom doar, ci-i este dată
Prudența-n schimb. Pîiuu, leu ! Bătălie. Inc-odată
Ne-a rîs norocul ! Cîștig : blana — Prea normal !

Și rege-acum, prin secoli omul, ex-maimuță,
Tot urcă trepte, schimbă straie, se dă huța,
Rămîne-n el, aceeași punți, doar o floare.

Ocean : odincu-i — „Dulce arcă, amintire..."
Nori de nitriu la babordeni... Tine-o, moare —
Fioarec... Gata ? — Mult prea scurtă toată-aceastâ povestire.

(După un desen animat românesc)

*) „Un sonet pe care l-am scris la 25 mai 1957. Este inedit, faceți ceea ce vreți cu el — mă aflam pe atunci în Franța, în plină campanie contra armelor atomice (norul de nitriu)... și mica paranteză lămuitoare precizează sursa de inspirație".

GUY DE BOSSCHÈRE
(Franța)

Imn Deltei

Mărire soarelui scăpătînd la orizont,
chipului de nerecunoscut al bagdadiei cerului,
părelnicei neclintiri a bărcilor,
zalelor de pești răspîndiți ca fulgerele în viscolul apelor,
îngenunchierii trestiilor,
tăcerii ostatece prin colivii de ramuri,
lagunei copleșite de roiurile somnului.

Maliuc, 1967

HECTOR P. AGOSTI
(Argentina)

Brâncuși

Sfîntul Ioan al Crucii a putut asculta muzica inefabilă a „singurătății sonore".
Brâncuși ne inundă cu sonora lui liniște.
Ea e o muzică patetică și în același timp senină,
ca și cum ne-am simți deodată, aidoma primului om de la purcederile lumii,
uluiți de imensa liniște, dar
copleșiți în același timp de reala și profunda ei sonoritate.

La Brâncuși parcă s-ar fi împlinit
profeția lui Antonio Machado : că vorbesc
doar inima și piatra,
o piatră redevenită inimă
prin gratia poeziei
și o și mai tare inimă
în neîntreruptul ei dialog liniștit.
Omul descoperă astfel o dimensiune rotundă.
Se află el însuși în fața lumii,
se află el însuși în lume,
se află el însuși în sine :
se poate contempla în totalitatea lui
de ființă totală. Iar liniștea
se populează de muzici,
deoarece Brâncuși
face ca omul să se nască,
în înfiorare.

În românește de ION CARAION

Reflecțiile unui traducător de literatură română

Traduire, est-ce trahir un peu ?

Poetesa austriacă Marie Thérèse Kerschbaumer (născută la Paris în 1939 și din acest spectacol a creatorilor pe care îi fură spunea, Absolventă a Universității din Viena (secția filologie românească, specialitatea italiană și română), studiază lingvistică pregătește un doctorat pe o temă ce ține de domeniul : „Reflectarea structurilor limbii române în limba germană : lucru pentru care se află, din august, un an la Paris, pentru studiul unor dicționare moderne, gramatici istorice, dialectologie și gramatică transformațională, participînd și la o școală de vară organizată și susținută exclusiv de „Le Monde" — milioc de lectură și de alimentare) la al doisprezecelea Congres de Romanistică. Cred că n-o împiedică să scrie versuri nu numai deosebite ca valoare, dar și foarte personale, ca cele pe care le publicăm astăzi pentru prima oară. In 1964, în revista „Wege Neue Dichtung" din Freiburg. Este o inițiativă a lirici românești, în se exersează la traducerea ei în germană, împreună cu transparenți din Austria, Bavaria, Anglezi, Philippide și alții mai noi.

„Teoria" traducerii e o gratuitate, iar dezbaterea teoretică despre traduceri ajunge întotdeauna, pînă la urmă, la absurdități și nonsensuri. Cazul ideal de comunicare a operei il realizează artistul poliglot care citește în limbile originale. Infrecvența fatală a acestui caz întreține necesitatea traducerii și face din traducere o morală a cu rii. Oricum, crez că atunci cînd e în mîna cititorului, traducerea nu trebuie să fie niciodată considerată ca finită. In clipa cînd e citită, ea nu e decît o redare brută, pe care cititorul o perfecționează prin propria participare intelectuală și afectivă la opera pe care o citește. Atunci se produce o recreare asemănătoare actului de a cînta la un instrument (sau la altul) muzică dată : muzica se poate interpreta în mai multe feluri ; așa se întîmplă și cu operele literare. Ele pot fi create și recreate în multe limbi (inclusiv în limba lor), ceeace ne duce pînă la urmă (dacă neglijăm diferențele între sistemele gramaticale). la un mai larg caz de sinonimie. Fiecare cititor să fie ast propriul său traducător (sau interpret), „recreînd" în propria sa limbă, după modelul precunoscut, opera respectivă. Dar nu putem fiecare, din păcate, cunoaște toate limbile lumii. Cu rezerva cuvenită, trebuiesc îngăduite necesitatea și folosul traducerilor literare pentru marele public. Orice traducere pierde pentru că orce limbă are particularități de nereprodus într-o alta (o, frumusețe a confuziei babilonice, o, *concordia discors* !)

Admitem, deci, traducerea. Există oare „reguli" ale traducerii ? Multe, desigur. Dar cele mai multe sînt rezultatul bunului simț : nu traduce ceeace nu-ți place ; nu traduce un text împotriva conștiinței tale ; nu traduce dintr-o limbă pe care nu o cunoști (exceptînd cazul în care ai lîngă tine un „informator" deosebit, cu care te afli într-o stare de comunicație osmotică ; dar atunci recunoaște că munca ta e parțială și poate nu reprezintă cea mai bună soluție) ; nu traduce dintr-o altă traducere (cazuri extreme : originalul nu există sau se ia îndemînă, sau e scris într-o limbă prea exotică). In fine, dacă traduci ceva care-ți place dintr-o limbă pe care o cunoști, reflectează mereu la deosebirile dintre ea și limba ta ; încearcă să redai totul, cît mai fidel cu putință, fără să-ți violezi limba proprie. Și atîtea alte adevăruri vechi și sănătoase pe care un traducător trebuie să le ducă mereu cu sine, în călătoriile lui prin alte cărți.

Ce dificultăți comportă o traducere din română în germană ? In ce constau deosebirile principale între cele două limbi ? Ce este imposibil de tradus ? Ce este posibil ? Unde sînt asemănătoare aceste limbi ? Iată întrebări mari, cărora nu le pot răspunde decît incomplet și indirect în cadrul unui articol. Amîndouă limbile sînt limbi indo-europene, ceeace are o mult mai mare importanță decît s-ar crede. La fel de importantă e apartenența românei la grupul oriental al limbilor romanice, de unde multe specificități comune cu italiana. Voi nota mai jos cîteva din aspectele de care m-am lovit mai des în traducerile din română în germană și din germană în română pe care le-am făcut, fără să le clasific din vreun punct de vedere, după vreun sistem sau vreo prioritate, esențială fiind concluzia practică. Ceea ce m-a frapat foarte mult ca deosebit de limba germană este „subiectul inclus în verb", adică marcarea persoanei și numărului subiectului prin desinența verbală, astfel încît pronumele personal devine superfluu lîngă formele verbale. Stilistic, chestiunea e foarte marcată. În română e suficient „cînt", „mănînc", „vorbesc" ; în germană trebuie „ich singe", „ich esse", „ich spreche". Lucrul e supărător la traducerile de vers, cînd trebuie să păstrăm ritmul și cadența : „*Ești* dincolo de lucruri precum umbra" (germ : *Du bist* über die Dinge hinaus wie der Schatten) : traducere mot-à-mot corectă dar greoaie, fără ritmul dinamic și originalului. In specificul limbilor romanice își face loc un *specific românesc* care tînd dă mult de lucru mai ales în tălmăcirea versurilor. Topica română relativ liberă, cu regulile ei secrete de cea mai fină nuanță a mesajului, e după părerea mea pentru un vorbitor de limbă germană, unul dintre cele mai interesante obstacole, demne de a fi studiat multă vreme (ex : „Și cum și-a băgat-o, așa și-o și trase bacilu / Iuba mului, din desa : în pot (..)" Arghezi cu subtilități atît de greu de redat). Cum să reproduci în germană relațiile subiectului prin pronume, cu valoare stilistică ? (..Iuba lui Baruțu o fi ea nouă și frumoasă cînd iese la iveală (..)", tot Arghezi). Sau construcția exact inversă, adică anticiparea subiectului ? (..Va veni ea și sfînta Duminică (..) " — Agîrbiceanu). Deși aceste exemple aparțin stilului afectiv, non-livresc, (și de obicei scriitor român scrie exclusiv livresc ?), trebuie să fim atenți cînd redăm aceste nuanțe prin stilul vorbit al limbii germane : una este limbajul curtății și alta este obișnuita Umgangssprache, care are și ea culorile ei, și nu orice nivel al ei e adaptabil pentru a traduce dulcea limbă românească. Cît este după mine trăsătura cea mai distinctivă a limbii române : ea e dulce fără a fi dulcegă, e dulce și în același timp puternică. Mă gîndesc la eteclee care iau din întrebuințarea vocativului cu desinențele lui proprii (marcă specifică a limbii române între limbile romanice : „Ionele !", „Nelule !") sau pronumele masculine chiar la numele propriu feminin (proces lingvistic specific limbii române familiare). Efectul acestui vocativ român nu poate fi redat decît prin diminutivul german păstrat în graiurile conservatoare alpine : Hansele ! Mariele ! Peterle !) Trăsăturile balcanice, de pildă particolele de adresare („mă", „fă" și variantele lor) sau interjecțiile incoative (Hai ! Ia !), și atîtea altele, se traduc foarte greu, dar tocmai aici e bogăția stilistică a limbii, în asemenea minuscule nuanțe și accidente lingvistice, mult mai greu de redat decît sistemul gramatical în ansamblul lui. Un alt particular romanic cu insistență folosit în română e răspunsul prin reluarea unei părți din fraza interogativă (— Mă iubești ? — Te mai. — Să mergem ? — Să.) Fenomenul e aproape argotic, cu o marcă ironică sau auto-ironică, ce funcționează foarte consecvent. Acestea sînt mici comori ale stilului literar vorbit. Stilul literar mai prețios, mai poetic, întinde alte capcane, cel mai adesea diferențe stilistice lexicale. „Dragoste" vine din slavă. „amor" din italiană, fiecare cu încărcături diferite de sens și stil. In germană nu se pot reda decît printr-un cuvînt, ca și în cazul lui „cer" și „văzduh". Sînt probleme care cer în primul rînd răbdare și în al doilea rînd experiență.

Am amestecat în această „Plauderei vom Übersetzen" probleme morfologice și sintactice, lăsînd deoparte pretenția științifică, și renunțînd la multe alte aspecte ispititoare. Adaug în încheiere un aspect de ordin fonologic. Lucrul cel mai ușor de redat din română în germană e ritmul, și îmi voi sprijini afirmația pe cîteva fragmente de poezii : Ești dincolo de lucruri precum umbra / cuvîntului rostit de altă gură ; / ești dincolo de tine și de sumbra / lumină ce te-nvăluie, armură ; germ. — Bist jenseits aller Dinge wie ein Hauch gesprochnen. Worts aus anden-Mund ; / bist jenseit deiner selbst, da du im Rauch / von düsterm Lichte dich tust kund — (Vasile Nicolescu) ; Lac albastru / cal albastru / joc albastru / Floare-albastră / fată-albastră / stea albastră / Patimă albastră. / pierzută în cer... / Drumuri ! Drumuri ! ; germ. — Blauer See / Blaues Pferd / blaues Spiel / Blaue Blume / blaues Mädchen / blauer Stern / Blaue Lust, / Himmelsregen fee . . / Wege ! Wege ! — (Ion Bănuță) ; Văzduhul absurd ne înecă / în aer albastru, treptat / în dese și reci oceane / Orașul se mișcă-necat ; germ. — Sinnlos ertränkt uns die Luft / im blauen Äther allmählich / tief im kühlen Ozean / bewegt sich ertrunken die Stadt ; — (Petru Popescu) ; S-a-ntors tata din război, Fără cap, fără cap. / Noi ne-am dus pe la vecini. / Topăind, topăind, / (..) Mama singură-a țipat. / Numai mama, numai mama. / A-nceput să-și smulgă părul / Negru, negru, negru, negru. / Apoi am plecat acasă / Fără tata, fără tata, germ. — Kam der Vater aus dem Krieg. / Ohne Kopf, ohne Kopf, / Und wir liefen zu den Nachbarn, / Hüpf geschwind, hüpf geschwind, (..) Allein Mutter hat geschrien, / Nur die Mutter, nur die Mutter. / Und sie raufte sich das Haar, / Schwarzes, schwarzes, schwarzes Haar. / Und wir gingen dann nach Hause, / Ohne Vater, ohne Vater. — (Vintilă Ivănceanu).

Marie-Thérèse KERSCHBAUMER

FAPPAS TANASIS — FETE

CARTEA STRĂINĂ

ROBERT PINGET : „LE LIBERA"

A paisprezecea operă a lui Robert Pinget, intitulată Le Libera *și apărută la* Editions de Minuit, *e o cronică țărănească. Pornind de la un fapt divers — moartea enigmatică a unui copil, întîmplată cu zece ani în urmă, — naratorul își extinde treptat sfera interesului, făcînd să defileze prin fața ochilor noștri un lung șir de personaje : o institutoare, un farmacist, un medic, un comerciant, un notar, un preot, o castelană etc. Faptele acestora, prezente și trecute, gesturile, manile, bîrfelile lor se alătură și se țes unele cu altele, alcătuind un hățiș atît de des și de înghimpat încît nu oricine și-ar lua cutezanța să-l defrișeze. Naratorul însuși, cărula nu i se trădează identitatea dar pe care îl bănuim un localnic, un ins de prin partea locului, nu are pretenția de-a se strădui să găsească un fir în acest labirint rural, în această harababură de anecdote și personaje ci, împotrivă, el recunoaște fățiș că memoria îi joacă feste și că s-ar putea ca lucrurile să se fi petrecut și altfel. Nu avem, deci, de-a face cu un observator lucid sau cu un însetat de cunoaștere, și, de aceea, valoarea de document, de mărturie, a relatărilor sale este, practic, redusă.*

Dar întrucît Robert Pinget aparține școlii „noului roman", acelei școli franceze care combate programatic structurile romanului tradițional, indiferența sa față de un adevăr constituit nu ne mai surprinde și o considerăm ca pe ceva de la sine înțeles. Autorul însuși mărturisea, nu de mult cu prilejul unui interviu : „Tout ce qu'on peut dire ou signifier ne m'interesse pas, mais la façon de dire". Așadar, potrivit chiar mărturisirii sale, singura preocupare a autorului este acest „façon de dire", acest „mod de a spune", o preocupare de stil, de tehnică. Un personaj povestește totul, iar scriitorul este atent la ton, la vocea personajului, urmărind să o transcrie cît mai fidel ; important este discursul, cuvîntul, vocea ; povestirea se înjghebează ulterior, ca un simplu „suport pentru cuvînt".

I. BRANDABUR

Congresul „COMES"

Scrisoare din Elveția

Timp de o săptămînă, începînd de la 1 septembrie, Elveția va fi gazdă Congresului Comunității europene a scriitorilor (COMES). Înființată după cel de al doilea război mondial, de către G. B. Angioletti, organizația are drept unic obiectiv promovarea cooperării între oameni de litere din întreaga Europă, indiferent de deosebirile ideologice și politice dintre ei. Schimburile de vederi, colocvii asupra problemelor profesionale, totodată teoretice și practice, organizate de COMES au justificat existența acestui forum al confruntărilor artistice.

Avînd sediul la Roma, asociația este prezidată de scriitorul Giuseppe Ungaretti secretar general fiind Giancarlo Vigorelli. În comitet, fiecare țară membră este reprezentată printr-un delegat. Scriitorii români au găsit în cei doi animatori ai asociației, ca și în rîndurile membrilor comitetului, prieteni apropiați și pasionați parteneri de dialog.

COMES se reunește odată la 2 ani într-o adunare generală, care este urmată de un congres consacrat problemelor actuale ale literaturii. Tradițional, acestea se desfășurau exclusiv în Italia. Pentru întîia oară, în septembrie, adunării generale de la Roma îi va succeda un congres ale cărui lucrări își vor găsi în Elveția amfitrionii ospitalieri. Manifestarea — aflată sub patronajul Fundației **Pro Helvetia,** a cărei sarcină primordială este dezvoltarea relațiilor culturale cu străinătatea — va avea drept centru principal orașul Lausanne. Programul congresului prevede însă reuniuni și la Zürich, Bienne și Lenzburg.

O altă derogare de la tradiția COMES-ului este invitarea unor scriitori prestigioși din țări care nu sînt afiliate asociației. Inițiativa conferă Congresului din acest an dimensiuni neobișnuite.

Horia LIMAN

Ce citesc francezii în vacanță ?

Dacă urmează meticulos sfaturile competente ale criticilor de la revistele **La Quinzaine littéraire** și **Express,** și ale acelor de la suplimentul literar al ziarului **Le Monde** — care după un bun obicei au stabilit liste de cărți ale **vacanței** — amatorii de romane franțuzești contemporane citesc mai ales : **Ennemonde et autres caractères** de Jean Giono, **Oeuvre au noir** de Marguerite Yourcenar și **Entre la vie et la mort** de Nathalie Sarraute. Cărțile cunoscuților autori, de generații apropiate dar atît de diferiți ca personalitate, au fost recomandate de toate cele trei publicații. Cîte două voturi au primit : Louis Guilloux cu **La Confrontation,** Jean Cayrol **(Je l'entends encore),** Philippe Sollers **(Nombres)** și debutantul Patrick Modiano **(La Place de l'Etoile).** Gruparea aceasta se află sub același semn al modernității, chiar dacă între Louis Guilloux (înnoit cu ultima sa carte) și Patrick Modiano se-ntinde, trăit, un spațiu de 60 de ani. În fine, dacă este la zi informat, cititorul francez dă urmare zvonului cărula revista **Les Nouvelles littéraires** (din 8 august) îi acordă creditul său : mai mulți din cei zece academicieni **Goncourt** ar fi fost puternic impresionați de o carte foarte recent apărută — **Belle du Seigneur** de Albert Cohen. Și atunci nu scapă, desigur, prilejul de a-și forma o idee despre un roman care are șanse să primească la toamnă prestigiosul premiu.

REDACȚIA : București — B-dul Ana Ipătescu 15. Telefon : 12.94.44 ; 11.39.36 ; 12.74.26. ADMINISTRAȚIA : Șos. Kiseleff nr. 10 Telefon : 18.33.99. ABONAMENTE : 3 luni 13 lei ; 6 luni 26 lei ; 1 an 52 lei. Tiparul : Intreprinderea Poligrafică „Informația", str. Brezoianu nr. 23—25.

40133